

Juuso Mäkilähde, Jaakko Karhu

Nextille levelille

Juontajadynamiikka lähetysvirtaradiossa

Metropolia Ammattikorkeakoulu
Medianomi AMK
Elokuvan ja television
koulutusohjelma
Opinnäytetyö
10.03.2013

Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Medianomi AMK
Viestinnän koulutusohjelma
Opinnäytetyö
10.3.2013

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Juuso Mäkilähde (Metropolia amk), Jaakko Karhu (Jyväskylän amk) Nextille levelille: Juontajadynamiikka lähetysvirtaradiossa 70 sivua + 1 liite (CD-levy) 10.03.2013
Tutkinto	Medianomi AMK
Koulutusohjelma	Elokuva ja televisio (Metropolia Ammattikorkeakoulu) Viestintä (Jyväskylän ammattikorkeakoulu)
Suuntautumisvaihtoehto	Radio- ja televisiotyö
Ohjaaja(t)	Aura Neuvonen, pt. radiotyön tuntiopettaja (Metropolia amk) Heidi Luck, pt. tuntiopettaja (Jyväskylän amk)
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millainen on hyvä juontajapari ja miten juontajien parityöskentelyä voidaan kehittää. Näkökulmana tutkimuksissa oli nuorille suunnattujen, persoonavetoisten lähetysvirtaradioiden juontajaparit.</p> <p>Tutkimus koostui kolmesta osasta, jotka olivat haastattelututkimus, toimintatutkimus sekä teososa. Haastattelututkimuksessa selvitettiin kolmen pitkään radioalalla työskennelleen ammattilaisen näkemyksiä parijuontamisesta. Toimintatutkimuksessa haastatteluissa esiin nousseita kehitys- ja työskentelytapoja testattiin sekä analysoitiin käytännössä harjoituslähetysten avulla. Oppeja sovellettiin neljän tunnin mittaisessa, suorassa YleX Iltapäivä -lähetyksessä 23.12.2011.</p> <p>Ammattilaisten mukaan juontajan tärkeimmät ominaisuudet ovat persoonallisuus, elämäkokemus sekä yleissivistys. Toimintatutkimuksessa parhaiksi tavoiksi kehittää juontamista osoittautuivat omien lähetysten kuuntelu ja analysointi, improvisaatioharjoitukset sekä juontajalle itselleen parhaalla tavalla soveltuvien valmistautumistapojen kehittäminen. Hyvän juontajaparin muodostamisessa avainasemaan nousivat toisistaan luontaisesti kiinnostuneiden ihmisten tunnistaminen sekä onnistunut roolitus. Alan kirjallisuus korostaa kuulijasuhteen merkitystä ja tarjosi käytännön ohjeita toimivan suhteen synnyttämiseksi sekä ylläpitämiseksi.</p> <p>Opinnäytetyö on kirjoitettu juontajan arkityöskentelyä sekä alan haasteita ajatellen. Se on tarkoitettu käytännön ohjeistukseksi ensisijaisesti uusien, mutta myös vanhojen juontajaparien työskentelyn kehittämiseksi.</p>	
Avainsanat	Radio, parijuontaminen, lähetysvirtaradio

Authors Title	Juuso Mäkilähde, Jaakko Karhu To the Next Level: Dynamics of Hosting on the Format Radio
Number of Pages Date	70 pages + 1 appendix (CD) 10 March 2013
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Film and Television (Metropolia University of Applied Sciences) Media Design (Jamk University of Applied Sciences)
Specialisation option	Radio and Television Work
Instructor(s)	Aura Neuvonen, Lecturer (Metropolia) Heidi Luck, Lecturer (Jamk)
<p>The goal of the thesis was to study the characteristics of a good pair hosting a talk show and how they can improve their professional skills. The thesis focuses on a format on radio hosts working in the shows targeted to young audiences.</p> <p>The survey consists of three parts. In the first part, three carefully selected professionals were interviewed to find out what their views on good co-hosting included. The second part consist of the practical part where the findings were tested and analyzed by recording short demos. In the last part, the theories were applied to practice in a four-hour long live show at radio YleX on 23 December 2011.</p> <p>The results of the study indicated that the most important features of a host include personality, experience on life and an overall education. The best ways to refine professional skills were found to be self-evaluation by doing regular air checks, training improvisation skills and finding out the most suitable ways for a host to be prepared for live shows. Successful casting and seeking persons naturally interested in each other are the key elements of finding talented people who sound good together. The literature of the field stresses the importance of the relationship between the audience and hosts giving advice on how to reach listeners and maintain the relationship achieved.</p> <p>The present thesis was written considering the everyday work of radio hosts and the challenges they face. It is meant to be a practical guide for everyone doing co-hosting. However, the study was primarily targeted for the inexperienced ones.</p>	
Keywords	Radio, co-hosting, format radio

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset	3
3	Juontamisen historia	4
3.1	Radio syntyy	4
3.2	Dj:t ja kuuluttajat – esihistorialliset juontajat	5
3.3	Merirosvoradiot hyökkäävät	6
3.4	Nuorisomusiikkia ja nuoria juontajia	7
3.5	Radio viihteellistyy – puhetta musiikkiradiossa	8
3.6	Juontajat rokkaa	9
3.7	Kaupalliset kanavat mullistavat radiokulttuurin	10
3.8	Yleisö juontajan kaveriksi	11
3.9	Parijuonto alkaa aamusta	12
3.10	Tulevaisuuden juontajat	13
4	Parijuontamisen teoria	14
4.1	Kotimainen kirjallisuus	14
4.2	Evoluutio, tunne ja radio	16
4.3	Puhe radiossa	17
4.4	Juontajan ominaisuudet ja persoonallisuus	19
4.5	Parijuontaminen	19
4.6	Generaattori ja reaktori	20
5	Haastattelututkimus: konkarien opit	22
5.1	Haastateltavat	22
5.2	Parijuontajan ominaisuudet ja persoona	23
5.3	Hyvä juontajapari ja sen muodostaminen	26
5.4	Juontajaparin kehittäminen ja palautteen antaminen	30
5.5	Sudenkuopat	32
5.6	Huipputason saavuttaminen	34
6	Toimintatutkimus	36
6.1	Sovellettu toimintatutkimus	36
6.2	Tekijät	38
6.3	Demottamalla Ylex Iltapäivään	39

6.3.1	Demo 1 – Ensitreffit	39
6.3.2	Demo 2 – Yllätyksiä ja sisäpiirin juttuja	43
6.3.3	Demo 3 – Testaamalla se selviää	46
6.3.4	Demo 4 – Improa ja aihevalintaa	49
6.3.5	Demo 5 – Puheen suuntausta ja fyysistä juontamista	52
7	Teososa: YleX Iltapäivä	54
7.1	YleX ja Iltapäivä	55
7.2	Valmistelu ja tavoitteiden asettaminen	56
7.2.1	Ensitreffeillä tietämättä	57
7.2.2	Toisiimme tutustumista	57
7.2.3	Vajaa miehitys	58
7.2.4	24h h-hetkeen	58
7.2.5	Mäkkärin ja Karhun liikenne-radio	59
7.3	Mitä oikein tuli tehtyä	60
7.3.1	Tukea ja tunnetiloja	60
7.3.2	Kuulijat löysivät Liikenne-radion	61
7.3.3	Ylivalmistelusta improvisaatioon	62
8	Pohdinta	63
8.1	Johtopäätökset	63
8.2	Lopputulokset	68
	Lähteet	69
	Liitteet	
	Liite 1. Teososa: YleX Iltapäivän lähetys 23.12.2011 (CD)	

1 Johdanto

Maan parhaita juontajapareja kuunnellessa heidän leppoisa jutustelunsa on kuin taidokasta tanssia. Jokainen lause johtaa välittömään vastaukseen ja saattaa lisätä keskusteluun kierroksia tai viedä sen johonkin täysin odottamattomaan suuntaan. Juontajat sanailevat nokkelasti monta tuntia päivässä, eikä se tunnu tuottavan heille suurtakaan vaivaa.

*Prime time*¹ -ohjelmien juontajat viettävät keskenään aikaa studiossa useita tunteja päivässä. Parijuontaminen vaatii tekijältään paljon. Lähetyksissä saatetaan huonona päivänä käydä koko inhimillinen tunneskaala läpi. Tuolloinkin oma uskottavuus on annettava toisen käsiin ja juontajaparia on kyettävä lukemaan, olipa hänen tunnetilansa mikä tahansa. Pitkään samaa ohjelmaa tehneet väsyvät toisiinsa, aivan niin kuin pitkässä parisuhteessa olevat saattavat väsyä puolisoonsa. Juontajan on silti innostuttava parinsa mielipiteistä sekä näkemyksistä ja onnistuttava tekemään ohjelmasta mielenkiintoista kuultavaa.

Juontajaparit valitaan tarkan prosessin kautta. Alalla käytetään yleisesti harjoituslähettyksiä juontajaparin testaamiseksi. Vaikka niin kutsutut demotukset antavat viitteitä siitä, miltä juontajat saattaisivat ohjelmassa kuulostaa, se ei aina kerro koko totuutta. Hauskatkin tyypit voivat olla vaivaannuttavaa kuunneltavaa, eikä juontajapari jostain syystä vain toimi. Se ”jokin” yksinkertaisesti puuttuu.

Kuulijan saattaa olla vaikea uskoa, että parijuonto koetaan usein haastavimmaksi radiolähetyksen tekotavaksi. Työn haastavuudesta huolimatta aiheesta ei ole juurikaan oppimateriaalia tai tutkimustietoa. Alan oppikirjat ovat yleensä kuvauksia radioasemien toimintatavoista. Myös yleisluontoisia oppaita tuottajille löytyy runsaasti, mutta perusteellista, käytännönläheistä ja selkeästi ohjeistavaa tietoa parijuonnon kehittämisestä on tarjolla varsin niukasti.

1 Prime time tarkoittaa parasta radion kuunteluaikaa. Televisiolähetyksistä puhuttaessa termillä tarkoitetaan parasta katseluaikaa.

Juontajadynamiikan tutkiminen tässä opinnäytetyössä tähtää parempaan parijuonnon tekniikan ymmärtämiseen. Se pyrkii purkamaan parijuonnon toimivuuteen tai toimimattomuuteen liittyvää mystiikkaa koostamalla yhteen suusta suuhun kulkevaa tietoa sekä yhdistämällä sitä teoriaan. Tutkimustyömme tarkoituksena on tuottaa konkreettisia ja käytännönläheisiä ohjeita parijuontamisen kehittämiseksi niin radiopersonien itsensä kuin tuottajienkin käyttöön.

Parijuontajien työskentelystä ja sen laadusta puhuttaessa käytetään radioalan ammattilaisten keskuudessa usein sanaa dynamiikka. Juontodynamiikka, juontajadynamiikka tai juontajien välinen dynamiikka eivät ole virallisia tai tarkoin määriteltyjä termejä. Ne toimivat kuitenkin kuvaavuutensa vuoksi lähtökohtana työllemme. Termien tarkastelu auttaa ymmärtämään työmme kantavaa ajatusta ja selventää perustaa, jolle rakennamme tutkimuksemme.

Yleiskielessä termi tarkoittaa vuorovaikutusta ja etenemistä. Lisäksi sanasta johdettu adjektiivi dynaaminen kuvaa etenkin yrityskielen puhekielessä muutosta sisältävää etenemistä (Korpela, 2005).

Voisimme puhua myös juontajien välisestä vuorovaikutuksesta välttäen englannin kielestä johdetun sanan käytön². Juontajien vuorovaikutus on sanana hieman ongelmallinen rajallisuutensa vuoksi. Se ei sisällä muuta kuin käsityksen kahden ihmisen keskinäisestä kanssakäymisestä ja eristää heidän vaikutuspiiriinsä kuuluvat tekijät ulkopuolelle. Dynamiikka-sanan käytössä mielestämme olennaisinta on, että dynamiikka tarkoittaa vuorovaikutuksen lisäksi voimasuhteiden vaikutusta liikkeeseen. Lähetyksen eteneminen on liikettä, jota juontajapari pyrkii pitämään yllä.

Tässä tutkimuksessa juontajadynamiikka tarkoittaa juontajaparin keskinäistä sanallista vuorovaikutusta, näkymätöntä viestintää, käsitystä live-lähetyksen dramaturgiasta, juontajaparin keskinäisiä voimasuhteita sekä kaikkea muuta lähetyksen laatuun vaikuttavaa yhteistä toimintaa. Lisäksi jo tässä yhteydessä on hyvä painottaa sitä, että radiolähetystä tehdään aina kuulijalle. Näin ollen kuulijaa ei voida sulkea juontajadynamiikan termin ulkopuolelle. Juontajadynamiikan onnistuminen konkretisoituukin aina vasta mielessä.

2 Vrt. dynamics, dynamiikka

2 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön näkökulmana on radiojuontajien keskinäinen dynamiikka ja vuorovaikutus lähetyksessä. Keskitymme opinnäytetyössämme juontajien työprosessiin, ja siksi juontajadynamiikka kuulijoiden näkökulmasta on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle. Emme pyri mittaamaan radiolähetyksen laatua vastaanottajien korvissa, vaan tutkimme juontajaparin työskentelyä ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Opinnäytetyö pyrkii vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä on hyvä juontajadynamiikka?
2. Mitkä ovat parhaat tavat kehittää juontajaparin työskentelyä?
3. Mitä ominaisuuksia hyvällä juontajaparilla on?
4. Kuinka menestyvä juontajapari muodostetaan?

Tutkimuksemme on laadullinen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161), ja opinnäytetyö koostuu kolmesta osasta. Ensimmäinen osa sisältää kolmen radioalan ammattilaisen teemahaastattelun. Haastattelututkimus valikoitui metodiksi olemassa olevan tiedon vähyyden sekä aiheen monitahoisuuden vuoksi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 205). Haastatteluilla haluamme kartuttaa omaa teoreettista tietopohjaamme ja saada uusia näkökulmia opinnäytetyömme toiminnallista toista osaa varten.

Toisessa osassa toteutamme tiiviisti haastattelututkimuksen kanssa limittyvän toimintatutkimuksen nauhoittamalla viisi koelähetystä syksyn 2011 aikana. Jokaisessa sessiossa keskitymme yhteen tai useampaan havaitsemaamme ongelmaan tai muuhun huomioon, jolla uskomme olevan vaikutusta juontoihimme. Kuuntelemme nauhoitteet koelähetysten jälkeen ja analysoimme ne tutkimushaastatteluista sekä aikaisemmista harjoitussessioista saadun tiedon pohjalta. Näin pyrimme kerryttämään, erittelemään sekä testaamaan havaintoja mahdollisimman käytännönläheisellä tavalla.

Oppeja sovelletaan lopulta opinnäytetyömme teososassa, joka on neljän tunnin mittainen, suora YleX Iltapäivä -lähetys. Lähetys kuullaan valtakunnallisessa radioverkossa 23.12.2011. Suora radio-ohjelma on autenttisin olemassa oleva ympäristö juontajaparin dynamiikkaan liittyvien havaintojen testaamiselle.

3 Juontamisen historia

Kertosäe hiljenee ja tuttu ääni kertoo kappaleen olevan uuden kotimaisen yhtyeen ensimmäinen single. Juontaja mielestä laulajan ääni saa raavaammankin miehen herkittelemään. Biisi hiljenee ja ilmoille pärähtää ohjelman humoristisen paikallislehtikatsauksen tunnus. Toinen juontaja kertoo Jämsän Seutu -lehdestä löytämästään ilmoituksesta, jossa samalla kertaa haetaan emäntää taloon ja myydään koivuhalkoja. Juontajapari reagoi juttuun naureskelemalla ja kiittelemällä jämsäläisten tuotantotehokkuutta. Jutustelu jatkuu kiihtyvään tahtiin kunnes jutun alustanut juontaja heittää ilmoille oman ilmoituksensa: ”Seuraa haetaan eläinrakkaasta ja sisäisesti kauniista aikuisesta naisesta. PS Myydään Toyota Corolla -92 kaksilla renkailla.” Hulvaton juttu päättyy tunnukseen, joka kertoo mikä ohjelma ja kanava on kyseessä. Seuraavassa välissä studioon on saapunut ohjelman *sidekick*-hahmo³ ajankohtaisten viihdemaailman juurujen kera. Sama hahmo luotsaa vielä myöhemmin ohjelman tietokilpailun, johon kuulijat pääsevät osallistumaan, mutta sitä ennen on luvassa uutiset.

Edellä on kuvattu miltä tämän päivän persoonavetoinen lähetysvirtaradio primetime-aikaan kuulostaa. Sisältö on viihteellistä, ja musiikilla on siinä iso rooli. Studioissa ohjelman toteutuksesta vastaa tasavertainen juontajapari. Näin ei kuitenkaan ollut vielä 1900-luvun alkupuolella, jolloin radio otti ensiaskeleensa Yhdysvalloissa.

3.1 Radio syntyy

Radion maailman ensi-ilta koettiin Yhdysvalloissa, Pittsburghissa, marraskuussa 1920. Paikalliset radioamatöörit ja teknikot aloittivat lähetykset, jotka olivat kenen tahansa vastaanotettavissa, eli kyseessä oli yleisradiotoiminta. Ohjelmistoon sisältyi jo tuolloin musiikkia, uutisia ja ajankohtaisia keskusteluja sekä mainoksia. Suomessa radiotoiminta alkoi paikallisten radioyhdistysten ja Puolustusvoimien Radiopataljoonan ja suojeluskuntajärjestöjen lähetyksillä vuosina 1923–1924. Vuonna 1926 perustettiin Ohjelmayhtiö O.Y. Suomen Yleisradio – A.B. Finlands Rundradio, josta vuoden 1927 radiolaki teki käytännössä monopolin. (Viljakainen 2004, 27–37.)

3 Sidekick on ohjelman pääjuontajan aisapari. Viihteellisissä lähetysvirtaohjelmissä sidekick-hahmo on toisinaan kärjistetyn koominen.

Yleisradion ohjelmatoiminnan periaatteita määriteltäessä esimerkkinä toimi Iso-Britannian yleisradioyhtiö BBC. Näin ollen Suomessa noudateltiin perinteisen eurooppalaisen radion toimintaperiaatteita, joiden mukaan radio oli koko valtakunnan kattava viestin, jolla oli alusta alkaen kansallisia tehtäviä. Julkisen palvelun yleisradioyhtiöiden ohjelmatoiminnan päämääriin kuului tiedon välittäminen sekä kansan sivistäminen. Yhdysvalloissa asia oli alusta alkaen aivan toisin: radio oli paikallinen, oman alueensa asukkaiden kanssa seurusteleva viestin. (Nukari & Ruohomaa 1997, 7.)

Yhdysvalloissa toiminta painottui pieniin paikallisiin asemiin ja muutama suureen valtakunnalliseen ketjuun. Kaupalliset radioyhtiöt keräsivät rahoituksen toimintaansa mainostuloilla. Asemat kilpailivat kuuntelijoiden suosiosta ja keskeinen kilpailuvaltti oli populaarimusiikki. Radio oli osa viihdeteollisuutta. Amerikkalainen radio levisi myöhemmin Eurooppaan ja myös Suomeen, mutta meillä kaupallinen radiokulttuuri on veraten nuorta. Tämä näkyy myös tarkasteltaessa juontamisen historiaa ja kehitystä.

3.2 Dj:t ja kuuluttajat – esihistorialliset juontajat

Nykyisten juontajien esikuvina voidaan pitää yhdysvaltalaisen musiikkiin perustuvan formaattiradion synnyttämiä disc jockeyja. Levyjen välissä nämä ”tiskijukat” olivat aluksi äänessä suhteellisen vähän. Heidän tehtävänsä oli mainita levyn nimi ja esittäjä sekä toistaa asematunnus ja kertoa paljonko kello oli. Tämän lisäksi he kertoivat lyhyesti päivän säästä ja lukivat siihen perään muutaman mainoksen. (Kemppainen 2011, 18.)

Euroopassa juontajien esiasteita olivat kuuluttajat, joita nykyisin kuulee enää harvoin. Nykyajan juontajat ovat oman ohjelmansa isäntiä tai emäntiä, mutta kuuluttaja on perinteisesti toiminut koko kanavan herrana ja ohjelmapäivän kokonaisuuden edustajana. Kuuluttajan päätehtävänä on kuuluttaa ohjelmia. Kuulutusten sisällön hän saa toimittajalta, jonka ohjeistuksesta kuuluttaja voi kuitenkin harkiten poiketa, mikä tarkoittaa käytännössä omin sanoin kertomista. Myös säätiedot, kellonaika ja viranomaistiedotteet ovat kuuluttajan työkenttää. Lisäksi kuuluttajat ovat aina tehneet myös toimittajan töitä. Vaikka työ on vuosien mittaan vapautunut, kuuluttajan tehtävä on viime kädessä välittää informaatiota ilmaisevasta omia mielipiteitään tai painotuksiaan. (Kujala, Lahti & Tamminen 1998, 93–95.)

Vielä yhden Yleisradion tunnetuimmista kuuluttajista, Carl-Erik Creutzin, uran loppupuolella 1970-luvulla kuuluttaja saattoi hyvinkin olla kanavan suosituin radioääni. Radi-

on luonteen muuttuminen arkipäiväisemmäksi ja kuuntelijäläheisemmäksi on vuosien mittaan vähentänyt kuuluttajan merkitystä kanavalla. (Kujala ym. 1998, 92.)

Käytännössä kuuluttajan ja juontajan tehtävät ovat sekoittuneet niin, että nykyään juontajat hoitavat niin kuuluttajan ja toimittajan kuin myös radiopersonan tehtävät. Kuuluttajan tehtävänä ei koskaan ole ollut olla varsinaisesti persoona, mutta toki joistakuista sellaisia kasvoi, ehkä tahtomattaankin. Monelle vanhemmalle ihmiselle esimerkiksi Yleisradion entinen pääkuuluttaja Pentti Fagerholm on aikanaan ollut mielenkiintoinen ja tunnistettava radiopersoona.

Toimittajien ja tekijöiden tähteys ei ennen ollut missään nimessä tavoiteltavaa, vaan enemmänkin päinvastoin. Toiminta oli asiakeskeistä, ja tahattomastikin syntynyt tähteys saattoi lopettaa työt alkuunsa. (Nukari & Ruohomaa 1997, 22.) Totta kai myös toimittajien piiristä nousi radion alkuaikoina joitakin nimiä suoranaiseksi merkkihenkilöiksi, kuten Radio tekee murron -ohjelman toimittanut Usko Santavuori. Nykyään myös asiaohjelmien juontajat voivat olla tähtiä. Onneksi, sillä tuskin muuten Arvi Lind olisi kyennyt poistumaan viimeisestä uutislähetyksestään niin näyttävästi.

3.3 Merirosvoradiot hyökkäävät

Musiikilla on ollut merkittävä rooli radion kehityksessä. Toinen maailmansota oli tuonut sotilaiden mukana tiedon amerikkalaisesta radioajattelusta, jonka tarkoituksena oli viihdyttää kuulijoita. Yksi merkittävimmistä keinoista oli niin sanotun kevyen musiikin soittaminen. Perinteiset eurooppalaiset asemat eivät tätä juuri tarjonneet. Poikkeuksen teki kuitenkin yksi Euroopan ensimmäisistä kaupallisista asemista, Radio Luxembourg, joka tavoitti kosolti nuorta yleisöä. (Kemppainen 2011, 57–59.)

Merkittävimmän askeleen kohti persoonavetoista lähetysvirtaradiota tekivät kuitenkin merirosvoradiot, jotka rahoittivat toimintaansa myymällä mainos- ja ohjelma-aikaa. Ensimmäinen merirosvoradio ilmestyi aalloille vuonna 1958 Tanskassa. Se oli nimeltään Radio Mercur, jonka alus oli ankkuroitu aluevesirajan ulkopuolelle Juutinraumaan, josta se lähetti musiikkipainotteista ohjelmaa kööpenhaminalaisten ihmeteltäväksi. Lähetykset kiellettiin kuitenkin nopeasti lailla ja poliisi teki rynnäkön laivalle. Tämä oli kuitenkin ainoastaan hidaste, sillä pian uusia piraattiasemia alettiin perustaa tiuhaan tahtiin. (Kemppainen 2011, 60–61.)

Suomen kannalta merkittävin piraattiasema oli 8. maaliskuuta 1961 lähetyksensä aloittanut Radio Nord, jonka perustivat amerikkalainen Gordon McLendon sekä suomenruotsalainen liikemies Jack S. Kotschackin. McLendon oli amerikkalaisena tottunut kaupalliseen radiotoimintaan ja hän oli aikaisemmin nostanut Yhdysvalloissa suosioon TOP 40 -radioformaatin, joten musiikkiradio oli myös hänelle tuttua. (Kempainen 2011, 62 ja 66.)

Kotschackinilla oli pari perusohjetta, joiden mukaisesti Radio Nordin ohjelmisto rakennettiin. Pitkästyminen oli kiellettyä. Se koski niin puhetta kuin musiikkia. Jokaiselle kuuntelijalle oli tarjottava hänen mielimusiikkiaan mahdollisimman tiheästi. Juontajan rooli noudatteli amerikkalaisen dj:n työnkuvaa. Puheosuudet saivat kestää korkeintaan minuutin, ja kuulijalle ei saanut syntyä tunnetta, että hän on menettänyt jotain juuri aikaisemmin esitettyä. Kuuntelu piti pystyä aloittamaan ja lopettamaan koska tahansa. Tällainen lähetysvirta oli aivan uutta radioajattelua Pohjoismaissa. Musiikki oli tuossa vaiheessa tärkeintä, mutta silti merirosvoradioiden juontajista syntyi myös vahvoja radiopersoonia. Tähän vaikutti varmasti konseptin luoma vaaran tunne, jota merellä piileskelevät dj:t nuorelle yleisölleen edustivat. (Kempainen 2011, 67–69.)

Vaikka merirosvoradioiden elinkaari ei ollut kovin pitkä, ne saivat aikaan peruuttamatonta muutosta. Esimerkiksi Englannissa BBC joutui lisäämään tuntuvasti populaarimusiikin esittämistä. Tämä johti hyvin nopeasti BBC Radio 1 -kanavan perustamiseen, ja moni piraattiasemien suosituimmista juontajista siirtyi sen palvelukseen. (Kempainen 2011, 81.)

3.4 Nuorisomusiikkia ja nuoria juontajia

Radio Nordin lähetysten kantautuminen Suomeen sai aikaan paniikkia myös Yleisradiossa. Tämä johti lopulta vuonna 1963 Sävelradio-nimisen ohjelman perustamiseen. Sävelradio soitti kevyttä musiikkia, mutta dj:t saivat vielä odottaa tuloaan. Musiikin ammattilaiset valitsivat soitettavat levyt, ja kuuluttaja kertoi kansalle mitä juuri oli kuunneltu (Kempainen 2011, 103). Vasta vuonna 1966 alkoi uudentyyppinen musiikkiohjelmasarja Studio kakkonen, jossa kuuluttaja korvattiin persoonallisemmalla levysitojalla eli disc jockeylla (Mts. 148).

Uudenlaiset ohjelmat toivat uudenlaisia tekijöitä, ja näille piti keksiä titteli. Pari vuotta Sävelradion perustamisen jälkeen pöydälle nousi keskustelu speaker-sanan käytöstä. Se kuitenkin julistettiin pannaan ja tilalle haluttiin jokin kotoperäisempi ilmaisu. Kuulut-

taja-sanaa ei voinut käyttää, sillä se oli jo vakiinnuttanut merkityksensä muunlaisen roolin yhteydessä, joten jäljelle jäi juontaja ja johdattelija. Johdattelija-sanana kanssa ongelmana oli puolestaan se, että sana ei sisältänyt yhtä speakerin päätehtävistä eli oman tekstin tuottamista. Molempia edellä mainittuja termejä päätettiin kuitenkin kokeilla, mutta jossain vaiheessa johdattelijastakin luovuttiin. Myös amerikkalaista disc jockey -sanaa pyöriteltiin tovi, mutta se tuomittiin lopulta liian kaupalliseksi. (Kempainen 2011, 111.)

Ensimmäinen amerikkalaistyylinen disc jockey -ohjelma näki Suomessa päivänvalon vuonna 1969. Pentti Kempaisen juontama ohjelma sai nimekseen Poppamies. Kempainen oli omaksunut uuden juontamistyylin tutustuttuaan siihen vaihto-oppilana Yhdysvalloissa. Juontaja muun muassa puhui musiikin alun päälle ja miksasi levyt toisiinsa. Lisäksi hän soitti puheen taustalle musiikkia ja käytti erilaisia *jinglejä*⁴ ja äänitehosteita. Ohjelmassa esiintyi myös muita henkilöitä. Nämä hahmot eivät kuitenkaan tässä vaiheessa vielä olleet missään nimessä tasavertaisia pääjuontajan kanssa, vaan kyse oli enemmänkin amerikkalaistyyllisistä sidekickeistä eli ohjelman usein koomisista sivuhahmoista. Poppamiehellä oli muun muassa mystinen Paavo, jonka takaa paljastui myöhemmin yhdeksi Suomen merkittävimmistä viihdetaitelijoista kohonnut Heikki ”Hector” Harma. Ohjelmassa kuultiin lisäksi sketsejä ja uutisraportteja, ja kuuntelijat osallistuivat ohjelmaan lähettämällä vitsejä. Poppamiehen tuoma uuden ajan tuulahdus ei kuitenkaan kestänyt kuin 14 kuukautta. Poppamies ei suinkaan ollut ainut lakkautettu ohjelma, vaan saman kohtalon kokivat 1970-luvun alussa lähes kaikki Sävelradion juonnetut puheohjelmat. (Kempainen 2011, 215.)

3.5 Radio viihteellistyy – puhetta musiikkiradiossa

Nykyisen kaltainen viihdekeskeinen radio-ohjelmisto sai Suomessa ensiaskelia Yleisradion entisen pääjohtajan Eino S. Revon aikakaudella 1965–1969. Ennen tätä niin kutsuttua Reporadiota asiaa ja viihdettä ei ollut saanut sekoittaa keskenään. 1960-luvulla Yleisradiossa kuitenkin määriteltiin, että ”hyvä kulttuuriohjelma on myös viihdettä sanan parhaimmassa merkityksessä ja hyvin tehty viihde on puolestaan kulttuuria”. (Kempainen 2011, 145.)

4 Jingle on pieni laulusävelmä tai sellaisen katkelma, joita käytetään lauletuissa radio- tai televisiomainoksissa (Suuri Musiikkitietosanakirja osa 3. 1990, 119).

Eino S. Repo puhui jo ennen nimitystään Yleisradion johtoon tästä aktivoivasta viih-teestä. Hänen mielestään esimerkiksi Sävelradio ei käyttänyt tarjolla olevia mahdolli-suuksia tarpeeksi hyväkseen ohjelmien teossa. Muusikin väliin mahtuisi monenlaista valistustoimintaa. Tämä ajatus johti esimerkiksi Sävelradion juonnettujen musiikkioh-jelmien syntyyn. Repo loi linjauksillaan periaatteessa myös pohjaa tulevien vuosien lähetysvirtaradiolle, jossa musiikin lomassa kuullaan uutisia ja ajankohtaispuhetta eri aiheista. Puheen ja musiikin sekä asian ja viihteen yhdistäminen luontevasti osoittautui kuitenkin huomattavasti pidemmäksi ja kivisemmäksi tieksi. Laaja yleisö hyväksyi aja-tuksen vasta kun yhtälöön lisättiin kolmas elementti, paikallisuus. (Kemppainen 2011, 156–157.)

Yhdysvalloissa perinteinen puheradion ja musiikkiradion jako murtui jo 1970-luvun lo-pussa, kun syntyi niin sanottu FM-talk eli puhetta musiikkiradiossa. Sisältö oli usein viihteellistä ja vahvasti persoonavetoista. Tuolloin nousivat esiin muun muassa aamus-how-juontaja Jonathan Brandmeier, iltashow'n kuningas Tom Leykis sekä radiomaail-massa elävän legendan maineen saavuttanut Howard Stern. 1970–80-luvuilla aamuoh-jelmia juonsi ainoastaan yksi radiopersona, mutta ohjelmissa esiintyi jo vahvoja side-kick-hahmoja, kuten Howard Sternin pitkäaikainen aisapari uutistoimittaja Robin Qui-vers. (Keith 2004, 90–91.)

3.6 Juontajat rokkaa

Musiikkiviihde Suomen ääniradiossa vaelsi pohjamudissa aina vuoteen 1973, josta lähtien viihteen osuutta pikkuhiljaa lisättiin. 1980-luvulle tultaessa nuorisoon oltiin jäl-leen valmiita panostamaan, ja silloin Yleisradiossa syntyi Rockradio, jonka toimittajista tuli persoonallisuuksia ja suuria kansan suosikkeja. He eivät olleet pelkkiä musiikin sisäänkuuluttajia, vaan tekivät monimuotoista puhe-musiikkiohjelmaa.(Kemppainen 2011, 228.)

Nuorten juontajien kuuluisuuden suhteen merkittävä seikka tapahtui, kun urheilutoimit-taja Raimo ”Höyry” Häyrinen sai väistyä Rockradion Outi Poppin tieltä. Popp valittiin Katso-lehden lukijäänestyksessä vuoden 1983 parhaaksi radioääneksi. Huomionar-voista oli, että äänestäjinä olivat koko lehden lukijakunta, eivät siis ainoastaan nuoret. (Kemppainen 201, 233.)

Rockradion toimittajat saivat myös paljon arvostelua ja tuomioita osakseen. Kohderyhmä oli tyytyväinen, mutta vanhemmat kuulijat eivät ymmärtäneet. Erityisesti Heimo ”Holle” Holopainen roolihahmoineen närästi monen varttuneemman kuuntelijan sisuskaluja. Kuuntelijapalautteessa vaadittiin, että miehen suulle laitetaan salpa tai sitten koko mies on vaihdettava. Vaikka Holopaista vastaan hyökättiin myös talon sisältä, salpaa ei tullut – ei edes varoituksia. Rockradio oli onnistunut tuomaan nuoret kuuntelijat radion ääreen. (Kempainen 2011, 235–237.)

Tämä pätee myös nykypäivän suosituimpiin juontajapersooniin. Heissä on aina myös jotain sopimatonta ja he luovat ympärilleen sopivaa vaarantunnetta. Ääriesimerkinä toimii Suomipopin Aamulypsyn entinen juontaja Jaajo Linnonmaa, joka kohahdutti syksyllä 2011 saapumalla lähetykseen humalassa. Jaajo sai toki nimelliset moitteet, mutta kanavan ohjelmajohtaja Juha Kakkuri kommentoi tuolloin Ilta-Sanomille: ”Jaajolla on aina silloin tällöin sattunut, että se tuo vaan suosiota lisää, kunhan ei tule tavaksi.” Syy, miksi Linnonmaan hölmöilystä ei sen kummempaa sanktiota seurannut oli siis täsmälleen sama kuin 1980-luvun alussa Holopaisen kohdalla. Linnonmaata kuunteli parhaimmillaan 300 000 suomalaista.

3.7 Kaupalliset kanavat mullistavat radiokulttuurin

Ehkä merkittävin käänne suomalaisen radion historiassa ja näin myös juontajakulttuurissa sai alkunsa 27. huhtikuuta vuonna 1985. Kello 12 Yleisradio-monopoli murtui, kun Radio Lakeus aloitti toimintansa ensimmäisenä kaupallisena paikallisradiona Suomessa. (Kempainen 2011, 241.)

Vuonna 1985 nuorison valloitti Radio City, joka teki kaiken sen mihin vanha ”dinosaur” eli Yleisradio ei pystynyt.

Vielä 80-luvun lopulla Ylen toimittajat kuuntelivat kateellisina kuinka kaupallisen radion dj ”hyppäsi puikkoihin” - Lepakon studiossa istuvan Njassan ja lähetinantennien välillä ei ollut tyypin tyyppeä. Silti lähetys rullasi ja nuoret kuuntelivat posket punaisina. Halpaa ohjelmaa, joka kuulosti hauskalta ja menevältä”. Pentti Kempainen/Yleisradio Oy. (Kujala ym. 1998, 121.)

Yleisradio havahtui 1990-luvun taitteessa ja lähti mukaan kilpailuun nuoresta yleisöstä lyöntiaseseenaan Radiomafia.

Kaupalliset radiot ja kilpailutilanne mullistivat oikeastaan kaiken: ohjelmavalinnasta siirryttiin kanavavalintaan ja ohjelmaradiosta lähetysvirtaan. Lähettäjäkeskeisyys väistyi, ja myös Yleisradiossa alettiin miettiä kohderyhmiä täysin uudella tavalla.

1980-luvun rakennemuutosta edesauttoi vahvasti tekniikan kehittyminen. Itsekäyttö yleisty, mikä tarkoitti sitä, että toimittaja hoiti journalististen osuuksien lisäksi lähetyksen tekniikan. (Nukari & Ruohomaa 1997, 7.) Tämä tuotantotapa on perusteellisesti muuttanut radiotoimittajan perinteistä työtä: toimittaja on muuttunut sisällön tekijästä koko ohjelmakokonaisuuden muodon määrittäjäksi ja tekniseksi vastaavaksi. (Mts. 104.)

Ehkä tämä tuotantotavan muutos on osaselitys sille, miksi parijuontaminen ja juontajista koostuvien tiimien määrä on silmin nähden lisääntynyt. Vaikka 2000-luvulla itsekäyttö on entisestään helpottunut, juontajalle on tullut lisää muita tehtäviä liittyen esimerkiksi kanavan tarjoamiin palveluihin internetissä. Yksi juontaja ei enää riitä, joten heitä on hyvä olla ainakin kaksi. Valmistelu-aikaa pitkälle lähetykselle on nykypäivänä niin vähän, että siitä ei selviä yksin, ellei puhe-aikaa sitten lyhennetä musiikin ja mainosten avulla aivan minimiin.

3.8 Yleisö juontajan kaveriksi

Yleisön osallistuminen ohjelmien tekoon lisääntyi vahvasti 1980-luvun lopulla. Tekotapa osoittautui erittäin toimivaksi ainakin, jos muistellaan Pertti Salovaaraa ja hänen puhelinkeskusteluitaan teini-ikäisten kuuntelijoiden kanssa. Joissakin ohjelmissa toimittaja puolestaan sijoitettiin suhteellisen vähäiseen johdattelijan rooliin. Pääosa ohjelman tekijänä lankesi näissä tapauksissa kuulijalle, joka puhelimitse osallistui aktiivisesti omien kokemustensa ja toiveidensa kautta. (Nukari & Ruohomaa 1997, 8.)

Tämäntyylinen tekeminen näkyy nykyään erityisesti lista- ja toiveohjelmissa, joita juontaa ainoastaan yksi henkilö. Yleisö valitsee musiikin ja usein myös tarjoaa sisältöä perustelemalla toiveensa. Viikoittaiset listat puolestaan kootaan kuulijoiden äänestyksen mukaan.

Yleisön rooli ohjelman tekijänä on toki lisääntynyt myös parijuontoon perustuvissa ohjelmissa. Esimerkiksi YleX Iltapäivän kaltaisessa päivittäisessä lähetysvirtaohjelmassa

yleisö osallistuu monin tavoin. Kuulija voi äänestää, kommentoida, kertoa omia kokemuksia päivän aiheeseen, osallistua kilpailuun ja kysyä kysymyksiä.

Nykytekniikka mahdollistaa kaiken tämän ja vielä enemmänkin, mutta tässä kohtaa punnitaan myös juontajien ammattitaito. Mitään yleisöltä tulevaa ei pitäisi käyttää suoraan, vaan ammattimainen radiojuontaja, valitsee mitä hän käyttää ja miten. Esimerkiksi kuulijan tarina voi olla alkukimmoke, mutta tämän jälkeen juontajapari vie ja kehittää aihetta eteenpäin. Vasta tässä vaiheessa sisällöstä tulee käyttökelpoista materiaalia. On toki myönnettävä, että monissa radio-ohjelmissa juontajan ja yleisön välinen suhde on vääristynyt ja radiojuontaja toimiikin chat-juontajana, jonka tehtävänä on pääasiassa lukea ihmisten lähettämiä viestejä.

3.9 Parijuonto alkaa aamusta

Edellä on käynyt selväksi, että kaupallisen radion murros on muuttanut suomalaista radiokenttää peruuttamattomasti. Tämä radiokentän muutos on vaikuttanut myös juontamisen kulttuuriin. Ensinnäkin juontajista ja toimittajista alettiin toden teolla muovata radiopersoonia ja sitä kautta tähtiä. Ensin tulivat yksittäiset tähdet kuten Salovaara ja 1990-luvun puolivälissä – jälleen Amerikan tuliaisina – aamu show't, jotka toivat mukanaan parijuonnon sekä on air -tiimit eli kahdesta tai useammasta juontajasta, mahdollisesta sidekick-hahmosta tai taustatoimittajasta sekä tuottajasta koostuvan ryhmän. Kiss FM avasi pelin Henkka Hyppösen ja Jenni Pääskysaaren johdolla. Myöhemmin Kiss FM:n aamutiimiin liittyi mukaan Tuomas Enbuske. Muut seurasivat perässä, esimerkiksi NRJ ja Tenkasan aamushow.

Radiomafiassa pinnalle pongahti 2000-luvun taitteen kovin parivaljakko Juuso ja Peltsi. He olivat myös ensimmäinen pari, joka esittäytyi yleisölle tasavertaisina juontajina. Alkuperäisen jenkkimallin mukaan ohjelmalla oli aina yksi tähti ja tällä puolestaan yksi tai useampi sidekick. Juuso ja Peltsi olivat myös ensimmäinen kahdesta miehestä koottu pari. Aikaisemmat aamushow't olivat noudatelleet mies-naisasetelmaa, mutta Mafian aamuohjelman tuottaja Satu Kurvinen halusi kokeilla jotain uutta. Nykyään miespari häirii lähes jokaisen radiokanavan aamuohjelmassa. Uusinta juontoparimallia edustavat ehkä YleX Iltapäivän naispari sekä The Voicen Heräämön poikkeuksellisen runsas sidekick-hahmojen käyttö. Iltapäivä on jo joltain osin todistanut toimivuutensa ainakin kuuntelijalukujen perusteella. Heräämön tyylin tehokkuus nähdään myöhemmin, sillä ohjelma on vasta aloittanut uudella ryhmyksellä.

Viime vuodet ovat myös nostaneet iltapäiväohjelmien merkitystä. Se on tällä hetkellä monella kanavalla kuunnelluin ohjelmapaikka. Toisin kuin aamutiimit, iltapäivät on toteutettu pääsääntöisesti yksinjuontona. Poikkeuksen tekee YleX Iltapäivä, jonka juontajista varsinkin Olli ja Tuomas nauttivat suurta suosiota. Nyt monet muutkin kanavat ovat lisänneet iltapäiväohjelmiansa miehitystä.

Radiojuontajat ovat tähtiä. Moni heistä on kokeillut siipiään myös television puolella – osa onnistuneemmin kuin toiset. Nykypäivänä radio- ja tv-juontajat vaihtavat helposti välineestä toiseen tai työskentelevät samanaikaisesti useissa medioissa. Esimerkiksi Vappu Pimiä juonsi useamman vuoden päivittäisen radio-ohjelman lisäksi tv:ssä Suomen Big Brotheria ja Tanssii Tähtien Kanssa -ohjelmaa. Tämän kaiken ohella hän työsti satunnaisesti internettiin blogikirjoituksia.

3.10 Tulevaisuuden juontajat

Tällä hetkellä useimmat radiotähdet työskentelevät lähetyvirtaradiossa ja useimmiten vielä kaupallisella, nuorelle yleisölle suunnatulla kanavalla. Musiikki on useimpien kanavien keskeisin sisältö, mutta näin ei välttämättä ole tulevaisuudessa. Myös radiossa trendit ja tyylisuuntauokset muuttuvat. Kuten muodissa, myös radiossa voi käydä niin, että vanhempiemme käyttämät ja kuluttamat ilmiöt, joille ensin nauroimme, ovatkin yhtäkkiä taas pinnalla. Saattaa olla, että seuraavaksi muotiin tulee jälleen puheradio.

Tämänsuuntaista ounastelee myös radiokonsultti Valerie Geller (2007, 56–57), jonka mielestä radion aamushow't ovat niin täynnä uutisia, urheilua, säätä, liikennettä, mainoksia ja promootioita, että puheelle ei oikeastaan jää kunnolla aikaa. Geller on myös sitä mieltä, että nimenomaan perinteisillä lähetyvirtajuontajilla olisi vahvaa potentiaalia nousta puheradion tähdiksi. Esimerkkejä löytyy Yhdysvaltojen lisäksi myös Suomesta. Tuomas Enbuske, joka oli mukana 1990-luvun lopussa Kiss FM:n menestyksekkäässä aamutiimissä, on ehkä Suomen ensimmäinen uusi puheradion tähti. Yle Radio 1 -kanavalla omaa ohjelmaansa luotsaava Enbuske innoittaa varmasti myös muita nykyisiä tiukkojen formaattien kanssa työskenteleviä juontajia ainakin herkuttelemaan ajatuksella, että saisi tehdä sitä mitä parhaiten osaa, eli puhua.

4 Parijuontamisen teoria

4.1 Kotimainen kirjallisuus

Parijuontamisesta tai juontajaparien dynamiikan kehittämisestä on Suomessa kirjoitettu hyvin vähän. Yksi selittävä tekijä on varmasti se, että parijuontaminen on täällä verrattain uusi trendi. Kaupallinen radio toi viihteellisen persoonavetoisen parijuontamisen Suomeen, ja vaikutteet haettiin suoraan Yhdysvalloista, jossa kyseisellä genrellä on huomattavasti pidemmät perinteet. Suomalaisessa kirjallisuudessa käsitellään kyllä radion ja varsinkin Yleisradion historiaa. Kaupallisen radion murros 1980-luvulla on myös hyvin kartoitettu, mutta näissäkään yhteyksissä ei pureuduta parijuontamiseen, saati sen kehittämiseen.

Radiotyön perusteista löytyy useampiakin teoksia, mutta niissä käsitellään pääasiallisesti toimitustyön perusteita. Millainen on radiotoimitus, millainen radio on välineenä ja kuinka tehdään juttu radioon? Näihin kysymyksiin teokset useimmiten vastaavat. Radiotoimittajan työhön annetaan yksinkertaisia teknisiä ja joitakin ilmaisuun liittyviä ohjeita, mutta siihenkään aiheeseen ei varsinaisesti syvennyttä.

Radiotyötä peilataan usein uutistoimituksen kautta, jossa työskentely on hyvin erilaista kuin viihteellisessä persoonavetoisessa lähetysvirtaradiossa. Journalististen taitojen lisäksi juontajan on osattava esiintyä radiossa. Tätä esiintymispuolta ei kuitenkaan alan kirjallisuudessa käsitellä. Joissain teoksissa kyllä mainitaan, millaisia ominaisuuksia hyvällä radiojuontajalla tai radiopersonallisuudella pitäisi olla, mutta se, kuinka näitä ominaisuuksia tai taitoja hankitaan, jää pimentoon.

Iso ongelma radiotyöhön liittyvässä kotimaisessa kirjallisuudessa on myös se, että lähes kaikki kirjat ovat vähintään kymmenen, jotkin kaksikymmentä vuotta vanhoja. Parijuontaminen rantautui Suomeen kunnolla vasta viime vuosituhannen vaihteessa. 2000-luku toi tullessaan myös useita teknisiä kehitysaskelleita, jotka ovat muovanneet juontajan työnkuvaa.

Ainoa käsiimme saama 2000-luvulla painettu kotimainen teos, jossa käsitellään juontamista, on Marjo Kaivolan ja Kari Paukkusen toimittama Tahdon juontajaksi – unelma-ammattiin ilman missikisoja. Teoksen takakannessa tuodaan myös esille fakta alan

kirjallisuuden vähydestä: ”Vihdoinkin kirja, joka auttaa tv- ja radiojuontajan urasta haaveilevia sekä alalla toimivia.” Tekijät ovat myös havainneet, että vaikka media-alan koulutustarjonta on laajentunut ja monipuolistunut, juontamisen ja esiintymisen osuus opetuksesta on hyvin pieni (Kaivola & Paukkunen 2009, 7). Olemme itsekin havainneet tämän omissa opinahjoissamme.

Persoonarakennustyötä ei varsinaisesti opeteta, ja harjoitustyössä käy useimmiten niin, että luontaiset esiintyjät valikoituvat näihin niin sanottuihin persoonaroleihin. Suomessa mediataloissakaan ei enää tarjota säännöllistä koulutusta juontajille, pienistä tuotantoyhtiöistä puhumattakaan (Kaivola & Paukkunen 2009, 7). Vaikka alan työpaikoissa useimmiten tiedostetaan, että juontaminen on kovaa työtä, koulutusta, sparrausta ja palautetta tarjotaan aivan liian vähän. Tämä kaikki tarkoittaa tietysti sitä, että juontajan oman ammattitaidon kehittäminen jää omalle vastuulle (Kaivola & Paukkunen 2009, 7).

Vaikka kirjan tekijät ovatkin mielestäni havainneet hienosti aiheen ongelmakohdat, he eivät onnistu tarjoamaan oikeastaan mitään uusia ja selkeitä keinoja juontajan saati juontajaparin työskentelyn kehittämiseen. Toinen selkeä puute kirjassa on, että vaikka sitä varten onkin haastateltu yhtätoista alan tekijää, he ovat kaikki Yleisradiosta. Kaupallinen radio on nykypäivänä niin iso toimija, että sen tekijöitä ei mielestämme yksinkertaisesti voi enää täysin sivuuttaa.

Alan ulkomaisen kirjallisuuden joukosta löytyy runsaasti tuottajuutta ja radiotyöskentelyä yleisellä tasolla käsitteleviä, kattavia teoksia. Etenkin yhdysvaltalaisille oppaille on tyyppillistä kaupallisiin teemoihin keskittyminen, ja ne ovat yleensä tuottajien tai kanavajohdon käyttöön suunniteltuja teoksia. Myös Britannian yleisradioyhtiö BBC on tahoiltaan tuottanut laadukkaita kirjoja, mutta niiden keskiössä on usein uutistoimitus. Käytännön radiotyötä koskettavat osiot kuvaavat usein lähinnä uutistoimittajan tehtäviä sekä uutishuoneen toimintaa, perehdyttävät erilaisiin haastattelutekniikoihin sekä esittelevät alalla yleisesti käytössä olevan kaluston ja termit. Niissä harvoissa teoksissa, joissa parijuontaminen mainitaan, se käsitellään usein varsin lyhyesti, ja kyseessä on yleensä pikemminkin tehtävänkuvaus kuin varsinainen käytännön ohjeistus.

Merkittävin parijuontamisesta Suomessa tehty tutkimus on Jenny Lehtisen opinnäytetyö, *Viihteellinen parijuontaminen lähetysvirtaradiossa* (Helsingin Ammattikorkeakoulu Stadia 2005). Lehtinen on työssään käsitellyt nimenomaan parijuontamista ja sen kehittämistä. Vaikka kyseessä on opinnäytetyö, tässä tapauksessa se on paras lähde ai-

heeseen. Lehtinen toteaa omassa opinnäytetyössään, ettei parijuontamisesta radion erityisalueena ole saatavilla kirjallisuutta. Samaa mieltä oli tuolloin vuonna 2005 Lehtisen haastattelema entinen radiojuontaja Henkka Hyppönen. Hänenkään tietojensa mukaan kukaan Suomessa ei ole aikaisemmin varsinaisesti perehtynyt parijuontamiseen tai ryhmätyöhön radiossa. (Lehtinen 2005, 3.)

Painetun tiedon vähydestä huolimatta radioalan ja sitä sivuavan lähdekirjallisuuden perusteella voidaan muodostaa kattava käsitys siitä, millaisten odotusten päälle parijuontajan työ rakentuu, ja mihin radiolle tyypillinen auditiivinen viestintä perustuu.

4.2 Evoluutio, tunne ja radio

Evoluutiopsykologian näkökulmasta ihmisille on kehittynyt tarve tuntea erilaisia tunteita. Tunteet auttavat selviämään vaikeista tilanteista ja toisaalta laajentavat psyykkisiä kykyjä. Osaltaan tarve kokea tunteita on siis evolutionaarinen jäännös, mutta siihen tarpeeseen erilaiset median muodot, myös radio, pyrkivät vastaamaan (Schwab & Schwender 2011, 16–17).

Radio toimii ja herättää tunteita silloin, kun kuulija pystyy samaistumaan juontajaan riittävästi. Heidän suhteensa perustuu luottamukselle, ja juontaja kannustaa pysymään kanavalla, jotta kuulija ei menettäisi jotain, mitä haluaa kuulla (Wilby & Conroy 1994, 34). Ei siis ole ihme, että alan kirjallisuudessa painotetaan kuulijasuhteen merkitystä. Juontajan on kyettävä päivittäin herättämään kuulijassaan jokin tunne ja vastattava hänen tunnetarpeisiinsa.

Koska radion lopullinen tuote, tunne, tapahtuu kuulijan päässä, sen laatua ei voida mitata pelkästään taloudellisilla mittareilla. Hyvää radiota ei voida todentaa myöskään tieteellisesti, vaan sen sijaan kuulija määrittelee radion laadun omien kokemustensa kautta. Tällaisia tunnepohjaisia mittareita voivat olla kokemukset mielenkiintoisesta, omaperäisestä tai muutoin erityislaatuisella tavalla stimuloivasta kommunikaatiosta tai sisällöstä (Wilby & Conroy 1994, 97).

4.3 Puhe radiossa

Muodostaakseen suhteen kuulijaansa juontajan on toimittava linkkinä studion ja kuulijan välillä. On totta, että tiettyä kanavaa saatetaan kuunnella tai siitä kiinnostutaan musiikkivalintojen takia, mutta juontaja on aina kuulijan yhteys kanavaan (Wilby & Conroy 1994, 127).

Radiossa puhutaan massoille, mutta sitä kuuntelevat yksilöt. Yhteyden saavuttamiseksi juontajan tulisi puhua kuin kuulijoita olisi yksi (Scannel 1991, 3). Väkijoukolle puhuminen on siis eristävää, eikä radiojuontaja saavuta kuulijoitaan toivotulla tavalla käsittelemällä heitä massana. Uusien juontajien kannattaakin kuvitella kuulija studioon (Wilby & Conroy 1994, 128). Suhteen syntymistä ja ylläpitoa edesauttaa myös tuttavallinen puhetapa. Radioäännet kuullaan osana kodin ympäristöä ja radiosta halutaan kuulla ystävällistä puhetta autoritäärisen, ylhäältä päin suunnatun puheen sijaan (Scannel 1991, 3). Kotonaan kuulija haluaa, että juontaja on puhetavaltaan lähempänä hänen ystäväänsä kuin anonyymia tiedottajaa. Kunnioitus kuulijaa kohtaan on tärkeää. Hyvä juontaja tietää, että hänellä on jotakin, mitä tarjota kuulijalle, mutta ei käytä tilannetta hyväkseen pönkittääkseen tai korottaakseen omaa asemaansa (Wilby ja Conroy 1994, 128).

Koska radiopuhe on yhdensuuntaista (Scannel 1991, 1) täytyy juontajan kyetä pitämään saavutettu yhteys selkeänä, jotta hän saa mahdollisuuden koskettaa kuulijaansa. Tämä tarkoittaa käytännössä erilaisia keinoja pitää puhe ymmärrettävänä, selkeänä ja kuulijan kannalta mielekkäänä. Kuten aikaisemmin todettiin, radiokokemuksen subjektiivisuuden vuoksi hyvää puhetta ei voida tieteellisesti määritellä. Conroy ja Wilbyn (1994, 60–62) mukaan on kuitenkin olemassa kolme olennaista tekijää, joiden kautta puhetta voidaan arvioida. Ne ovat sisältö, kielen tyyli ja puhetapa. Scannel (1991, 5) sen sijaan perustaa oman näkemyksensä puheesta filosofi H.P. Griceen määreisiin, jotka ovat laatu, määrä, oleellisuus ja tyyli. Conroy ja Wilbyn määritelmä on selkeämpi, sillä puheen oleellisuus voidaan katsoa sisällölliseksi muuttujaksi ja laatu sekä määrä puhetapaan liitoksissa oleviksi tekijöiksi.

Sisällön pitää olla kuulijan kannalta relevanttia. Se ei saa vieraannuttaa kuulijaa (Wilby ja Conroy 1994, 60). Lisäksi juontajan tulee olla rehellinen, selkeä ja informatiivinen. Sisällössä pitää ottaa huomioon ne olosuhteet, joissa puhetta kuunnellaan (Scannel 1991, 5-6).

Kielen tyylin tulee osaltaan edistää puheen ymmärrettävyyttä. Kapulakieltä sekä kieroilmauksia tulee välttää. Käsikirjoitettaessa radioon on pyrittävä kirjoittamaan sellaista kieltä, jota on helppo kuunnella. Kirjallisuuteen kuuluvat kielenhuollolliset keinot tulisi juontoja suunniteltaessa hylätä (Wilby ja Conroy 1994, 61).

Viestin saattamisessa kuulijan korville tärkeintä osaa ei suinkaan näyttele teknologia, vaan juontajan puhetapa ja äänen ominaisuudet. Vaikka ääni välitetään kuulijalle mikrofonin, radioaaltojen ja vastaanottimen avulla, se ei riitä vielä takaamaan, että viesti olisi vastaanotettavissa parhaalla mahdollisella tavalla. Radiossa viestinnän lähtökohdaksi on juontajan ääni. Matalaa ääntä pidetään yleisesti miellyttävämpänä kuin korkeaa ja sen tulisi olla kirkas sekä esteetön. Korkea tai nasaalinen ääni saatetaan kokea häiritseväksi. Lisäksi juontajalla ei saa olla puhevikoja ja voimakkaista aksenteista tulee opetella eroon (Wilby ja Conroy 1994, 128).

Hyvä juontaja on spontaani ja kuulostaa luonnolliselta. Esimerkiksi papereiden rapina tai sanojen tavaaminen saattavat rikkoa luonnollisuuden vaikutelman. Harjoittelu auttaa pääsemään keinotekoisesta ja käsikirjoitetun kuuloisesta puhetavasta eroon, mutta hyvät improvisointitaidot ovat kullanarvoisia. Lisäksi juontajan täytyy uskoa siihen, mitä sanoo ja antaa kuulijalle vaikutelmaa siitä, että hän on oikeasti läsnä (Wilby ja Conroy 1994, 129–132).

Esiintymistaito on luontainen lahja jota toisilla on ja toisilla ei. Se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei omaa tasoaan pystyisi parantamaan merkittävästi. Toiset ovat luontaisesti ulospäin suuntautuneita, kasvoiltaan ilmeikkäitä ja ilmaisultaan selkeitä, mutta näiden ominaisuuksien huippuunsa vieminen on aina kuitenkin harjoittelun tulos. Kaikista meistä löytyy edellä mainittuja ominaisuuksia, joten loppu on kiinni siitä kuinka paljon olet valmis niitä kehittämään. (Hyppönen 2005, 7–8.)

Esiintymistaitoja parantaakseen on oivallettava, että esityksen on palveltava yleisöä ja että esiintyjän on tehtävä esityksensä itse. Vaikka esitys syntyykin vuorovaikutuksesta yleisön kanssa, niin vastuu kokemuksen tarjoamisesta on aina esiintyjällä. Vastuun kantaminen omasta esityksestä on avain nopeaan kehitykseen. (Hyppönen 2005, 8.)

4.4 Juontajan ominaisuudet ja persoonallisuus

Hyvä juontaja jakaa sen, mitä hän näkee, kokee ja kuulee. Hän reagoi asioihin rehellisesti ja jakaa lähetyksessä osan itsestään (Geller 2007, 3). Juontaminen on esittävää taidetta, joka paranee jos juontaja on valmis antamaan sille osan omasta persoonallisuudestaan (Wilby & Conroy 1994, 139).

Tehtävä ei kuitenkaan ole helppo, sillä persoonallisuuden käsite on niin laaja ja moniulotteinen: ”Persoonallisuus on yksilön fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten ominaisuuksien sekä hänelle ominaisten kokemistapojen ja toimintojen muodostama kokonaisuus” (WSOY Iso Tietosanakirja 1996, 212).

Juontajan persoonallisuus on voimakkaasti sidoksissa siihen, miten hän suhtautuu elämäänsä ja sen perusteella kuulijaa muodostaa oman suhteensa juontajaan. Gellerin (2007, 2–7) mukaan hyvät juontajat tekevätkin teräviä huomioita ympäröivästä maailmasta ja innostuvat asioista. Heillä on voimakkaita mielipiteitä ja runsaasti intohimoa.

Radiopersonallisuus koostuu karismasta, verbaalisesta ja non-verbaalisesta viestinnästä, tilanteiden hallinnasta, vahvasta yleistiedosta ja jonkun alan erikoistuntemuksesta, haastattelutaidoista, rohkeudesta lähetyksissä, dramaturgian tajuista sekä elämäkokemuksesta. Vaikka radiopersona ei olisikaan vahvoilla aivan kaikilla osa-alueilla, niin hän kuitenkin haluaa oppia jatkuvasti ja kehittyä tekemisessään. (Kujala ym. 1998, 82–84.)

Parhaiden juontajien kohdalla elämäkatsomus korvaa usein muodollisen koulutuksen tai tutkinnot (Geller 2007, 66). Lisäksi joillakin juontajilla on vetoava, mutta määrittelemätön osa, jota osa alan ammattilaisista kutsuu ”x-tekijäksi” (Geller 2007, 11).

4.5 Parijuontaminen

Kahta juontajaa käytetään lähetyksessä, jotta he synnyttäisivät toisissaan kipinän, joka johtaa mielenkiintoiseen dialogiin. Hyvään parijuontajuuteen vaikuttavat eniten juontajaparin keskinäinen dynamiikka sekä parijuontamisen erityisluonteen oivaltaminen. Yksinjuonnossa juontaja puhuu kokoajan kuulijalle. Kahdestaan juontavien täytyy pystyä puhumaan luontevasti keskenään, mutta myös ottamaan jatkuvasti kuulijaa huomioon. (Lehtinen 2005, 37.) Suurin vaara parijuontamisessa onkin se, että kuulija kokee

itsensä eristetyksi. Kuten aikaisemmin todettiin, kuulijan täytyy tuntea, että juontaja puhuu juuri hänelle yksilönä. Tämä tavoite ei toteudu, jos juontajapari puhuu liian tiiviisti toisilleen ja unohtaa kuulijansa (Wilby & Conroy 1994, 140, 142).

Mediapersona Henka Hyppösen mukaan tärkeintä on, että kuulijalle osoitetaan puhetta juontovälin aluksi ja lopuksi. Puhetta, jossa juontaja puhuu yhtä aikaa sekä kuulijalle että parillensa, Hyppönen nimittää pseudopuheeksi. Lopputulos kuulostaa skitsofreeniselta. Kuulijalle voi toki osoittaa puhetta myös muissa väleissä kunhan käy selvästi ilmi kenelle puhutaan. Kaikkien tiimistä ei myöskään tarvitse puhua koko ajan kuulijalle. Esimerkiksi YleX:llä kuulijan huomioinnin vastuu on useimmiten ajajalla, koska hänelle on vastuu ylipäätään ohjelman johdattamisesta eteenpäin. (Lehtinen 2005, 15.)

Toinen vaaranpaikka on, että juontajat puhuvat jatkuvasti toistensa päälle niin, että juontoa on vaivalloista seurata. Juontajien tulisi tunnistaa toisensa tyyliä, jotta he osaavat tunnistaa, milloin toinen on lopettamassa omaa lausettaan tai vaihtoehtoisesti sanomassa jotain. Nämäkään taidot eivät silti takaa onnistunutta parijuontoa. Jostain syystä juontajapari ei aina yksinkertaisesti vain kuulosta "oikealta" yhdessä (Wilby & Conroy 1994, 142).

Juontajaparit voidaan roolittaa kahdella tavalla. Parit voivat olla yhdenvertaisia tai eriarvoisia, jolloin toinen juontajista on asiantuntijan tai sidekickin roolissa. Käytännössä täydellisen tasa-arvoisuuden voidaan kuitenkin katsoa olevan mahdotonta sen takia, että vain toinen juontajista hallinnoi teknistä laitteistoa. Ajava osapuoli kontrolloi läheystyä enemmän ja on lähtökohtaisesti paremmin selvillä siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu (Wilby & Conroy 1994, 141).

4.6 Generaattori ja reaktori

Yhdysvaltalaisen radiokonsultin Valerie Gellerin lähestymistapa parijuontamiseen on hyvin persoonakeskeinen. Hän on esittänyt teorian, jossa juontajatyypit jaetaan karkeasti kahteen yläluokkaan: generaattoreihin ja reaktoreihin (Geller 2007, 25–29).

Generaattoreita ovat sellaiset juontajat, jotka tuottavat uusia ideoita vaivatta ja nopeasti. Heidän ideointinsa saattaa olla varsin itsekritiikitöntä, mutta usein määrä korvaa laadun. Kuvaavaa generaattoreille on myös se, että he usein kuuluvat siihen ihmisryhmään jotka ovat juhlien ja tapahtumien tunnelmannostattajia. Jos kukaan muu ei keksi

puheenaihetta, generaattori kyllä keksii ja nauttii saamastaan huomiosta. (Geller 2011, 10)

Generaattoreita huomattavasti yleisempi ihmis- ja juontajatyyppejä on reaktori. Päinvastoin kuin generaattori, reaktori kokee vaivalloiseksi yksin ideoimisen. Reaktori saattaa olla soolojuontajana jopa tylsä. Hän tarvitsee jonkin ärsykkeen luovuutensa herättämiseksi. Ärsykkeenä saattaa toimia muiden ihmisten lisäksi lähes mikä vain: kirjoitus, kuva, televisio-ohjelma tai toinen radiolähetys. Yleensä reaktori loistaa vasta pari- tai tiimityöskentelyssä päästessään kommentoimaan toisten ideoita ja ajatuksia. (Geller 2011, 26–27)

Reaktori herääkin usein eloon, kun hänen juontajaparinaan toimii generaattori. Generaattori on tällaisesta tilanteesta usein jopa dominoiva ja johtaa juontoja luontevalla tavalla eteenpäin. Reaktori toimii silloin tietynlaisena kommentoijana. Hänen ajatuksensa ovat heränneet generaattorin alkuperäisideoista ja hän tuo helposti käsillä olevaan aiheeseen uusia näkökulmia tai saattaa viedä alkuperäisidean kokonaan uusille urille generaattorin siihen suostuessa. Toisaalta reaktori myös lisää generaattorin tarinaan lisää kerroksia ja kuorruttaa sen omilla kommenteillaan. Parhaassa tapauksessa reaktori myös tietyllä tavalla kiihdyttää tarinaa yllättävään ja arvaamattomaan suuntaan. Tällaiset tilanteet lisäävät lähetyksen energiaa sekä intensiteettiä ja ovat kuuntelijalle mielenkiintoista sekä viihdyttävää kuunneltavaa. (Geller 2007, 26)

Kaksi generaattoria tai kaksi reaktoria sen sijaan muodostavat Gellerin mukaan todennäköisemmin huonon juontajaparin. Generaattorien dominoiva luonne saattaa aiheuttaa kilpailutilanteen tai liian voimakkaan ristiriidan suorassa lähetyksessä. Pahimmassa tapauksessa tällaisen kummankin juontajan huomiota tavoitteleva kilvoittelu muuttuu vähintään sanakäänteiden taakse piilotetuksi kinasteluksi jolloin lähetyksen kuuntelu on kuulijalle vaivaannuttavaa. (Geller 2007, 26)

Kaksi reaktoria sen sijaan saattavat rönstyillä ja poukkoilla niin paljon, ettei juonto etene juuri mihinkään. Reaktorit kyllä saattavat aktivoida toisensa, mutta heidän juontonsa ei välttämättä ole johdonmukaista. Epäjohdonmukainen juonto on vaikeaa seurata, eikä kovin kuulijaa stimuloivaa. (Geller 2007, 26)

5 Haastattelututkimus: konkarien opit

Kysymyksiä suunnitellessamme pyrimme pitämään juontajien välisen vuorovaikutuksen ja persoonan tutkimuksen keskiössä. Halusimme selvittää, millainen on hyvä juontajapari ja millaisia ominaisuuksia heillä on sekä mitä keinoja parijuonnon kehittämiseksi on olemassa. Tuottajina työskennelleille tai edelleen työskenteleville valmistelimme muutamia täydentäviä kysymyksiä, joilla pyrimme selvittämään heidän näkemystään tuottajan osuudesta juontajaparin ammattitaidon syntyyn.

Lisäksi sivusimme myös sitä juontamisen vaikeasti määriteltävissä olevaa osuutta, jota kutsumme x-tekijäksi paremman termin puuttuessa. X-tekijällä tarkoitamme niitä ominaisuuksia ja asioita, joiden katsotaan nostavan osan pareista muiden ylitse lähes radiotähtien asemaan, mutta joita kukaan ei kykene tarkasti määrittelemään. Silti ”se jokin” vilahtaa usein käytäväkeskusteluissa. X-tekijään liittyvä pohdinta on osittain hyvin epätieteellistä, mutta mielestämme hyvin olennainen osa huippujuontajaparien menestykseen liittyvän mystifioinnin hälventämistä.

5.1 Haastateltavat

Haastattelututkimukseemme valikoitui kolme radioalan ammattilaista heidän pitkän ja merkittävän uransa sekä runsaan radioalan kokemuksensa vuoksi. He ovat YleX Aamun tuottaja Olli Junes, YleX Iltapäivän juontaja Jenny Lehtinen, ja Radio Rockin ohjelmapäällikkö Sami Tenkanen.

Olli Junesin yli kymmenvuotinen ura alkoi entisessä Radiomafiassa (nykyinen YleX) vuonna 1997. Hän juonsi ensin UpTeekki -nimistä ohjelmaa ja jatkoi uutta musiikkia käsittelevän X-Ryhmän juontajana vuoden 2003 kanavaudistuksen jälkeen. Uransa näkyvimmän työn Junes teki YleX iltapäivä -ohjelmassa vuosina 2005 – 2008 yhdessä Tuomas Rajalan kanssa. Noin 10 vuotta eri ohjelmissa juonettuaan Junes kaipasi uusia haasteita ja siirtyi tuottamaan YleX Viikonloppua. Tällä hetkellä hän tuottaa Ilkka Uusivuoren ja Matti Ylösen luotsaamaa YleX:n aamushow'ta.

Jenny Lehtinen on työskennellyt YleX:lle vuodesta 2004. Lehtisen radiovuosille on mahtunut useita eri juontajapareja. Hän aloitti uransa huumorisarja Kromosomi X:n tekijänä yhdessä Marja Hintikan kanssa. Kromosomi X:n jälkeen hän siirtyi muutaman

keikkavuoden ja äitiysloman jälkeen juontamaan YleX Viikonloppu-ohjelmaa vuoden 2007 alussa. Viikonloppu-ohjelmaa tehdessään Lehtisellä ehti olla useita eri juontajapareja, ennen kuin hän siirtyi juontamaan YleX Iltapäivää yhdessä Ilkka Uusivuoren kanssa. Tällä hetkellä Lehtinen juontaa YleX Iltapäivää edelleen yhdessä Aino Töllisen sekä Juuso Mäkilähteen kanssa.

Sami Tenkanen on tehnyt näkyvimmän työnsä Radio NRJ:n aamushow'n juontajana. Hänen uransa alkoi kuitenkin jo 90-luvun alkupuolella Huittisten paikallisradiossa, josta hän päätyi Radio Porin ja Radiomafian kautta NRJ:n palvelukseen. Muutaman vuoden useita eri ohjelmia juonettuaan hän asettui kanavan aamutiimiin vuonna 1998. Juontajauransa päätyttyä hän otti vastaan NRJ:n ohjelmajohtajan paikan vuoden 2005 lopussa, josta Tenkanen pian siirtyi Radio Rockin ohjelmapäälliköksi.

5.2 Parijuontajan ominaisuudet ja persoona

Parijuontajaksi aikovalta vaaditaan samoja ominaisuuksia kuin muiltakin radiojuontajilta. Päivittäin radiotyötä tekeviltä edellytetään muiden muassa jatkuvaa kiinnostusta ympäröivään maailmaan sekä sen ilmiöihin, voimakasta näkemystä, paineensietokykyä ja luovuutta. Juontajalla pitää olla taitoa reagoida nopeasti sekä välittömiin, juontajaa ympäröiviin asioihin että studioon virtaavaan informaatio- ja uutistulvaan. Tenkasen mielestä ei ole olemassa sellaista ominaisuutta, joka estäisi nimenomaan parijuontajaksi tulemisen, jos edellytykset juontotyöhön muutoin täyttyvät. Hän arvelee, että parijuonnon luonteesta johtuen se kuitenkin soveltuu paremmin riskejä kaihtamattomille kuin turvallisuushakuisille henkilöille. Soolujuontajat kontrolloivat oman lähetyksensä kokonaisuuden täysin itsenäisesti siinä missä parijuonto-ohjelmissa on jo lähtökohtaisesti enemmän elementtejä, joita yksittäinen juontaja ei voi hallita.

Radiojuontaja ammentaa sisältöä spiikkeihinsä kahdesta asiasta, jotka ovat jokaisella ihmisellä olemassa, mutta jotka ovat kaikilla erilaiset. Toinen niistä on yleistieto ja toinen on elämäkokemus. Juontajan on oikeutettava kuulijoiden korvissa asemansa puhua heille ja voitettava heidät puolelleen. Hänen täytyy kyetä siis tarjoamaan kuulijalle jotain, mitä he eivät edes tiedosta haluavansa.

Kaikki yleissivistys ja jopa knoppitieto on aika paikallaan, koska kun toinen heittää jotain, niin jos siihen pystyy antamaan vaikutelman että on... et tietää tästä maailmasta

ainakin jotakin, ei kuulosta tietämättömältä, niin se on myös aika olennaista. (Olli Junes 2011)

Tietämätön ja sivistymätön juontaja saattaa jopa ärsyttää. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että juontajan tulisi olla joka alan erikoisasiantuntija. Se ei ole mahdollista, vaan usein riittää, että pitää itsensä ajan tasalla edes niistä asioista, jotka kulloinkin ovat ajankohtaisia. Hyvä yleissivistys myös laajassa mittakaavassa on kuitenkin erittäin suositeltavaa.

Pelkkä tieto tai hyvä tarina ei yksin riitä mielenkiintoisen tarinankerronnan pohjaksi, vaan juontajan täytyy kyetä pukemaan sanottavansa ymmärrettävään muotoon ja sen jälkeen kertomaan tarinansa niin, että kuulijan mielenkiinto pysyy yllä. Jotta juonnoista saadaan yllättäviä, hauskoja ja ytimekkäitä, täytyy juontajalla olla Juneksen mukaan rytmitajua. Rytmitajulla hän tarkoittaa sitä, että juontaja ymmärtää, mitä asioita tarinasta kannattaa jättää kertomatta, milloin kannattaa olla tekemättä lisäyksiä juontajaparin tarinaan ja miten juonto päätetään vaikuttavasti. *Punch linen*⁵ tarkoitus on olla tarinan kliimaksi, johon se päättyy. Se jättää kuulijan ajatuksille tilaa, mutta silti pakottaa hänet haluamaan lisää. Vaikka taito muodostaa nokkelia lopetuksia on hyödyllinen, kaikkien juontajien ei ole välttämätöntä osata tehdä niitä jatkuvasti. Rytmitajua osoittaa myös se, että osaa alustaa juontajaparin vitsin sekä lukea häntä niin, että tietää milloin punch line on tulossa.

Parijuontaminen vaatii nopeaa reagointikykyä sekä improvisointitaitoa. Junes huomauttaa, että vaikka spiikit valmistellaan, suuri osa sisällöstä syntyy live-tilanteessa. Myös Lehtinen kuuluu siihen radiojuontajien koulukuntaan, jotka peräänkuuluttavat improvisointitaitoja. Niiden kehittämiseen palaamme myöhemmin tässä luvussa.

Lehtisen mukaan radiojuontajalle ei sovi herkkänahkaisuus. Luoville prosesseille on tyypillistä, että ideoihin syntyy voimakas tunneside. Radiossa ratkaisuja tehdään kiireisten aikataulujen puitteissa ja ideoita on pystyttävä luomaan sekä niistä on opittava luopumaan nopeasti. Tiimin hengen tulee mahdollistaa ajatusten avoimen vaihdon, mutta jos ne eivät saa vastakaikua on asia sivuutettava ja mentävä eteenpäin. Lehtinen ko-

5 Punch linella tarkoitetaan vitsin tai tarinan päättävää nokkelaa lausahdusta, jonka tarkoitus on yllättää ja naurattaa. Radiossa punch linea seuraa yleensä välittömästi kanava- tai ohjelmatunnus sekä seuraava musiikkikappale.

rosta, että idean hylkääminen juontajaparin taholta ei tarkoita henkilökohtaista epäonnistumista. Raa'asta ideointiprosessista selviäminen vaatii juontajalta hyvää itsetuntoa. Lehtinen tosin myöntää, että joissain tilanteissa on hyvä antaa toisen idealle mahdollisuus myös silloin, kun ei itse välttämättä pidä sitä hyvänä ja kantavana. Parijuontaminen on kompromissien tekemistä, eikä liian autoritäärinen ote edistä yhteistä etua.

Hyvään itsetuntoon on liitoksissa myös kyky antaa omat heikkoutensa toisen armoille. Lehtinen kertoo, että persoonavetoisissa radio-ohjelmissa tehdään usein huumoria niistäkin piirteistä, joista juontaja ei välttämättä itsessään pidä. Itselleen täytyy kyetä nauramaan. Vahvan itsetunnon lisäksi se vaatii hyvin korkeaa juontajien välistä luottamusta. Luottamus ei synny itsestään, vaan vaatii aikaa ja avointa suhdetta.

Elämäkokemus on voimakkaasti liitoksissa juontajan persoonaan, sillä sen kautta muodostamme mielipiteemme sekä maailmankatsomuksemme. Radiojuontajan, joka ei koskaan ole kokenut juuri mitään, on vaikea löytää mielenkiintoisia juttuja kerrottavaksi sekä tuoreita näkökulmia asioihin.

Uuden juontajaparin persoonan, persoonallisuuden sekä roolin löytyminen on Lehtisen mukaan koko tiimin vastuulla. Kokeneemman juontajan tulisi hänen mukaansa havaita uuden persoonan hyvät puolet ja huomioida niitä. Lisäksi kuulijoille ennestään tuttu juontaja on voittanut jo kuulijoiden luottamuksen puolelleen. Jos hän hyväksyy uuden persoonan, myös kuulijoiden on helpompi hyväksyä hänet.

”Sen tyyppin, joka on siinä [ohjelmassa] ollut kauemmin, sen vastuulla on että ei lähde starailemaan. Hänen tehtävänsä on poimia siitä toisesta niitä mielenkiintoisia juttuja ja ruveta nostamaan niitä.” (Jenny Lehtinen 2011)

Juontajan tulisikin oppia hyväksymään parinsa näkemys itsestään. Omaa roolia ja persoonaa ei kannata rajata liian tiukasti oman näkemyksensä mukaisesti, vaan suositeltavampaa on kuunnella millaisia asioita pari alkaa nostamaan persoonasta esille ja millaisia asioita hän syöttää. Pakottamalla itseään tai toista tiettyyn kaavaan tai rooliin ei välttämättä saavuteta toivottuja tuloksia. Ammattimaiset juontajat saattavat toki myös silloin tuottaa varsin kelpollisia juontoja, mutta spiikit ja jutut eivät pääse muotoutumaan ja kehittymään vapaasti, jos juontajat pakottavat juontoaan tiukasti haluamaansa suuntaan. Parijuontaminen on siis tässäkin suhteessa kompromissien tekemistä.

Olli Junes jakaa parijuontajat karkeasti ”kameleontteihin” ja ”ei-kameleontteihin.” Kameleontilla hän tarkoittaa juontajaa, joka muokkaa omaa tyyliään parinsa mukaisesti. Kameleonttius ei tarkoita sitä, että juontaja alkaisi matkia tai jäljitellä toista juontajaa, vaan päinvastoin. Hän muokkaa oman tyyliensä parinsa vastakohtaksi tai muutoin oleellisella tavalla erilaiseksi. Jos parina on esimerkiksi asiallinen persoona, ottaa kameleontti silloin hulluttelevamman ja revittelevämmän roolin.

Ei-kameleontit sen sijaan pitävät tyyliensä riippumatta siitä, kenen kanssa juontavat. Heille on tyypillistä voimakas persoonallisuus ja tunnistettavampi tyyli. Junes arvelee, että ei-kameleontit ovat kuuntelijoiden keskuudessa suosituimpia kuin kameleontit, sillä hänen mukaansa he ovat tyyliinsään johdonmukaisempia.

5.3 Hyvä juontajapari ja sen muodostaminen

Junesin mukaan hyvä juontajapari on aito ja ymmärtää toisiaan, mutta sen osapuolet ovat silti riittävän erilaisia ja tunnistettavia. He tuntevat toisensa ja pystyvät luottamaan parinsa ammattitaitoon sekä harkintakykyyn. Tenkanen rinnastaa parijuontamisen joukkuepeliin ja havainnollistaa näkemystään usein jääkiekkovertauksin:

”Sun pitää katsomatta nähdä, mihin kaveri on luistelemassa. Hirveen tärkeätä on myös se, että sun juontajapari haluaa syöttää sulle niitä paikkoja, joista sä pystyt tekeen ratkaisuja.”

Juontajaparin työhön liittyy siis voimakkaasti pyyteettömyys. Juontajan kannalta ei ole olennaista se, että hän pääsee itse sanomaan jotain, mikä tekee vaikutuksen kuulijaan. Tärkeämpää on ymmärtää, että molemmat tavoittelevat yhteistä päämäärää. Jos toinen loistaa, se ei ole kummaltakaan pois, vaan päinvastoin. Juontajaparin tulisi olla enemmän kuin osiensa summa, mutta yhtälö on mahdoton, jos molemmat osapuolet ovat liian itsekeskeisiä. Lehtinen kehottaakin uusia juontajapareja itsensä kohottamisen sijaan nostamaan toisen mielenkiintoisia ominaisuuksia.

Kuten aikaisemmin on jo todettu, juontajapari käyttää spiikkiensä aiheina usein henkilökohtaisen elämänsä kokemuksia. Tenkasen mukaan juontajat jakavat ja myös haluavat jakaa omat kokemuksensa avoimesti toisilleen:

”Jos saat ylinopeussakot, ensimmäinen ajatus ei saa olla se, että 'jumalauta mistä mä rahat saan', vaan 'ei jumalauta tästä saadaan hyvä spiikki kun kerron tän kaverille'.”

Avoimuus ja oman yksityiselämän asioiden jakaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikkea voi käsitellä lähetyksessä. Tenkanen toteaa, että jotkin asiat on hyvä jättää yksityiselämän piiriin. Ennestään toisilleen tuntemattomien juontajien on suositeltavaa sopia keskenään, mistä asioista live-tilanteessa voi puhua. Kun säännöt on selkeästi sovittu, juontajan on helpompaa puhua sellaisistakin aiheista, jotka ovat lähellä hänelle henkilökohtaisesti kipeitä tai muutoin salassa pidettäviä asioita. Tällöin juontaja voi luottaa siihen, ettei pari ota puheeksi yksittäistä tapausta tai esimerkkiä hänen yksityiselämänsä piiristä, vaikka keskustelun aihe olisikin lähellä kipupistettä.

On siis tärkeää, että juontajapari tuntee toisensa mahdollisimman hyvin. Sen takia tuoreen kaksikon olisi joissain tapauksissa hyvä viettää aikaa yhdessä myös työajan ulkopuolella ennen ensimmäisiä lähetyksiä. Esimerkiksi yhteiset illanvietot saattavat edistää ja nopeuttaa tutustumista, mutta Lehtinen muistuttaa, etteivät ne suinkaan ole mikään edellytys menestymiselle.

Persoonavetoisten ohjelmien juontajissa täytyy olla jotain niin mielenkiintoista, että kuulijat palaavat heidän pariinsa päivittäin. Kiinnostavaksi juontajan tekee hänen persoonansa, mutta sen esille pääseminen ja korostuminen vaatii vastapainon, jona juontajapari parhaimmillaan toimii. Kaksikon välinen ristiriita ja ”kontrasti” lisää molempien osapuolien kiinnostavuutta. Tenkanen toteaa kärjistetysti, että musta näyttää mustemalle, kun vieressä on valkoista.

Esimerkkinä mielenkiintoisesta kontrastista haastateltavat käyttävät YleX:n Aamua 2000-luvun taitteessa menestyksekkäästi juontanutta kaksikkoa Juuso Myllyrinnetä ja Mikko ”Peltsi” Peltolaa. Peltsi edusti show’ssa niin sanottua ”perusjätkää”, tyyppiä joka harrastaa salibandya sekä jääkiekkoa ja on lähellä suuria massoja. Juuson persoona sen sijaan rakentui hyvin erilaisista lähtökohdista. Hän oli tumman huumorintajun omaava kauppakorkeakoulun opiskelija, joka oli kiinnostunut tieteestä ja tekniikasta.

Vastaavaa kontrastia oli Tenkasen mukaan havaittavissa myös Kiss FM:n aamua juontaneilla Henkka Hyppösellä ja Tuomas Enbuskella. Tenkanen huomauttaa, että Myllyrinne ja Enbuske juonsivat Tuomas & Juuso Experiencea televisiokanava Nelosella,

mutta ohjelma ei toiminut odotetulla tavalla. Tenkanen arvelee, että huono menestys johtui siitä, ettei yleisö samaistunut älykköinä pidettyyn toimittajapariin riittävästi.

Kaikki yllä olevat vaatimukset täyttävää juontajaparia ei ole aivan helppoa löytää. Junes kuvaileekin juontajaparin muodostamista todella vaikeaksi, ”liki salatieteeksi”. Menestykseen kun ei riitä se, että tuottaja valitsee studioon istumaan kaksi julkkista.

Työkaluna radiokanavat käyttävät koenauhoitusta, jota alalla kutsutaan demotukseksi. Demotuksessa juontajat valmistelevat ja juontavat lähetyksenomaisen nauhoitteen annettujen ohjeiden mukaisesti. Demoista tuottajat yrittävät etsiä niitä merkkejä, jotka antavat viitteitä toimivasta parijuonnosta ja sen dynamiikasta. Koenauhoitukset eivät kuitenkaan kerro koko totuutta. Demoja valmistellaan huomattavasti kauemmin kuin tavallista päivittäistä lähetystä. Lisäksi yhden näytteen perusteella ei voida päätellä, pystyvätkö juontajat työskentelemään tiiviissä yhteistyössä viisi päivää viikossa.

Tenkasen mukaan demoissa on mahdollista tarkkailla lähinnä parien potentiaalia. Kehityskelpoisuudesta kertoo jo se, jos noin viiden demospiikin joukossa on yksi laadukas ja mielenkiintoinen juonto. Sen sijaan, että tuottaja odottaisi koejuonnoilta erityisen hauskoja ja toimivia spiikkejä, hänen kannattaa kysyä juontajien reaktiota ja suhtautumista toisiinsa heti demotilanteen jälkeen. Tenkanen kertoo myös joskus testaavansa juontajia kyseenalaistamalla heitä voimakkaasti koelähetyksen jälkeen. Jos juontajat vastustavat tuottajan negatiivista palautetta, saattaa se viestiä heidän halustaan työskennellä yhteisen päämäärän hyväksi. Tenkasan mukaan mikään ei yhdistä juontajaparia samalla tavoin kuin yhteinen vihollinen. Hän kuitenkin korostaa, että kyseessä ei ole yleismaailmallinen ohje kyseenalaistaa juontajapareja perusteettomasti, mutta juontajien reaktiot sekä kommentit negatiiviseen palautteeseen saattavat kertoa paljon heidän suhtautumisesta toisiinsa sekä halustaan sitoutua yhteiseen ohjelmaan. Vaikka itse koenauhoitusten perusteella on vaikeaa arvioida, ketkä saavat parijuontonsa pitkällä aikavälillä toimimaan hyvin, voidaan demotusten perusteella usein kuitenkin erottaa ne parit, jotka eivät toimi yhdessä lainkaan.

Juneksen mukaan potentiaaliset juontajaparit on mahdollista nähdä jo toimituksen työntekijöitä tarkkailemalla. Ihmiset, jotka viettävät luontevasti aikaa toistensa kanssa ja muodostavat omanlaisensa huumorin ja kemian voi erottaa joukosta:

Jos ajatellaan mitä tahansa tällaista yhteisöä, joka muodostetaan esimerkiksi viikonloppun ajaksi, on se vaikka joku kurssi, on se vaikka joku armeijan komppania, mikä tahansa niin sieltä yleensä löytyy ne kaksi tyyppiä, joilla heti synkkaa ja jotka ikään kuin pystyvät komppaamaan toisiaan älyttömiin punch lineihin ja joita kaikki alkaa diggailee ja seurailee. Niistä tulee tällainen duo. (Olli Junes 2011)

Junes kertoo tarkkailevansa potentiaalisissa pareissa sitä, kuinka hyvin he niin sanottusti "löytävät toisensa". Se tapahtuu usein huumorin kautta. Lisäksi hän korostaa, että on tärkeää, että ihmiset ymmärtävät toisiaan ja innostuvat toistensa asioista aidosti. Myös Tenkasen mukaan parin voi tunnistaa tarkkailemalla, kenelle ihmiset haluavat kertoa tarinansa ensimmäisenä ja miten he reagoivat toistensa juttuihin.

Parin aloittaessa ohjelman tekemisen yhteisen sävelen löytymiseen saattaa mennä pitkäkin aika, mutta tiimin ei tule luovuttaa liian varhaisessa vaiheessa. Esimerkkinä Lehtinen kertoo, että erään juontajaparin kanssa aloitettuaan hänellä kului neljä kuukautta ennen kuin he alkoivat aidosti ymmärtää toisiaan. Lopulta Lehtinen päätyi kuitenkin tekemään kyseisen juontajan kanssa työtä, jota hän kutsuu "huippuhommaksi". Kyseessä onkin usein parisuhteen kaltainen tahtolaji ja todellinen ammattilainen haluaa ymmärtää sekä tulla tutuksi oman parinsa ajatusmaailman kanssa, vaikka se ei tapahduisikaan välittömästi.

Tenkanen nostaa parinmuodostuksesta puhuttaessa esille juontajien iän. Koska radio-työssä oman persoonan löytäminen on olennaista, on korkea itsetuntemus eduksi. Nuorilla tekijöillä saattaa olla vaikeuksia oman tyyliinsä löytämisessä ja sen takia kahdesta nuoresta juontajasta koostuvan parin ohjaaminen voi olla tuottajalle haasteellista. Lisäksi Tenkanen huomauttaa, että elämäkokemuksen myötä henkilöt tutustuvat erilaisiin ihmisiin. Vanhemmat juontajat saattavat hyötyä elämänsä aikana karttuneesta ihmistuntemuksesta juontotyössään.

Juontajien roolit sekä roolitus nähdään Tenkasen mukaan alalla usein negatiivisessa valossa, mutta ne ovat kaikkien haastatteluun osallistuneiden mielestä olennainen osa juontajaparin menestyksestä muodostamista. Roolit saatetaan kokea keinotekoiseksi ja näytellyksi. Radiojuontajan rooli tarkoittaa kuitenkin sitä, että hänen tiettyjä ominaisuuksiaan korostetaan ja toisia häivytetään ohjelmaan sopivalla tavalla. Selkeiden roolien avulla kuulijoille saadaan välitettyä erilaisia merkityksiä käsiteltävistä aiheista. Juontajaa ei voida pakottaa sellaiseen rooliin, joka ei hänelle sovi ja Tenkanen arvelee,

ettei sellaista alalla juuri tapahdukaan. Harkitulla roolituksella on kuitenkin mahdollista saavuttaa mielenkiintoisia parivaljakoita sekä tiimejä.

Roolituksesta puhuttaessa Junes ottaa vertailukohdaksi amerikkalaiset tilannekomiikkasarjat. Sitcomeissa on yleensä selkeät päähahmot ja hyvin merkittävät sivuhahmot. Näiden hahmojen täytyy täyttää katsojan ennako-odotukset. Onnistuneen roolituksen seurauksena kuulijalla tulisikin olla jonkinlainen ennakkokäsitys siitä, millaisen käänteen tai lisä-arvon kukin juontaja ohjelmalle tuo, kun hänen mikrofoninsa aukaistaan. Hyvä juontajapari osaa pitää kiinni rooleistaan, eikä lähde kilpailemaan toisen kanssa.

5.4 Juontajaparin kehittäminen ja palautteen antaminen

Juontajaparin työstäminen toimivaksi kokonaisuudeksi alkaa, kun pari on muodostettu. Se vaatii juontajilta valmiutta rehelliseen itseanalyysiin sekä kykyä sietää kritiikkiä. Itsensä kehittäminen on kovaa työtä, mutta vain sitä kautta voidaan saavuttaa tuloksia.

Tärkeimmäksi keinoksi juontamisen kehittämisessä kaikki haastateltavat nostavat omien lähetysten kuuntelemisen eli niin kutsutut air checkit. Omia juontoja kuunnellessa on helppo huomata sekä onnistumiset että virheet ja analysoida niiden syyt. Esimerkkinä Junes käyttää tilannetta, jossa juontaja ei naura omille vitseilleen. Yleensä silloin juontaja itsekin tajuaa jonkin olevan vialla. Virheitä tai heikkouksia on hyvin vaikeaa, ellei mahdotonta havaita juontohetkellä ja sen takia niihin on lähes pakko palata tavalla tai toisella myöhemmin. Spiikeille saattaa kuuroutua lähetyksen aikana, mutta myöhemmin käytävän itsereflektion kautta korjausliikkeet on mahdollista toteuttaa hyvin nopeasti.

Myös toisten lähetyksiä kannattaa kuunnella. Junes kehottaa välillä kuuntelemaan ja tarkkailemaan amerikkalaisia radioita, joilla on pitkät perinteet viihteellisten ohjelmien tekemisestä. Joskus myös kilpailija-analyysin tekeminen on paikallaan. Kuulijaluvuista kilpailevien juontajaparien lähetyksistä saattaa saada uusia ideoita tai niiden kautta voi havainnoida omia vahvuuksiaan sekä heikkouksiaan.

Junes korostaa ennakovalmisteluiden ja pohjatöiden tärkeyttä spiikkien laadun ylläpitämiseksi sekä kohottamiseksi. Kaikki pohjatyön tekeminen ei kuitenkaan ole sitä, että juontajapari istuu työpaikalla ideoimassa. Persoonalähtöisessä radiossa ammennetaan paljon omista kokemuksista henkilökohtaisen maailmankatsomuksen kautta. Sen si-

jaan, että spiiikkejä kirjoitettaisiin vain virallisella työajalla on käytännöllistä työstää niitä myös vapaa-ajalla, sillä juuri silloin yleistä kokemuspohjaa yleensä kartutetaan.

Aihevalinnat tehdään yhdessä ja on olennaista, että niitä käsitellään tiimin kesken. Vaikka spiiikkien työstäminen juontajaparin kanssa on tärkeää, on joskus vaarana se, että juontajapari ylianalysoi ja niin sanotusti ”syö” juonnot loppuun jo ennen kuin ovat päässeet itse lähetykseen. Tällöin on syytä pohtia, tulisiko juontajien ottaa enemmän riskejä ja käsitellä juontojaan vähemmän etukäteen. Vähemmällä ennakkosuunnittelulla saatetaan joissain tapauksissa saavuttaa luonnollisemman kuuloinen puhetapa sekä suurempi vapaus juonnon etenemisen suhteen.

Junes myös kannustaa juontajia etsimään oman tapansa työstää spiiikkejä. Tällaisia tapoja voivat olla esimerkiksi miellekartat eli niin sanotut mindmapit tai nopeat, ranskalaisin viivoin tehdyt muistiinpanot. Oman tyylin löydyttyä muistiinpanoja on helpompi käyttää radiokerronnassa vaadittavan draaman kaaren saavuttamiseksi.

Lehtisellä on teatteritausta ja käytännön harjoituksista hän nostaa esille improvisaatioharjoitukset. Niitä hän suosittelee erityisesti uusille pareille, jotka aloittavat työnsä viihdeellisen radion parissa. Harjoitukset auttavat uusia juontajia luottamaan toisiinsa sekä heittäytymään enemmän. Lehtisen mielestä ihannetilanteessa uusille pareille järjestettäisiin improvisaatiokoulutusta joka viikko ensimmäisten kolmen kuukauden aikana, mutta käytännössä tuoreet juontajaparit ottavat tunteja varsin vähän eikä satunnaiskerroista ole hänen mukaansa suurta hyötyä.

Käyttipä juontajapari mitä tahansa keinoja oman työskentelynsä kehittämiseksi, Tenkanen muistuttaa, että mihinkään käytäntöön ei tulisi kiintyä liikaa. Hyvä juontaja tarkastelee omia toimintatapojaan jatkuvasti ja on valmis muuttamaan niitä tarvittaessa.

Palautteenannolle on olemassa oikea ajoitus ja tyyli. On tärkeää, että etenkin tuottaja hallitsee tahdikkaan, mutta tehokkaan palautteen antamisen taidon.

Jos ajatellaan mihin esimerkiksi aamujuontaja joutuu joka aamu kykenemään... kun heräät 4.50, tuut kuudeks töihin ja sun pitää kolme ja puol tuntii joka arkipäivä paukuttaa samalla osumatarkkuudella niin siinä vaiheessa mun mielestä mun ei oo syytä mennä uittaa niitä kuravellissä tonne, että 'nyt ei oikein lähteny jätkät'. (Olli Junes 2011)

Junes pyrkii välttämään negatiivisen palautteen antamista lähetyksen aikana. Juontajaparin paineita ei tulisi missään tapauksessa lisätä on air -tilanteen aikana. Lisäksi kielteinen palaute tai epäonnistumisen alleviivaaminen saattavat vaarantaa viihteellisissä radio-ohjelmissa tavoitellun positiivisen tunnetilan ja latistaa lähetyksen tunnelmaa. Sen sijaan onnistumiset Junes pyrkii huomioimaan myös ohjelman aikana. Juneksen kommentteissa heijastuu hänen oma vankka kokemuksensa juontamisesta, mikä saattaa osaltaan edesauttaa oikeanlaisen ilmapiiriin synnyttämistä sekä edistää yhteisymmärrystä riitatilanteissa.

Niissä tilanteissa, joissa ohjelmalla ei ole tuottajaa tai muuta ulkopuolista henkilöä lainkaan analysoimassa juontajaparin työskentelyä, korostaa Lehtinen kokeneemman tekijän vastuuta. Kokeneen ei tule pelätä sitä, aiheuttaako hänen palautteensa uudelle tekijälle mielipahaa, vaan Lehtisen mukaan on aina vanhemman tai muutoin työtä enemmän tehneen juontajan vastuulla huomauttaa ja hioa nuoremman parin tekemistä:

Mun mielestä on tosi tyhmää ja tylsää ja epäreiluakin antaa sellaisen aloittelijan tupek-sia siellä [lähetyksessä] tosta vaan menemään, kun niitä virheitä tulee kuitenkin, niin sellaset jotka voi välttää, niin sillä, joka sitä on pitempään tehnyt [...] on velvollisuus sitä toista siinä auttaa ja tukea. (Jenny Lehtinen, 2011)

Lehtisellä on omakohtaista kokemusta asiasta, sillä hän on ohjannut urallaan monia uusia ja itseään kokemattomampia juontajapareja. Tilanne on haastava, sillä periaatteessa juontajat ovat tasavertaisia työntekijöitä, eikä kumpikaan ole toiselle auktoriteetti. Jatkuva neuvominen ja asioihin puuttuminen saattaa aiheuttaa kitkaa juontajaparin välille, mutta oikeanlaisella asennoitumisella vältetään riitatilanteet ja välirikot. Uuden juontajan pitää hyväksyä se, että hänellä ei ole vielä kokemusta ja nähdä ärsyttävätkin neuvot apuna, joita juontajapari yrittää tarjota. Konkariin taas tulee olla tarpeeksi luja- tahtoinen kestääkseen ne negatiiviset tunteet, jotka jatkuva ohjastaminen saattavat sekä itsessä että parissa aiheuttaa. Lisäksi hänen täytyy olla riittävän kärsivällinen käydäkseen samat asiat läpi uudelleen ja uudelleen.

5.5 Sudenkuopat

Menestyvänsä juontajaparin ei kannata liikaa luottaa omaan erinomaisuuteensa. Haastateltavat rinnastavat juontajaparin toiminnan usein parisuhteeseen ja parijuonto sisältää samankaltaisia haasteita sekä vaaroja kuin mikä tahansa muukin tiivis suhde,

joka jatkuu pitkään. 7-8 tuntia päivittäistä, läheistä yhteistyötä toisen ihmisen kanssa sisältää vaaranpaikkoja, jotka ovat luonnollisia, mutta jotka kannattaa tiedostaa ja pyrkiä välttämään.

Tenkasen mukaan aivan kuin toisistaan vieraantunut pariskunta, myös juontajat voivat niin sanotusti kasvaa eri suuntiin. Parivaljakko saattaa kiinnostua eri asioista tai heidän arvomaailmansa sekä elämäkatsomuksensa saattavat muuttua jolloin aikaisemmin saavutettu yhteys heikkenee. Joskus juontajilla on yksinkertaisesti eri tavoitteet työnsä suhteen. Jos juontaja haluaa saavuttaa ammatissaan enemmän, mutta hänen parinsa on tyytyväinen nykyiseen tilaansa, eivät juontajien päämäärät kohtaa. Eri asioita tavoittelevat juontajat saattavat kokea, että pari on esteenä heidän omien tavoitteidensa saavuttamiselle. Tavoitteiden, arvomaailman tai elämäkatsomuksen ollessa ristiriidassa on syytä keskustella ja pohtia, onko juontajaparin työ enää sitä, mitä sen oli alun perin tarkoitus olla, onko nykyinen tilanne kummankaan edun mukaista ja mitä asialle kannattaisi tehdä.

On normaalia, että työyhteisössä jonkun naama alkaa joskus ärsyttää. Persoonavetoisessa viihdeohjelmassa se on kuitenkin huomattavasti vaarallisempaa, kuin sellaisissa ammateissa, joissa menestys ei pohjaa kahden henkilön väliselle suhteelle. Kuulijat ovat tässäkin mielessä yllättävän tarkkoja ja aistivat herkästi juontajaparin välille syntyneen kitkan. Sen takia asioista on hyvä puhua ennen kuin ne kasvavat niin suuriksi, että ne vaikuttavat juontajien väliseen dynamiikkaan.

Toisaalta juontajaparille voi käydä myös päinvastoin ja heistä saattaa tulla liian hyviä tuttuja. Toisen tuntemisesta ei toki ole haittaa, mutta jos juontajasuhde muuttuu syväksi ystävyudeksi, on vaarana se, että jutuista tulee kuulijaa eristäviä. Niin sanotut sisäpiirin jutut eivät sovellu radioon, jossa jokaisen kuulijan tulisi kyetä seuraamaan lähetystä tulipa hän kanavalle missä vaiheessa ohjelmaa tahansa. Jos juontajat itse eivät huomaa kertovansa jatkuvasti vain sellaisia asioita, joita kuulija ei voi ymmärtää, on tuottajan tehtävä puuttua tilanteeseen ja kertoa asiasta. Junes huomauttaa kuitenkin, että jotkut sisäpiirivitsit saattavat toimia kanavan tavaramerkkinä, eikä niitä välttämättä tarvitse karsia. Hyvien ystävien työskentelyssä on vaarana myös se, että juontajaparia kannustetaan silloinkin, kun siihen ei olisi aihetta tai ei uskalleta sanoa, jos joku asia ei yksinkertaisesti toimi. Tällöinkin on tuottajan tehtävä palauttaa juontajapari oikeille rai-teille.

Yleiseen ilmapiiriin saattaa Juneksen mukaan vaikuttaa se, että juontaja kokee kohtelunsa epätasa-arvoisena. Jos esimerkiksi freelancer-sopimuksen alaisena työskenteleville jaetaan töitä epätasaisesti niin, että se alkaa vaikuttaa tulotasoon, saattaa seurauksena olla työntekijöiden välistä kateutta ja mielihahaa. Tällöin kyseessä ei kuitenkaan ole juontajaparin välinen ongelma, vaan työyhteisön ja esimiesten virhe, johon tulisi puuttua välittömästi.

5.6 Huipputason saavuttaminen

Suomessa on lukuisia hyviä, ammattitaitoisia, hauskoja sekä mielenkiintoisia radiojuontajia. Kaikki eivät tietenkään voi yltää tähtitasolle, mutta merkillä pantavaa on, että tällä hetkellä Suomessa ei ole yhtään sellaista juontajaparia, joka nousisi ylitse muiden ja olisi kansan huulilla kautta maan. Kärkipareja ei ole juurikaan nähty Suomessa viimeiseen kymmeneen vuoteen. Asiasta keskusteltaessa monet ammattilaiset nostavat esille usein ensimmäisenä Radiomafian ja YleX:n aamushow'ta juontaneet Juuson ja Peltsin. Kuvaavaa on, että tuon parin hajoamisesta on kohta kahdeksan vuotta aikaa. Kyky saavuttaa vastaava taso ja muodostaa uusia Juusoja ja Peltsejä olisi radioalalla Miidaan kosketus.

Huipputason saavuttaminen vaatii juontajalta toki kovaa työtä ja halua olla esillä, mutta se ei yksin riitä. Lehtinen ja Junes ovat sitä mieltä, että huipputason saavuttaminen on pääasiassa sidoksissa juontajien persoonaan ja sen muodostamaan kontrastiin. Kahden erilaisen koulutustason, harrastukset, mielenkiinnon kohteet ja taustat omaavan juontajan kohdatessa oikealla tavalla syntyy pari jonka ristiriidassa on imua. Lehtisen näkemys on, että kohtaamiseen liittyy jonkinlaista "taikuutta".

Tenkasen näkemys tähtiparin synnystä on hyvin konkreettinen ja maanläheinen: "Poikkeukselliset ihmiset poikkeuksellisilla panoksilla saa aikaan poikkeuksellisia tuloksia". Esimerkkinä poikkeuksellisista yksilöistä Tenkanen mainitsee Henkka Hyppösen, radio Suomipopin aamushow'ta pitkään juontaneen Jaajo Linnonmaan sekä Radio Rockin Jussi Heikelän. Hän uskoo, että jokaisella menestyneellä juontajalla on ollut voimakas halu jäädä kuulijoidensa mieleen ja valmius seistä rehellisesti juttujensa takana. Tenkanen mainitsee myös, että Yhdysvaltojen menestyneimmät radiojuontajat ovat kyenneet kertomaan täysin avoimesti henkilökohtaisesta elämästään, mutta toteaa, ettei vastaava avoimuus ole mahdollista Suomessa, sillä radiopersonat eivät voi halutesaan eristää itseään vapaa-aikanaan muista ihmisistä. Täysi avoimuus vaatisi sen, että juontajat voisivat myös halutessaan suojella itseään ja yksityisyyttään.

Tenkasen kokonaisnäkemys radioalan huipulle pääsemisestä on varsin positiivinen. Hän ei usko, että mikään ulkoinen tekijä voi estää huipputason saavuttamista. Jos juontajaparilla on kaikki tarvittavat ominaisuudet ja he ovat valmiita näkemään vaivaa menestyksensä eteen, he myös saavuttavat sen. Sen sijaan ongelma piilee usein siinä, että juontaja luulee, että hänellä on tarvittavat ominaisuudet, vaikka niin ei todellisuudessa olisi.

Sekä Junes että Lehtinen kertovat oikeanlaisen markkinoinnin olevan tärkeää ottaen esimerkiksi jälleen Juuson ja Peltsin. Kaksikkoa tuottanut Satu Kurvinen pohjusti parin menestyksestä uraa muun muassa siten, että hän valitsi aamushow'n haastateltavaksi muita alan ammattilaisia ja toimittajia. Juontajaparin tultua muiden media-alan ammattilaisten tietoisuuteen on todennäköisempää, että viesti leviää helpommin muun kansan keskuuteen. Lehtinen kuitenkin toteaa, että vastaava toiminta ei ole välttämättömyyttä menestyksen kannalta. Hänen mukaansa kuulijat löytävät hyvät parit, jos heille vain annetaan riittävästi aikaa ja toisaalta huonoja pareja ei voida pelastaa hyvällä markkinoinnillakaan.

Joskus tähtiparin synnyn esteeksi saattaa muodostua kilpailun tasavahvuus. Loistavankin juontajaparin erottautuminen sellaisella kentällä on haastavaa, jossa vastaavat parivaljakot juontavat samantyyppisiä ohjelmia samaan aikaan. Lehtisen mukaan viime vuosina alalla on ollut ylitarjontaa etenkin rennoista miespareista. Erottautumisessa tosin auttaa brändäys.

”Kyllähän todella monet radiokanavat lupaa huomattavasti enemmän kuin ne antaa. Ja suurin osa kansasta uskoo ihan täysillä siihen.” (Jenny Lehtinen 2011)

Kanavan, ohjelmien ja juontajien brändäys tulisikin olla kokonaisvaltaista ja tarkkaan harkittua. Kuulijan on vaikea saada otetta ohjelmasta, joka ei herätä tunteita.

Kuten yllä olevasta käy ilmi, syitä huippujuontajaparin synnylle on haastavaa määritellä. Siihen liitetään usein ajatus jostain selittämättömästä tekijästä, jota ei tarkasti osata kuvailla. X-tekijän osuus juontajaparin menestyksestä on ainoa selkeä asia, joka jakaa haastateltavamme.

Lehtinen toteaa, että x-tekijä saattaa olla liitoksissa esimerkiksi aikakauteen. Joku pari saattaa toimia tietynä aikana, mutta se saattaisi olla täysi floppi toisena. Ajatuksella on

mielenkiintoista leikitellä tosielämään pohjaten. Olisiko Juuso ja Peltsi toiminut viisi vuotta aiemmin? Voisivatko he toimia nyt, vuonna 2012?

Junes ei osaa määritellä selittämätöntä osaa tarkasti, vaan rinnastaa sen samaan yllätyksellisyYTEEN, jota liittyy romanttisiin suhteisiin. Hän kuitenkin löytää x-tekijästä myös ripauksen vaaraa ja arvaamattomuutta:

Tavallaan antaa kuulijalle se lupaus: sä oot hyvässä seurassa, mä oon hyvä isäntä tai emäntä, mut sä et silti voi tietää mitä tässä ohjelmassa tapahtuu, koska tässä on sopivasti vaaraa. Tässä voi tapahtua mitä vaan. (Olli Junes 2011)

Lehtisen mukaan suosion saavuttaminen on tietyllä tavalla myös kierre, jossa positiivinen palaute ja tunne kumuloituvat. Juontajapari saattaa tuntea, että toisen kanssa jutut vain luistavat tavallista paremmin ja kuulijakin huomaa sen. Palaute taas ruokkii ja ajaa juontajaparia parempiin suorituksiin.

Tenkanen on haastateltavistamme ainoa, joka on ei usko, että menestyksellä olisi mitään tekemistä selittämättömien seikkojen kanssa. Hänen mukaansa on olemassa runsaasti perusasioita, joita juontajaparin on helppo työskennellessään laiminlyödä. Hänen mukaansa määrätietoinen ja tarkka työ johtaa vääjäämättä myös tuloksiin.

6 Toimintatutkimus

6.1 Sovellettu toimintatutkimus

6.1.1 Toimintatutkimus

Radiojuontaminen on hyvin käytännönläheistä. Halusimme, että käytännönläheisyys näkyy myös opinnäytetyötämme varten tehtävässä tutkimuksessa. Tämän takia päätimme toteuttaa haastattelututkimuksen lisäksi toisen, kokeellisemman toimintatutkimuksen.

Toimintatutkimus termistä löytyy lukuisia määritelmiä, mutta toistuvina avainsanoina voisi mainita reflektiivisyyden, käytännönläheisyyden, ja ihmisten osallistuvuuden. Tutkimuksen rakenne on helpointa kuvailla eräänlaisen itsereflektiivisen kehän kautta.

Tälle kehälle sijoittuu neljä vaihetta: toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja sen uudelleen suunnittelu. Kehällä nämä vaiheet seuraavat toisiaan. Kyse ei ole kuitenkaan ympyrästä, jossa aloitetaan jostain ja päädytään lopulta alkuun, vaan enemmänkin spiraalista, joka kulkee koko ajan eteenpäin. (Heikkinen, Huttunen & Moilanen 1999, 36.)

Yksinkertaistettuna ensin suunnitellaan, sitten toimitaan. Seuraavaksi havainnoidaan ja reflektoidaan, jonka jälkeen tehdään uudelleensuunnittelu. Toimintatutkimus ei niinkään ala jostain ja päätty johonkin, vaan se on jatkuva prosessi. Ongelmana tässä sykliajattelussa on se, että tutkija miettii liikaa syklin vaiheiden erottelua ja loogista etenemistä ja unohtaa näin ollen keskittyä tärkeimpään: käytännön kehittämiseen. (Heikkinen, Huttunen & Moilanen 1999, 37–38.)

Myös me havaitsimme, että edellä mainittujen vaiheiden järjestelmällinen seuraaminen ei ole tässä tapauksessa järkevää. Niinpä päätimme soveltaa sykliajattelua niin, että toteutamme tavallaan useita erillisiä syklejä. Niillä tulisi toki olemaan myös selkeä yhteys toisiinsa, emmekä missään nimessä suunnittelisi kaikkien lähtökohtaa valmiiksi vaan ammentaisimme sen aina jokaisen toimintaosion itsereflektion tuloksena. Ajan rajallisuuden vuoksi halusimme kuitenkin, että harpomme hieman harkitusti, jotta pystymme tutkimaan isoimpia ja juontamisen kannalta merkittävimpiä asioita. Olemme sitä mieltä, että sovelluksemme toimintatutkimuksesta soveltui hyvin yhteen valitsemamme käytännön metodin, radiodemotuksen kanssa.

6.1.2 Demotus

Demotuksella tarkoitetaan prosessia, jota radiomaailmassa käytetään yleisesti uusien juontajien valittaessa. Kuvitellaan esimerkiksi, että jollakin radiokanavalla on tarkoitus aloittaa uusi päivittäinen, viihteellinen lähetysvirtaohjelma. Ohjelma halutaan toteuttaa parijuontona, joten tuottajan tehtävänä on etsiä parhaat yksilöt, joista muodostetaan paras mahdollinen pari. Tässä työssä tuottaja käyttää apunaan demotusta. Demotus sessioon valitaan tässä tapauksessa kaksi juontajaa, joita halutaan kokeilla yhdessä. Molemmat juontajakokelaat valmistelevat usein demoa varten muutaman spiikin, jotka sitten itse tilanteessa nauhoitetaan. Demotusta voisi hyvin verrata näyttelijöiden koeesiintymiseen. Tosin sillä erotuksella, että näyttelijän ei tarvitse juontajan tapaan luoda tilanteessa käytettävää sisältöään itse. Juontajaparin demon perusteella tuottaja tekee ratkaisuja sen suhteen, onko kyseinen kaksikko oikea juuri hänen ohjelmaansa.

Demotusta ei kuitenkaan käytetä ainoastaan uuden juontajaparin löytämiseen, vaan sitä voidaan myös hyödyntää parin muodostuksen jälkeen. Juontajapari voi testata demottamalla uusia ohjelmaosioita sekä kehittää omaa tekemistään. Tätä juontajaparin oman tekemisen ja dynamiikan kehittämistä pyrimme opinnäytetyömme tässä osassa kokeellisesti toimintatutkimuksen menetelmiä apuna käyttäen tutkimaan.

6.1.3 Metodi

Tutkimusta varten nauhoitimme syksyllä 2011 viisi kappaletta radiodemoja. Toimintatutkimuksen sykliajattelua mukaillen teimme aina ensin suunnitelman siitä mitä teemme. Määrittelimme ongelman, pohdimme miten ongelmaa voisi ratkoa ja mikä on käytännön menetelmä millä tulevan demon toteutamme. Sitten nauhoitimme itse demon, jonka perään teimme havaintoja tapahtuneesta. Hieman myöhemmin toteutimme air checkin (ks. luku 5.4), jonka avulla reflektoimme tekemistämme. Tämän pohjalta päättimme, mitä haluamme seuraavaksi kehittää tai tutkia, ja jatkoimme taas luomalla sitä varten uuden suunnitelman.

Tutkimuksen tavoitteena oli siis kehittää parijuontamistamme ja sen dynamiikkaa niin, että projektin lopputuotteena syntyy opinnäytetyömme teososa – 4 tunnin mittainen parijuontoon perustuva lähetysvirtaohjelma. Lisäksi tavoitteena oli löytää keinoja, joiden avulla kuka tahansa uusi juontajapari voisi kehittää parijuontamistaan ja tätä kautta keskinäistä dynamiikkaansa.

6.2 Tekijät

Toimintatutkimuksessa on keskeistä tutkijan osallistuminen toimintaan ja mukanaolo organisaation arkipäivässä. Tässä tapauksessa molemmat tekijät olivat tutkimushetkellä mukana Radiokanava YleX:n toiminnassa.

Juuso “Mäkkäri” Mäkilähde on toiminut juontajana sekä tv- että radio-ohjelmissa viimeisen viiden vuoden ajan. YleX:llä hän on työskennellyt tammikuusta 2010, ensin YleX Viikonlopussa ja sen jälkeen YleX Iltapäivässä. Molemmat ovat suorina lähetysvirtaohjelmia, jotka toteutetaan pääsääntöisesti parijuonnolla. Näin ollen Mäkilähteellä on tutkimuksen alkaessa jo jonkin verran kokemusta parijuontamisesta.

Jaakko Karhu on suorittanut harjoittelun YleX:n X-ryhmä -ohjelmassa, jonka jälkeen hän on työskennellyt lyhyitä jaksoja erilaisissa taustatoimittajan tehtävissä sekä yksinjuontoon perustuvissa suorissa pisteohjelmissa.

Me tekijät olemme toki tavanneet toisemme jo ennen tutkimuksen aloittamista, mutta emme ole varsinaisesti tehneet koskaan töitä tai demotuksia yhdessä, joten siinä mielessä kokemus on hyvinkin autenttinen. Lisäksi autenttisuutta lisää asetelma, jossa toinen parista on kokeneempi ja saattaa – niin kuin meidän tilanteessamme – tuntea valmiiksi tuotteen eli tässä yhteydessä ohjelman, jota varten demoa tehdään.

6.3 Demottamalla Ylex Iltapäivään

Seuraavassa esittelemme ja analysoimme tutkimusta jakamalla sen demotussessioidiin. Tämä on mielestämme paras tapa ottaen huomioon tutkimusmenetelmän rakenteen. Normaalisti korjausliikkeet demojen välillä voisivat olla pienempiä, mutta johtuen rajallisesta ajasta olemme tehneet sessioiden välillä isojakin korjausliikkeitä, jotta pysyisimme esittelemään ja kokeilemaan mahdollisimman monia eri keinoja parijuontamisen kehittämiseksi.

6.3.1 Demo 1 – Ensitreffit

Radio-ohjelman tuottaja on kuin Amor: uutta juontajaparia muodostaessaan tuottaja ei varsinaisesti ammu ketään nuolilla, mutta hän valitsee kaksi ihmistä, joiden uskoo tai ainakin toivoo sopivan yhteen. Tämän jälkeen tuottajan pyörittämä "seuralaispalvelu" järjestää juontajakokelaille treffit. Vaikka asianomaiset eivät ehkä olekaan tavanneet aikaisemmin, kyseessä eivät suoranaisesti ole sokkotreffit. Juontajat tietävät kyllä, kenen kanssa ovat studioon sulkeutumassa. He ovat ehkä kuulleet toisistaan jotain ystävilta tai kollegoilta. On myös mahdollista, että juontajat tuntevat toistensa radiopersoonan kuunneltuaan aikaisempia ohjelmia.

Nämä radiomaailman ensitreffit ovat hyvin tärkeitä. Kuten siviilissä myös näissä tapauksissa selvitetään, onko juontajien välillä ollenkaan kipinää tai edes toivoa siitä. Molemmilla saattaa olla ennakkokäsitys toisesta, mikä pahimmillaan vaikeuttaa yhteyden syntymistä. Tärkeää niin ensimmäisessä demotuksessa kuin myös niillä ensitreffeillä on, että juontajat ovat mahdollisimman avoimia tilanteelle. Kummassakaan tilanteessa

ei tietenkään paljasteta itsestä kaikkea, vaan tutustutaan rauhallisesti ja yritetään esimerkiksi löytää jotain yhteistä.

Treffien päätyttyä juontajilla on varmasti tunne siitä, oliko tässä jotain vai ei. Samoja huomioita tekee tässä tapauksessa myös tuottaja. Ulkopuolisena henkilönä ja ”seuralaistoiminnan” ammattilaisena hänellä on usein myös kykyä nähdä hieman tulevaisuuden. Vaikka parilla itsellään olisikin tunne, että olipa hauskaa ja juttu luisti, tuottaja saattaa myös nähdä, että parin välille ei synny mitään kontrastia. Parisuhteessa voi käydä niin, että rakastavaiset huomaavat jonkin ajan kuluttua olevansa vain hyviä ystäviä. Se ei riitä rakkaudessa, eikä myöskään parijuontamisessa. Tarvitaan myös intohimoa, joka toisinaan johtaa vastakkainasetteluun ja jopa riitatilanteisiin. Jos aina vain tullaan toimeen, niin elämä käy tylsäksi.

Lähdimme ensimmäiseen demotukseen juuri edellisen kaltaisella ajatuksella. Tiedos- timme, että kyseessä on ensimmäinen kohtaaminen studio-olosuhteissa. Asetimme tavoitteeksi ainoastaan tutustua toisiimme juontajina. Johtuen siitä, että tunsimme ehkä keskivertoa paremmin entuudestaan, halusimme välttää ennakkosuunnittelua ja yritimme asennoitua niin, että olisimme mahdollisimman avoinna toisen juontajaper- soonalle niin, etteivät aiemmin syntyneet käsitykset toisesta ohjaisi tekemistä liaksi.

Sisällöllinen suunnitelma ensimmäisen demon kohdalla oli myös hyvin lähellä autenttista tilannetta: sovimme, että molemmat valmistelevat yhden spiikin, jonka sitten demo- tussessiossa *liidaava*⁶. Meillä kävi hetken mielessä, että olisimme käyneet spiikkejä tai niiden rakennetta jotenkin etukäteen läpi, mutta luovuimme ajatuksesta. Sovimme myös, että spiikkejä ei mielellään nauhoitetta uudestaan, koska se ei aikaisempien kokemustemme perusteella ole koskaan demotustilanteessa toiminut. Jos juontaja esimerkiksi ehtii paljastaa punch linen, se ei enää toisella kerralla saa aikaan yhtä hyvää reaktiota.

Noudatimme ajatusta mahdollisimman autenttisesta tilanteesta myös teknisen toteu- tuksen kohdalla. Yleensä demon teknisestä puolesta eli mikrofoniin aukaisemisesta sekä kappaleiden ja jinglejen soittamisesta vastaa ainakin ensimmäisellä kerralla ko-

6 Ammattikielessä spiikin liidaamisella tarkoitetaan jutun valmistelusta ja toteutuksesta vastaamista. Liideri vastaa siitä, että lähetyksessä spiikki alkaa, kulkee eteenpäin ja loppuu.

keneempi osapuoli. Tätä lähetyksen teknistä vastaavaa kutsutaan ammattikielellä ajajaksi, joka siis ajaa lähetyksen. Meidän tapauksessamme tehtävä lankesi kokemuksen perusteella Mäkilähteelle. Studioissa hän rakensi nopeasti *ajolistaan*⁷ kaksi spiiikkaikaa ja siirsi kappaleet niiden ympärille. Tämän jälkeen Mäkilähde laittoi ensimmäisen kappaleen soimaan ja nauhoituksen pyörimään.

Karhu aloitti ensimmäisen spiiikin, jossa hän kertoi vastikään sattuneesta vaelluskokemuksestaan. Mäkilähde pääsi mielestään hyvin sisään aiheeseen, mikä johti vilkkaaseen ajatustenvaihtoon. Päädyimme lopulta Mäkilähteen suusta lähteneeseen punch lineen. Välissä soivan kappaleen aikana emme varsinaisesti puineet juuri tehtyä, vaan aloimme keskittyä tulevaan. Näin toimitaan myös oikeassa tilanteessa, sillä radiossa mennyt on mennyttä, sitä on turha jäädä vatvomaan. Toinen spiiikki oli puolestaan Mäkilähteen pohdinta aiheesta lentomatkojen kummallisuudet. Keskustelua syntyi jälleen varsin runsaasti ja homma päättyi punch lineen, jonka Mäkilähde oli ennalta suunnitellut.

Ensimmäisenä demosta pinnalle nousi huomio siitä, että spiiikeistä kyllä kuuli, ettei kyseessä ollut virallinen ensitapaamisemme. Juttu oli lähtenyt selkeästi normaalia sujuvammin käyntiin. Sujuvuuteen vaikutti varmasti se, että tunsimme toistemme juontotyyliä jo entuudestaan. Karhulla oli vielä selkeästi enemmän käsitystä Mäkilähteen radiopersonasta, sillä se on ollut olemassa ja kuultavissa pidempään. Lisäksi satunnainen vitsailu toimituksen käytävillä oli selvästi auttanut meitä luomaan jonkinlaisen ennakkokäsityksen toisesta. Tämä johti ainakin siihen, että yleensä ensimmäisessä demotuksessa havaittavissa oleva vieraskoreus jäi välitämme puuttumaan. Pyrkimyksenämme oli lähteä liikkeelle nolatilanteesta, mutta se ei selvästikään täysin onnistunut.

Tämä ei ollut välttämättä huono asia, sillä uskomme, että tositilanteessa olisimme tämänkaltaisella näytteellä lunastaneet paikkamme jatkokierroksille. Vaikuttaisi siltä, että ensimmäisen demotus on huomattavasti sujuvampi, mikäli juontajapari tuntee toisensa entuudestaan tai he ovat ainakin vähän selvillä toistensa tavasta tehdä asioita. Negatiiviset ennakkokäsitykset demotusparista pitäisi pystyä siirtämään syrjään, jotta juontamiseen voi heittäytyä täysillä mukaan. Meidän tapauksessamme nimenomaan mole-

7 Suoraa radio- tai tv-lähetystä varten laadittu käsikirjoitus tai suunnitelma lähetyksen etenemiseksi, kuten aihe-, juttu- ja levyjärjestys (Kuutti 2006).

mat uskalsivat heittäytyä, ja se kuului myös juttujen sisällössä. Toiselle uskallettiin tilaisuuden tullen vähän jopa vinoilla. Radio Rockin ohjelmapäällikkö Sami Tenkanen totesi aikaisemmin, että demotuksella voidaan ainoastaan selvittää onko parissa potentiaalia (ks. luku 5.3). Uskomme kuitenkin tutkimuksemme perusteella, että potentiaalın tunnistaa sitä helpommin, mitä sujuvammalta koenauhoitus kuulostaa.

Toinen paljon ajatuksia herättänyt aihe oli juontajaparin roolitus. Rooleja harvoin jaetaan suoraan heti ensimmäisellä kerralla, mutta itse nauhoitustilanteessa homma toimii kuin reviiritaistelussa. Tunnustelun jälkeen jompikumpi tekee aloitteen, ja toinen joko alistuu tai vaihtoehtoisesti hyökkää takaisin. Yleensä juontajat ovat sen verran vieraskoreita, että he antavat toisilleen mahdollisuuden liidata. Lopputuloksesta on kuitenkin mahdollista kuulla, kumpi juontajista otti johtajan aseman vahvemmin haltuunsa.

Heti nauhoitusten päätyttyä olimme sitä mieltä, että demotus osoitti meidän roolijakomme. Toinen oli mielestämme Gellerin esittelemä generaattori ja toinen reaktori (Geller 2007, 25–29). Mäkilähde oli selkeästi se dominoivampi osapuoli kun taas Karhu komppaavampi tyyppi. Demotuksen myöhempi kuuntelu ja tarkempi analysointi kuitenkin osoittivat, että roolijako ei ehkä syntynytäkään varsinaisesti persooniemme kautta, vaan siihen vaikutti enemmän kokemuksen luoma ennakoasetelma.

Meidän tapauksessamme voimasuhteiden muodostumista tehosti vahvasti se, että Mäkilähde oli tuossa vaiheessa huomattavasti kokeneempi parijuontaja. Lisäksi hän vastasi myös lähetyksen teknisestä toteutuksesta eli toimi ajajana. Vaikka Mäkilähde olikin dominoiva, niin uskomme, että roolijako ei syntynyt ainoastaan siksi, että hän niin päätti. Epäilemme, että henkisellä tasolla haimme molemmat vastausta sille, millä tyyliillä saamme aikaiseksi parhaat mahdolliset spiikit, ja luonnollisin roolitus lähtökohtiamme ajatellen oli juuri selkeä juontaja-sidekick -asetelma. Tämä tuli esille erityisesti Karhun alustamassa spiikissä, jossa Mäkilähde otti vahvasti tilaa ja vei juttua haluamiinsa suuntiin, vaikka aihe ei ollutkaan hänen. Mäkilähteen itselleen petaama punch line oli myös merkki siitä, että hän halusi dominoida tilannetta.

Mäkilähteen toimintatapa oli osin merkki epäluottamuksesta juontajaparin taitoja kohtaan, mutta myös osoitus siitä, että hän halusi varmistaa spiikin onnistumisen. Näin ollen ensimmäinen yhteinen demotus ei sittenkään anna todellista kuvaa juontajaparin roolituksesta. Se luo ainoastaan jonkinlaisen lähtöasetelman, jonka analysoinnin jälkeen roolitusta on mahdollista kehittää haluttuihin suuntiin. Roolijaon ja siinä piilevien

ongelmien tunnistaminen on tärkeää, sillä muuten yhteistä säveltä ei koskaan voida saavuttaa.

Kolmas toimintaamme arvioitaessa vahvasti esille noussut asia oli spiikkien valmistelu. Niin kuin aikaisemmin on selvinnyt, juontajilla on jokaisella oma tapansa rakentaa spiikkinsä. Toiset käyttävät miellekarttaa, toiset ranskalaisia viivoja ja jotkut kirjoittavat kokonaisia lauseita (ks. luku 5.4). Usein aloitteleva juontajapari voi valmistella spiikkejä yhdessä tai ainakin käydä niitä ennen lähetystä läpi. Pidemmän päälle pitkiä suorია lähetysvirtaohjelmia tekevät parit eivät kuitenkaan voi käyttää tuhattomasti aikaa ennakkovalmisteluihin, vaan tehtäviä on jaettava. Tämä tarkoittaa myös spiikkien osalta sitä, että toinen valmistelee ja liidaa, toinen kuuntelee, komppaa ja improvisoi. Sen lisäksi, että tämä on tuotantotehokkaampaa, se myös auttaa siinä, että jutut eivät kuulosta liian valmiiksi pureskelluilta tai jopa käsikirjoitetuilta.

Parijuonnossa spiikki on aina yhteistyön tulos. Vaikka juontaja olisi valmistellut spiikin hienosti alusta loppuun, se on valmis vasta, kun toinen on antanut suorassa lähetyksessä siihen oman panoksensa. Parijuontamisen suola on juuri se, että toinen voi yhtäkkiä viedä suunnittelemasi spiikin jonnekin aivan muualle, ja jos pari uskaltaa seurata perässä, lopputulos voi olla onnistunut ja mielenkiintoinen. Tämä vaatii tietenkin vahvaa luottamusta juontokumppaniin.

6.3.2 Demo 2 – Yllätyksiä ja sisäpiirin juttuja

Ensimmäinen demo herätti meissä paljon ajatuksia. Ehkä hieman liiankin paljon, ja siksi harkitsimme tarkkaan, millaisia tavoitteita asettaisimme ajatellen toista sessiota. Päätimme, että emme missään nimessä yritäkään parantaa kaikkea, vaan keskitymme dynamiikan syntymisen ja sen parantamisen kannalta tärkeimpään asiaan eli itse parityöskentelyyn. Tarkemmin sanottuna halusimme päästä eroon tai ainakin lieventää ensimmäisellä kerralla ilmi tullutta tilannetta, jossa Mäkilähde dominoi vahvasti molempia spiikkejä. Tiedostimme ja myönsimme toki heti kättelyssä, että roolit voivat ja niiden on syytäkin olla erilaiset, mutta tässä vaiheessa olisi vielä erittäin tärkeää, että molemmat sekä antaisivat että ottaisivat tilaa. Emme kuitenkaan vaihtaneet ajajaa vielä, vaan yritimme tasapainottaa spiikkiin osallistumista huomioimalla toisen paremmin.

Studiassa emme taaskaan valmistelleet tai käyneet asioita sen kummemmin läpi, vaan pistimme nauhoituksen pyörimään. YleX Aamun tuottaja Olli Junes toi tutkimushaastat-

teluiden yhteydessä esiin huomion, jonka me myös toimintatutkimuksemme alkupuolella teimme. Junes oli sitä mieltä, että vaikka demotus on tapa testata juontajia, niin se ei välttämättä kerro koko totuutta. Demospiikkejä on kuitenkin periaatteessa mahdollista suunnitella ja hioa vaikka monta viikkoa. Tästä syystä demotus ei vastaa normaalia arkista lähetystilannetta.

Halusimme, että omat demomme olisivat mahdollisimman lähellä oikeaa tilannetta. Näin ollen me, niin tässä sessiossa kuin kaikissa muissakin ideoimme ja valmistelimme spiikkimme vasta demotuspäivänä, usein vielä vasta vähän ennen nauhoituksia. Tällä kertaa Mäkilähde liidasi Facebook-piloihin liittyvän spiikin, jossa aihe esiteltiin ensin oman työyhteisömme toimien kautta ja sen jälkeen linkitettiin se ajankohtaiseen kohtaan kansanedustaja Jussi Halla-Ahon Facebook-päivityksistä. Karhu puolestaan liidasi spiikin niin sanotusta oman elämän aiheesta, joka oli tällä kertaa miesten ihokarvojen poiston mielenkiintoisessa maailmassa tapahtuvaa pohdintaa ja tarinointia.

Heti demotuksen jälkeen olimme molemmat sitä mieltä, että tavoitteemme tilan antamisen ja ottamisen suhteen oli selkeästi parantunut ensimmäiseen kertaan nähden. Myöhempi kuuntelu kuitenkin paljasti, että kehitys ei sittenkään ollut niin huomattavaa kuin miltä se oli tuntunut. Tunne syntyi ainakin Mäkilähteen kohdalla luultavasti siitä, että hän oli kyllä ajatellut tilan antamista nauhoituksen aikana, mutta se oli jäänyt nimenomaan ajatuksen asteelle.

Osaksi Mäkilähteen hallitsevampi rooli johtui samoista syistä kuin ensimmäiselläkin kerralla eli kokemuserosta ja siitä, että hän toimi ajajana. Mäkilähde työskentelee itse ohjelmassa, jossa puhetta riittää ja tilasta on hyvässä mielessä vähän taisteltava. Kokemattomamman juontajan kanssa demottaessa hänen perustyyliinsä on ehkä tilanteeseen nähden liian aggressiivinen. Mäkilähde luotti selvästi itseensä, mutta ei vielä täysin uuteen pariinsa, mikä näkyi esimerkiksi siinä, että hän mahdutti jälleen omat punch linensa molempiin spiikkeihin. Tärkeintä kuitenkin näin alkuvaiheessa on edelleen se, että juontajat tiedostavat voimasuhteitaan koskevan ongelman ja ovat valmiita tekemään töitä ratkaistakseen tilanteen. Roolitus kyllä selkeytyy ja puhemäärät tasoittuvat ajan kuluessa.

Toisen session merkittävin huomio liittyy sisäpiirivitsien käyttöön lähetyksissä eli tilanteeseen, jossa ohjelma kääntyy liikaa sisäänpäin. Olli Junes toi myös aiheen esille pohtiessaan parijuontamisen sudenkuoppia(ks. luku 5.5). Juneksen mielestä varsinkin juontajapari, joka on muodostettu parhaista kaveruksista voi helposti ajautua tähän

tilanteeseen. Meidän tilanteessamme syynä ei kuitenkaan ollut niinkään edellä mainittu ajatus, sillä olimme tunteneet vasta vähän aikaa. Sen sijaan tässä tapauksessa juttumme kääntyi tai oli ainakin lähellä kääntyä sisäänpäin aivan muista syistä.

Demomme ensimmäinen spiikki Facebook-piloista oli erittäin hauska ja onnistunut, mutta Mäkilähteen alustaessa spiikkiä juttu oli vähällä karata sisäpiirivitsiksi. Mäkilähde käytti esimerkkinä toimituksessamme tapahtuneita piloja, jotka myös Karhu entuudestaan tiesi. Kerratessamme pilojen kulkua mainitsimme henkilöitä etunimillä. Vaikka kyseessä olikin kanavan juontajia, heistä puhuttaessa olisi aina syytä mainita myös, mistä yhteydestä he ovat tuttuja.

Oli hienoa, että huomasimme molemmat välittömästi spiikin ajautumisen raiteiltaan ja saimme paikattua virheet. Kokemus toimi hyvänä esimerkkinä siitä, kuinka helposti juttu voi kääntyä sisäänpäin. Juontajaparien kannattaa aina pitää mielessä, että läheystyötä tehdään kuulijalle, jolle toimituksen tapahtumat eivät ole tuttuja. Juontajat eivät saa myöskään olettaa, että jos jostain aiheesta on puhuttu edellisellä viikolla tai vaikka vain tuntia aikaisemmin, niin kuulija tietäisi tarkalleen mistä on kyse. Lähetysvirtaradion luonteeseen kuuluu, että kanavan kuuntelu voidaan aloittaa ja lopettaa milloin tahansa. Riittävä aiheen alustaminen ja avaaminen on siis ehdottoman tärkeää aina kun puhutaan jostain aikaisemmin tapahtuneesta.

Totesimme ensimmäisen demon yhteydessä, että juontajille on etua siitä, kuinka hyvin he tuntevat toisensa. Myös haastattelemamme ammatillaiset kannustavat uusia juontajia tutustumaan toisiinsa. Tutkimuksemme perusteella voimme väittää, että juontajaparille ei kuitenkaan kannata paljastaa itsestään ihan kaikkea.

Ajatus tuli esille keskustellessamme jälkeinpäin Karhun liidaamasta spiikistä, jossa hän kertoi ihokarvojensa vahauksesta. Karhun oletamus oli, että Mäkilähde reagoisi miehisen stereotyyppisesti tuomien koko touhun ja pitämällä tekoa nolona. Karhun yllätykseksi häneltä löytyikin vastaava kokemus, ja jutun luonne muuttui täysin. Sen sijaan että toinen nolona kertoisi karvojen ajelustaan toisen tuomitessa teon, draamankaari muodostuikin siitä kuinka kaksi miestä ovat sitä mieltä, että karvojen ajelu on täysin hyväksyttävää. Molemmat ovat sitä tehneet ja ainut epäkohta onkin se, että miehille siitä on tehty niin vaikeaa.

Jutusta tuli hauska ja yllätyksellinen. Tässä tapauksessa Karhun alkuolettamus oli täysin ymmärrettävä, mutta jos olisimme työskennelleet vähän pidempään yhdessä, hän olisi varmasti tiennyt, että Mäkilähde ei olisi suhtautunut aiheeseen miehekkään jyrkästi. Parijuontamisen ja dynamiikan kehittyessä ajan myötä myös juontajaparit oppivat tuntemaan toistensa tavat ja huumorintajun paremmin ja paremmin. Sanotaan, että parhaassa tapauksessa homma on kuin ajatustenlukua: toinen jatkaa siitä mihin toinen lopettaa.

Tämäkin esimerkki todisti hyvin sen, että spiikki saattaa muuttua entistä mielenkiintoisemmaksi, jos juontajapari ei reagoikaan odotetulla tavalla. Ehkä siis edes juontajaparille ei kannata aina paljastaa kaikkia korttejaan. Parin voi yllättää muuttamalla omaa oletettua reagointitapaa. Olemme vahvasti sitä mieltä, että juontajapari on tullut tiensä päähän kun sen jäsenet eivät enää pysty yllättämään toisiaan.

6.3.3 Demo 3 – Testaamalla se selviää

Nykypäivänä juontajaparit ovat useimmiten niin sanotusti tasavertaisia, mikä näkyy myös siinä, että molemmat vuorottelevat ajajan pallilla. YleX:llä tilanne on näin kaikkien ohjelmien kohdalla, mutta kaupallisilla kanavilla on joitain ohjelmia, joissa teknisestä toteutuksesta vastaa ainoastaan yksi tiimin jäsenistä. Näin on esimerkiksi The Voicen Heräämössä.

Yleensä uuden tiimin kohdalla ajamisvastuun hoitaa alussa se, jolla tekniikka on paremmin hallussa. Näin päästään keskittymään ensin tärkeimpään eli sisällön kehittämiseen. Toki tekninen koulutus käynnistetään sekin varhaisessa vaiheessa, mutta sitä juontaja voi harjoitella aluksi myös itseksensä.

Normaalisti radiotyöskentelyssä muutoksia tehdään hillitysti ja asioita viilataan kohdalleen pikkuhiljaa. Tutkimuksemme yhteydessä halusimme kuitenkin kokeilla monia erilaisia lähestymistapoja parijuontamiseen ja sen dynamiikan kehittämiseen. Niinpä kolmannella demotuskerralla teimme hyvinkin radikaalin muutoksen ja päätimme vaihtaa lähetyksen ajajaa.

Toivoimme, että vaihdoksella pystyisimme muuttamaan tai oikeastaan kaventamaan dynamiikkaamme muodostuneita voimasuhteita. Olimme edellisellä kerralla tiedostaneet ongelman, ja yritimme antaa ja ottaa tilaa paremmin, mutta lopputulos oli edelleen

keskinkertainen. Ajattelimme, että kokeneemman siirtäminen sidekickin paikalle saisi aikaan toivottuja tuloksia. Ajajan johtoaseman tuoma itsevarmuus heijastuu usein myös itse dialogiin.

Asetimme kolmanteen demoon myös muutamia henkilökohtaisia tavoitteita. Karhu halusi kokeilla elämänsä rakkauden kohtaamiseen liittyvässä spiikissä punch line -tekniikkaa, jota hän oli nähnyt Mäkilähteen edellisellä kerralla käyttävän. Siinä ideana on lopettaa spiikki kirosanaan, mutta haukata siitä loppu soittamalla päälle kanavatunnus. Tunnus toimittaa tässä tapauksessa tv-ohjelmista tuttua sensurointioppiuksen virkaa.

Mäkilähde puolestaan halusi kokeilla hieman rankempaa spiikkiäihettä. Radiota tehdessä tulee aina välillä vastaan aiheita, joista ei yksinkertaisesti voi puhua. Syynä ei välttämättä ole se, että aihe sinällään olisi liian mauton, vaan kyse voi olla myös ajoituksesta. Mäkilähde oli ensimmäisen demon yhteydessä liidannut spiikin, jossa hän puhui lentokoneen turvaohjeiden järjettömyydestä maahan syöksyn yhteydessä. Kyseisellä demotusviikolla Venäläisen jääkiekkjoukkueen kone oli juuri syöksynyt alas, minkä takia aihetta ei olisi silloin ollut soveliasta käsitellä suorassa lähetyksessä.

Aina kyse ei edes ole näin radikaaleista asioista, vaan juontajat voivat esimerkiksi ideoida uuden ohjelmaosion, mutta eivät ole varmoja siitä toimiiko se käytännössä. Niin kuin aiemmin on käynyt ilmi, radiojuontajien työtahti on todella kova. Sen takia demotamiselle ei aina ole aikaa, vaan uusien osioiden testaus joudutaan suorittamaan suorassa lähetyksessä. Tällöin moni kehityskelpoinen idea jää toteuttamatta, koska epäonnistumisen riski on liian kova.

Mäkilähde halusi siis tutkia itse demotusta testialustana aiheille joita ei ole vielä ehditty miettiä loppuun, tai niiden toimivuutta epäillään muista syistä. Hänen spiikkinsä käsitteli elokuvien seksikohtauksia ja arveluttavan siitä teki huomio masturbointia sisältävien kohtauksien lisääntymisestä.

Nauhoituksen jälkeen olimme molemmat sitä mieltä, että ajajan vaihto oli jälleen vienyt meitä askeleen kohti tavoitettamme tasavertaisesta juontajaparista. Mäkilähde oli kuitenkin itse edelleen vahvasti äänessä ja huolimatta siitä, että hän tiesi Karhulla olevan loppu mietittynä omaan spiikkinsä, Mäkilähde tarjoi hänelle vaihtoehtoisia ulosmenopaikkoja. Vaikutti siis siltä, että liidatessaan spiikkejä Mäkilähde toimi generaatto-

rina, joka ottaa tilaa ja johdattaa juttua eteenpäin. Kun hänet puolestaan istutettiin kirjaimellisesti sidekickin paikalle, hän muuntautui ainakin osittain reaktoriksi, joka kommentoi toisen tarinaa ja tarjosi siihen uusia näkökulmia. Tämän havainnon tuloksena päätelimme, että Mäkilähde on juontajatyypinä Olli Juneksen esittelemä kameleontti(ks. luku 5.2). Mäkilähde oli huomannut tämän piirteen itsessään jo oman työnsä yhteydessä, mutta tutkimuksemme sai hänet hetkellisesti epäilemään päätelmänsä.

Karhun radiopersonaa oli puolestaan hankalampi määritellä. Hänen kokemuksensa radiojuontamisesta oli tuossa vaiheessa vielä rajallinen, joten persoonakaan ei voinut olla täysin muovautunut. Juuri tämä radiopersonan ja sitä kautta roolin puuttuminen hämäsivät Mäkilähteen kameleontin vaistoa. Kameleontille on tyypillistä muokata itsensä juontajaparinsa vastakohta, mutta tässä tapauksessa itse vastakohtan luonne oli vielä epäselvä. Karhun kohdalla oli kuitenkin aistittavissa selkeitä reaktorin piirteitä. Hän hakeutui helposti komppaajan asemaan, varsinkin tilanteessa, jossa voimasuhteet ovat selkeästi kokeneemman puolella. Tutkimuksen perusteella ei voi kiistää reaktorien ja generaattoreiden olemassaoloa, mutta Gellerin jaottelu kahteen on ehkä liian suppea (Geller 2007, 25–29). Tutkimuksemme perusteella vaikuttaisi siltä, että juontajatyyppejä on kolmenlaisia: generaattoreita, reaktoreita ja näiden kahden välillä – ja toisinaan välimaastossa – liikkuvia kameleontteja.

Henkilökohtaisten kokeiluiden tarkastelu osoitti, että demotusstudio on loistava paikka juontajaparin kehittämiseen. Kolmannessa demossa teimme ajajan vaihdoksen lisäksi muutamia sisällöllisiä kokeiluja. Ensinnäkin Karhu kokeili punch line -tekniikkaa, jonka hän oli kokenut mielenkiintoiseksi tavaksi lopettaa spiiikki. Juttujen loput ovat viihteellisiä sisältöjä tehdessä erittäin tärkeitä ja samalla myös erittäin hankalia toteuttaa. Niissä ajoitus on tärkeintä. Karhu ei tällä ensimmäisellä kerralla onnistunut täysin ajoituksen kanssa, mutta tärkeintä oli, että hän lähti rohkeasti kokeilemaan jotain uutta.

Toinen sisällöllinen testi liittyi spiiikki aiheeseen, jonka Mäkilähde epäili olevan liian raju toteutettavaksi suorassa lähetyksessä. Demotus antoi hänelle mahdollisuuden kokeilla aihetta turvallisessa ympäristössä. Mäkilähde huomasi spiiikkiä tehdessä ja varsinkin jälkeenpäin sen kuunneltuaan, millaisilla sanavalinnoilla hän voi puhua aiheesta myös oikeassa lähetyksessä. Jos Mäkilähde ei olisi kokeillut spiiikkiä demotuksessa, niin hän ei varmasti olisi uskaltanut käyttää sitä ohjelmassaan.

Avoimuus ja kokeilunhalu ovat siis avainasemassa jos juontajapari haluaa kehittää tekemistään ja dynamiikkaansa. On myös tärkeä muistaa, että tämä prosessi ei pääty koskaan. Varma merkki siitä, että juontajapari on tullut tiensä päähän, on se kun pari ilmoittaa olevansa valmis. Myös Sami Tenkanen muistutti aikaisemmin, että hyvä juontaja tarkastelee toimintatapojaan jatkuvasti, ja on näin valmis muuttamaan ja kehittämään niitä aina tarvittaessa (ks. luku 5.4). Päätimme, että tutkimuksemme seuraavassa vaiheessa keskittyisimme avoimuuden ja luottamuksen rakentamiseen.

6.3.4 Demo 4 – Improa ja aihevalintaa

Improvisaatio on erittäin iso osa nykypäivän lähetysvirtaradiota. Toisinaan siihen joudutaan turvautumaan osaksi ajan puutteen vuoksi, mutta parhaimmillaan improvisaatio tuo lähetyksiin sen kaipaamaa jännitystä ja vaaran tunnetta.

Improvisaatiota voi käyttää apuna parijuonnossa joko hyvin tai sitten hyvin huonosti. Käyttääkseen sitä tehokkaasti juontajien olisi syytä saada jonkinlainen johdatus improvisaation perusteisiin. YleX Iltapäivän juontaja Jenny Lehtinen peräänkuulutti juuri tällaista koulutusta (ks. luku 5.4). Siitä ei kuitenkaan ole juurikaan hyötyä jos opetus jää vain muutamaan kertaan. Lehtinen huomasi oman opinnäytetyönsä yhteydessä, että improvisaatiotekniikat eivät muutenkaan sovellu sellaisinaan radioon. Radiojuontaminen ei ole näyttelemistä. Hän kuitenkin uskoi vahvasti, että improvisaatiotekniikoita voitaisiin soveltaa lähetyksissä, jotta parijuontoon saataisiin väriä ja vaihtelua. (Lehtinen 2005, 25).

Mäkilähde on ollut työyhteisössään mukana kehittelemässä hallittua ja johdonmukaista tapaa hyödyntää ja harjoitella improvisaatiotaitoja suorissa lähetyksissä. He ovat varanneet jokaisesta ohjelmasta spiikkipaikan, jota kutsutaan improspiikkiväliksi. Välit on sijoiteltu neljän tunnin lähetyksen jälkimmäiselle puolikkaalle syystä, että tuossa vaiheessa juontajat ovat ehtineet niin sanotusti lämmetä valmiiksi. Keskittyminen on lähetyksessä, aistit ovat herkällä ja juontajat kiinni hetkessä.

Improvisaatiospiikissä ei toteuteta varsinaisesti mitään virallista tekniikkaa. Yksi juontajista valitsee spiikkiä edeltävän kappaleen aikana esimerkiksi jostain internetin uutispalvelusta aiheen, joka herättää hänessä jonkin ajatuksen. Spiikkiin lähdetään niin, että aiheen valinnut juontaja liidaa jutun sisään, jonka jälkeen sana on täysin vapaa. Yhteisenä tavoitteena on saattaa keskustelu kunnialla loppuun. Mäkilähteen ohjelmassa on

kolme juontajaa ja näissä improspieikeissä yleensä kaikki ovat äänessä, sillä he ovat huomanneet sen helpottavan tehtävää, kun miettimisaikaa on enemmän. Aina improvisaatio ei tietenkään onnistu parhaalla mahdollisella tavalla, mutta onnistumisprosentti on niin korkea, että he ovat todenneet tekniikan riskin arvoiseksi. Onnistuessaan spiikit ovat usein paljon parempia kuin ne, jotka on huolella valmisteltu.

Päätimme tutkimuksessa kokeilla improvisaation vaikutusta dynamiikkaamme, soveltamalla demossa edellä esiteltyä metodologiaa. Meitä kiinnosti tietää, toimisiko tekniikka myös huomattavasti tuoreemman parin kohdalla.

Päätimme, että ajaja valitsee kappaleen soudessa uutisen tai aiheen, ja seuraavassa välissä osat vaihtuisivat. Ensimmäisenä ajajan paikalle istahti Karhu, joka pääsi kokeilemaan metodologiaa elämänsä ensimmäisen kerran. Lähtöuutiseksi valikoitui juttu, jossa kerrottiin metrojen myöhästelevän tappeluvälikohtauksen takia. Jutun draamankaari kulki suunnilleen seuraavasti: Ensin Karhu referoi jutun, jossa paljastui, että yksi juna on kymmenen minuuttia myöhässä, koska siellä on tapeltu. Mietimme hetken sitä, millainen paikka metro oikein on tappelemiseen. Mäkilähde oli sitä mieltä, että metro on katutappelualustana hyvin haastava, sillä tasapainoa on vaikea pitää yllä. Karhu kuitenkin palautti mieleen Spiderman-elokuvan taistelukohtauksen, mikä tapahtui juuri metrossa, ja siinä homma tuntui onnistuvan erittäin hyvin. Mäkilähde allekirjoitti ajatuksen ja alkoi pohtia elokuvien metrotisteluiden rakennetta, kuinka vaunuista edetään toiseen ja toisinaan taistelu siirtyy metrovaunun katolle. Tässä vaiheessa nappasimme kiinni alkuperäisestä uutisesta toteamalla, että luultavasti juuri tällainen todellinen toimintakohtausta on tapahtunut myös Helsingin metrossa. Helikopterien ja Tom Cruisen sävyttämän visioinnin jälkeen päädyimme toteamaan, että kymmenen minuutin viivästys onkin tapahtumat huomioon ottaen täysin ymmärrettävää.

Toiseen spiikkiin Mäkilähde puolestaan valitsi artikkelin, jossa oli lista asioista, joita on hyvä käydä läpi ennen seurustelun aloittamista. Tämä spiikki kulki eteenpäin jutun listan kohtia läpi käymällä. Ensin pohdimme tapailua terminä ja sitä mikä ylipäänsä laskeetaan tapailuksi. Sekavan analyysin jälkeen jatkoimme listaa eteenpäin, ja kun ohje kehotti asettamaan tavoitteet suhteelle, päädyimme nopeasti seksiin. Lopulta totesimme, että itse asiassa, mikäli seksi kiinnostaa, niin silloin ei kannata harkitakaan seurustelua, sillä se on yhtä kuin seksitön elämä.

YleX:n entinen ohjelmapäällikkö Riku Saaranluoma kertoi joskus, että jos esimerkiksi YleX Iltapäivän päivittäisestä neljän tunnin lähetyksestä yksi tunti on timantista sisältöä, niin suhde on erittäin hyvä. Olimme kuitenkin heti nauhoituksen jälkeen sitä mieltä, että olimme onnistuneet vain puoliksi. Metrospiikki oli todella hauska ja mukaansatempaava, kun taas seurustelukeskustelu liian sekava, stereotyyppinen ja paikallaan junnaava. Pohdittuamme asiaa hieman pidempään tajusimme, että onnistuimmekin enemmän kuin puoliksi. Mikään juttu ei nouse legendaarisen hauskaksi, jos sillä ei ole vertailukohtana ei niin hauskaa sisältöä. Loi sisältöä sitten improvisoimalla tai valmistelemalla etukäteen, niin tärkeintä on pyrkiä tekemään se joka kerta mahdollisimman hyvin. Aina ei tarvitse onnistua.

Puhtaasti parityöskentelyä ajatellen improvisaatiokokeilu osoitti toimivuutensa. Tähän asti dynamiikassamme oli selkeästi hiertänyt epätasapainoinen puheen jakautuminen. Improvisaation avulla suhde tasoittui käytännössä täysin, sillä kummallakaan ei ollut olemassa selkeää käsikirjoitusta, mistä pitää kiinni, vaan draamankaari luotiin siinä hetkessä. Improvisointi radiossa pakottaa todella kuuntelemaan toista ja luottamaan siihen, että kun toisella ei ole mitään sanottavaa, niin toisella on.

Uskomme, että uusien juontajaparien kannattaisi tehdä tällaisia improvisaatioharjoituksia ja kokeilla niitä myös suorissa lähetyksissä. On toki mahdollista, ja jopa todennäköistä, että jossain vaiheessa improvisaation kohdalla käy niin, että juttu ei yksinkertaisesti luista. Näin voi toki käydä myös valmisteltujen spiikkien kohdalla, mutta improvisaatioissa riski on suurempi. Se ei kuitenkaan saisi tyrehtyttää kokeilunhalua, sillä niin kuin jo edellisen demon kohdalla olimme havainneet, juontajan halu kehittyä on elintärkeä. Kaikki haastattelemamme ammattilaiset totesivat, että radiota opitaan tekemällä.

Vaikka improvisaatiokokeilu olikin kaiken kaikkiaan onnistunut, halusimme vielä pohtia, miksi toinen spiikki oli niin paljon parempi kuin toinen. Spiikkien lähtöasetelmat olivat käytännössä samat. Olimme lisäksi onnistuneet ensimmäisessä spiikissä, mikä kohensi mielialaamme entisestään. Jälkimmäisen improvisaation aihe tuntui sekä lähtökohteisesti herkullisemmalta, koska siinä käsiteltiin tunteita herättäviä parisuhdekuvioita

Kyseinen aihe ei kuitenkaan loppujen lopuksi osoittautunut niin herkulliseksi, kuin miltä se ensi silmäyksellä vaikutti. Kyseessä oli aihealue, joka on itse asiassa todella loppuun kaluttu. Se oli myös huomattavasti laajempi kuin ensimmäisen spiikin metrotapelu.

Tajusimme, että on paljon helpompaa kasvattaa pienestä ja mitättömältä vaikuttavasta aiheesta todella mittava speksaattori, kuin yrittää jo valmiiksi runsaasta aiheesta päästä vielä pidemmälle. Osuvin vertaus aihevalintalogiikkaan on se, että luova ihminen saa paljon enemmän aikaa jos hän saa tyhjän paperin, kuin jos hänen pitäisi viimeistellä puoliksi valmis maalaus.

6.3.5 Demo 5 – Puheen suuntausta ja fyysistä juontamista

Opinnäytetyössämme on esitelty useita teorioita puheesta ja sen suuntaamisesta kuulijalle. Varsinkin perijuonnossa on suuri vaara, että kuulija jää ulkopuolelle. Riskinä on myös niin sanotun pseudopuheen tuottaminen. Silloin puhe kuulijalle ja parille sekoittuu, eikä kukaan pysy enää kärryillä. (Lehtinen 2005, 15.) Halusimme viimeisessä demossa keskittyä tutkimaan kuinka me juontajaparina suuntaamme puhetta toisillemme ja toisaalta myös kuulijalle.

Juontamista ei lähtökohtaisesti pidetä kovinkaan fyysisenä, mutta todellisuudessa työhän liittyy paljon käsimerkkien käyttöä, konkreettista katseen suuntausta ja kehonkieltä tukemassa verbaalista ilmaisua. Radiossa työskennellessä ei voi myöskään välttyä keskustelemasta kestoaiheesta – istuen vai seisten? Joidenkin mielestä seisossaan juontajan puheeseen hiipii helposti turhan luennoiva sävy. Toisten mielestä taas seisotessa juontoihin saa paljon paremmin energiaa. Päätimme, että kokeilisimme vaikuttaisiko myös juontoasento puheeseemme. Lisäksi meitä kiehtoi ajatus puheen- ja katseensuunnan muuttamisesta. Juontajapareja painotetaan säilyttämään katsekontakti, mutta se katkeaa helposti jos esimerkiksi tekniset asiat vaativat ajajan huomion. Pahimmassa tapauksessa juontajat tuijottelevat liikaa papereitaan eivätkä sen takia muista katsoa toisiaan. Halusimme selvittää mitä tapahtuu kun katsekontakti katoaa.

Itse demotuksen hoidimme nauhoittamalla kolme spiikkiä. Ensimmäisen teimme istuen. Toisessa nousimme seisomaan ja kolmannessa käännsimme kirjaimellisesti selät vastakkain koko juonnon ajaksi. Lisäsimme viimeiseen spiikkiin haastetta toteuttamalla sen improvisoimalla. Näin kumpikaan ei voisi vain liidata juttua yksinpuheluna läpi, vaan toinen olisi jollain keinolla saatava mukaan.

Nauhoituksen tulokset eivät tarjonneet varsinaisia yllätyksiä. Spiikkien alussa oli aina selkeä osuus, jossa kuulija otettiin mukaan kertomalla mitä on tapahtumassa ja keiden

kanssa hän aikaansa viettää. Näihin alustuksiin kuului usein ihan konkreettiset tervehdykset molemmilta juontajilta. Näissä ajajan liidaamissa puheosuuksissa katseen suunta oli useimmiten suoraan eteenpäin kohti tietokoneita. Kun ajaja lopetti alustuksen ja alkoi puhua juontajaparilleen, niin hän kääntyi istumaan tätä kohti. Tämän puheen suunnan konkreettinen muutos kuului juontajan äänessä. Kuulija pystyy siis aistimaan, juontajan puheen suunnassa tapahtuvat muutokset kesken spiikin.

Huomasimme, että meillä oli tapana osoittaa kuulijalle puhetta myös kesken spiikin. Ne olivat usein lyhyitä kommentteja esimerkiksi tilanteissa, joissa juontajapari teki virheen, ja toinen halusi kiittailla hänelle siitä. Huomasimme, että näissä tilanteissa juontajan on tärkeä tehdä erittäin selväksi kenelle hän puhuu. Hyvä konsti on kääntyä tai ainakin kääntää pää hetkellisesti pois päin juontajaparista ja puhua kuin puhuisi kaverille, joka istuu siellä toisella puolella. Silloin kuulijasta tulee tuo kaveri.

Radiosta halutaan kuulla Scannelin mukaan ystävällistä puhetta autoritäärisen, ylhäältä päin suunnatun puheen sijaan (Scannel 1991, 3). Tämä seikka puolustaisi ajatusta siitä, että juontoasentona istuminen olisi seisomista parempi vaihtoehto. Tutkimuksemme perusteella voidaan kuitenkin todeta, että juontoasentoa ei välttämättä pysty lähetyksestä kuuntelemalla havaitsemaan. Vaikka Karhulla oli seistessään niin sanottu puheen pitäjän -asento, niin hänen puheestaan ei pystynyt aistimaan yli-innokkuutta tai paasaavaa sävyä. Vaikka meille seisten juontaminen ei tuonutkaan merkittävää lisäenergiaa, niin uskomme, että se voi auttaa varsinkin niitä, joilla on haastavat työajat. Tai esimerkiksi juontajaa, joka kuulostaa helposti liiankin rauhalliselta, ja tätä kautta tylsistyneeltä.

Demomme perusteella ei siis löytynyt selkeää vastausta siihen, olisiko juontaminen parempi tehdä istuen vai seisten. Juontajaparin kannattaa kokeilla erilaisia vaihtoehtoja. Myös tuottaja voi ehdottaa juontajaparille juontoasennon muutosta. Jos esimerkiksi aamu show'ta juontavan parin puheesta voi lähetyksen loppua kohden kuulla väsymyksen, voisi olla järkevää nousta seisomaan esimerkiksi viimeisen tunnin ajaksi.

Parijuontajien välistä katsekontaktia pidetään itsestäänselvyyttenä. Mihin muualle juontaja voisi muka tuijottaa kuin parinsa silmiin? Radiolähetyksessä on kuitenkin monia tilanteita, joissa katsekontakti saattaa katketa. Yleensä nämä tilanteet liittyvät teknisiin ongelmiin. Voi esimerkiksi olla, että lähetyksjärjestelmässä tapahtuu kesken juonnon jokin sekaannus, jolloin ajajan on ryhdyttävä selvittämään sitä. Tuolloin toisen juontajan

on paikattava tilanne omalla puheella. Tehtävää hankaloittaa se, että juontajapari ei pysty keskittymään vuoropuheluun. Aloitteijoiden kohdalla ongelmaksi saattaa myös muodostua se, että juontajat ovat liian kiinni papereissaan, jolloin katse jää harhailemaan muistiinpanoihin.

Tämän demon viimeisessä spiikkissä terrorisoimme tarkoituksella juontajaparin välistä kontaktia kääntämällä selät vastakkain juonnon ajaksi. Saimme aikaiseksi sisällöllisesti kohtuullisen spiikin, mutta erikoisjärjestelystä seurasi myös hankaluuksia. Kun toisen kasvoja ei nähnyt, oli huomattavasti vaikeampi tulkita onko parilla vielä jotain sanottavaa tai pystyykö hän jatkamaan, jos itse lopettaa puhumisen.

Päällekkäin puhumisen määrä lisääntyi myös selvästi. Yrityksemme välttää sitä johti, erittäin pitkiin yksinpuheluihin ja outoihin taukoihin puheenvuorojen välissä. Tässä vaiheessa tajusimme, kuinka paljon olimme normaalissa tilanteessa korostaneet esimerkiksi puhevuoron nappaamista käsimerkeillä, eleillä ja ilmeillä.

Huomasimme, että hankaluuksista huolimatta itse katsekontaktin puuttumista ei pystynyt kuulemaan nauhalta. Toki dialogi kuulosti kankealta ja hieman omituiselta, mutta siitä huolimatta kuulosti siltä kuin olisimme puhuneet suoraan toisillemme. Tämä johtui siitä, että puheen suunta säilyi koko ajan samana. Kuulija ei siis varsinaisesti pysty kuulemaan, katsovatko juontajat studiossa toisiaan, mutta sen sijaan kaikki katsekontaktin puuttumisen aiheuttamat ongelmat ovat helposti aistittavissa.

Kokeilu vahvisti siis entisestään käsitystämme siitä, että myös fyysisillä asioilla on merkitystä juontajaparin välisen dynamiikan muodostumisessa. Kaikki lähtee tiivistä katsekontaktista, johon yhdistettynä ilmeet, eleet ja käsimerkit tuovat vauhtia ja sulavuutta, jonka kuulee lähetyksessä. On siis parempi, että toisen naama miellyttää, sillä sitä joutuu katselemaan – ja paljon.

7 Teososa: YleX Iltapäivä

Opinnäytetyömme yksi tavoite oli viedä parijuontamisen ja juontajaparien dynamiikan kehittämisen tutkiminen käytännön tasolle. Saadaksemme pohjaa ja perspektiiviä aiheeseen toteutimme haastattelututkimuksen, jossa keskustelimme alan ammattilaisten kanssa parijuontamisesta ja kaikkeen siihen liittyvästä. Haastattelututkimuksen lisäksi toteutimme myös kokeellisen, sovelletun toimintatutkimuksen, jossa itseämme koeka-

niineina käyttäen testasimme millaisiin haasteisiin uusi juontajapari voi törmätä ja miten he voivat työtään ja tekemistään kehittää.

Toimintatutkimuksessa metodina käytettiin demotusta, joka on turvallinen tapa kokeilla uusia asioita ja tekemisen tapoja. Halusimme kuitenkin, että kaikki projektin aikana oppimamme asetettaisiin lopuksi todelliseen tulikokeeseen. Paras tapa todeta radiojuontajien päivän kunto on laittaa heidät juontamaan suora radiolähetys.

Työskentelimme tuolloin molemmat YleX -radiokanavalla, mutta eri ohjelmissa ja erilaisissa tehtävissä. Kanava kuitenkin suostui antamaan meille teososaamme varten yhteistä ohjelma-aikaa. Neuvotteluiden tuloksena päädyimme tekemään YleX:n suosituimman ohjelman, YleX Iltapäivän lähetyksen 23.joulukuuta 2011.

7.1 YleX ja Iltapäivä

YleX on Yleisradion suomenkielinen nuorisolle ja nuorekkaille aikuisille suunnattu radiokanava. Sen edeltäjänä toimi Radiomafia, jonka nimi muuttui vuonna 2003 kanavaudistuksen myötä YleX:ksi. Kanavan pääasiallista kohderyhmää ovat 15–29-vuotiaat. YleX tavoitti vuonna 2011 viikoittain keskimäärin noin 800 000 eri kuuntelijaa (Finnpanel 2011). Kanavan tällä hetkellä suosituin ohjelma ja teososaamme ohjelmapaikka YleX Iltapäivä, jonka lähetysaika on arkisin klo 13–17, kerää päivittäin radion ääreen noin 200 000 korvaparia.

YleX:llä on pitkät ja menestyksekkäät perinteet parijuontamisessa. Nimekkäin kaksikko oli 2000-luvun taitteessa kanavan aamu-ohjelmaa luotsannut Mikko ”Peltsi” Peltola ja Juuso Myllyrinne. Toinen menestystarina oli iltapäivän ohjelmapaikalla, jossa häärivät vuodesta 2005 vuoteen 2008 Olli Junes ja Tuomas Rajala. Tämäkin kaksikko onnistui haalimaan kuuntelijamassat puolelleen, ja tätä parivaljakkoa osa kuunteliijoista kaipaa edelleen takaisin aalloille.

YleX käyttää parijuontoa huomattavasti enemmän kuin muut kanavat, sillä suurin osa YleX:n ohjelmistosta toteutetaan parijuontona. Kanavalla on myös vilahdellut vahvoja kolmikkoja, kuten Peltsi, Juuso ja Juhalahdi. Vaikka Juhalahdi olikin kaksikon sidekick, niin he olivat tekijöinä samanarvoisia. Samanlainen roolitus ja työnjako kuvaavat myös nykyistä YleX Iltapäivää, jossa Mäkilähde työskentelee. Tiimiin kuuluu tuottajan lisäksi kolme tasaveroista juontajaa, jotka eivät kuitenkaan ole koko ajan kaikki äänessä, vaan

Mäkilähteen rooliin kuuluu sidekick-hahmona toimimisen lisäksi online-toimittajan tehtäviä.

Teososome, YleX Iltapäivä, on YleX:n pisin ja sisällöllisesti varmasti myös suuritoisin ohjelma. Kyseessä on viihteellinen lähetyvirtaohjelma, joka tarjoaa arkea piristämään hulvattomia juttuja musiikkia unohtamatta. YleX Iltapäivä sisältää lukuisia päivittäisiä vakio-ohjelmaosuuksia. Massiivisimpina mainittakoon kilpailuosiot Rex Veritas ja Pika-voitto, ajankohtaisia tapahtumia ja ilmiöitä viihteellisesti käsittelevä Päiväkahvikeskustelu sekä uutta musiikkia esittelevä Rytmibarometri. Vakio-osuuksien lisäksi Iltapäivässä kuullaan säännöllisen epäsäännöllisiä persoonavetoisia osioita. Nykyaikaiseen viihteelliseen lähetyvirtaradioon kuuluu myös tilanteessa ja hetkessä elämisen ja siihen reagoimisen synnyttämää tajunnanvirtaa, eikä YleX Iltapäivä ole tässä suhteessa poikkeus.

Ohjelma on vahvasti vuorovaikutuksessa kuuntelijoidensa kanssa. Kanavan nettisivulle ilmestyy päivittäin ohjelman sisältöön liittyviä artikkeleita ja äänestyksiä. Ihmiset pääsevät osallistumaan ja kommentoimaan ohjelman tapahtumia sekä netin että puhelimen välityksellä. Lähetyksestä on myös mahdollista seurata studiosta tulevan kuvastreamin välityksellä. Ohjelmalla on myös hyvin aktiivinen Facebook-sivu, jonka kautta tarjotaan muun muassa kuva- ja videomateriaalia. Juontajat keskustelevat kuuntelijoiden kanssa paitsi lähetyksessä myös netissä.

Kaiken kaikkiaan voidaan rehellisesti sanoa, että YleX:n toimituksessa koetaan päivittäin pieni ihme, kun ainoastaan neljän tunnin valmistelulla saadaan aikaan näinkin mittava radioshow. Ohjelman valtava sisällöllinen laajuus tarkoitti teososome kohdalla mittavaa valmistelutyötä. Halusimme, että myös lähetykseen valmistautuminen sujuisi mahdollisimman autenttisesti, mutta koska teimme ohjelman poikkeuksellisella kokoonpanolla sekä vajaalla miehityksellä, oli meidän valmistettava joitakin asioita jo hyvissä ajoin ennen lähetyspäivää.

7.2 Valmistelu ja tavoitteiden asettaminen

Valmistautumisprosessimme suoraan radiolähetykseen voidaan jakaa karkeasti kahteen osaan: itse lähetyksen valmisteluun ja itsemme valmisteluun. Itsemme valmistelulla tarkoitamme tässä tapauksessa parityöskentelyn ja dynamiikan kehittämistä. Ohjel-

man sisällön valmistelu tapahtui käytännössä lähetyspäivänä, sekä sitä edeltäneenä iltana, kun taas parityöskentelyämme kehitettiin pitkin syksyä.

Tässäkin vaiheessa on syytä muistuttaa, että juontajapari Mäkilähde ja Karhu ei ole kanavan tilaus pysyvästä juontajaparista tähän tai muuhunkaan ohjelmaan, vaan kyse on juontajista, jotka tuuraavat loma-ajan lähetyksessä. Tämän takia emme työstäneet itseämme parina aivan yhtä paljon, kuin jos olisimme aivan oikeasti aloittaneet työskentelyn yhteisessä ohjelmassa. Lisäksi meillä ei ollut tarvetta kehittää täysin uutta ohjelmaa osioineen, vaan pääsimme keskittymään pelkästään opinnäytetyömme kulmakiiveen, eli parityöskentelyyn radiossa.

7.2.1 Ensitreffeillä tietämättä

Ensimmäisenä virallisena esivalmisteluna lähetystä varten voidaan pitää syyskuussa tapahtunutta ensimmäistä yhteistä demotussessiota. Silloin meillä oli tieto siitä, että voimme toteuttaa juontajaparina jonkin kanavan ohjelmista, ja todennäköisesti se tulee olemaan YleX Iltapäivä. Vaikka virallisesti työskentely pyörähtikin ohjelman suhteen käyntiin syksyllä, niin parityöskentelymme ensitahdit otettiin itse asiassa jo vuotta aikaisemmin, kun Karhu saapui YleX:n toimitukseen työharjoittelijaksi. Vaikka emme työskennelleet samassa ohjelmassa, niin kahvitauoilla juttu luisti. Kun Karhu sitten palasi opiskelijavaihtonsa jälkeen takaisin YleX:lle saimme idean yhteisestä opinnäytetyöstä.

Tuossa vaiheessa emme vielä tajunneet, että kaikella edellä mainitulla olimme jo luonneet pohjaa parityöskentelylle radiossa. Olli Junes kertoi haastattelututkimuksen yhteydessä, että hän tuottajana saattaa tarkkailla kanavan toimituksessa, ketkä tulevat juttuun keskenään yli ohjelmarajojen (ks. luku 5.3). Juneksen mukaan tällä tavalla on mahdollista löytää toimivia juontajapareja. Nyt meillä ei tosin ollut tuottajaa, joka olisi valinnan tehnyt, mutta häntä ei tarvittu, sillä hakeuduimme itse toistemme seuraan.

7.2.2 Toisiimme tutustumista

Opimme ammattilaisten kanssa jutustelun yhteydessä myös sen, että juontajaparin valmistautumiseen kuuluu ehdottomasti toisiinsa tutustumista. Omien ja kollegoidemme kokemusten perusteella voimme vahvasti väittää, että toimivan juontajaparin takaa löytyy vähän enemmän kuin pelkät työkaverit. YleX Iltapäivän juontaja Jenny Lehtinen

ei tosin uskonut, että yhteinen ajanvietto olisi edellytys menestymiselle (ks. luku 5.3). Yhdessä ei tarvitse olla vuorokauden ympäri, mutta on hyvin luontevaa, että toimivat juontajaparit nauttivat toistensa seurasta myös vapaa-ajalla.

Kaikilla juontajilla on elämässään asioita, joista he eivät halua julkisesti puhua. Tenkanen ohjeisti uutta juontajaparia käymään keskenään läpi tällaiset aiheet läpi (ks. luku 5.3). Kun nämä asiat on etukäteen selvitetty, niin riski, että toinen möläyttäisi jotain, mikä pilaisi kemian, on huomattavasti epätodennäköisempää. Tosin aina voi tulla vastaan jotain uutta, mistä ei halua puhua tai toinen huomaa itsekin vasta jälkeinpäin, että aihe oli hänelle liian kiusallinen ja epämiellyttävä. Näissä tilanteissa asiasta on puhuttava mahdollisimman nopeasti. Toista häiritsevistä aiheista puhuminen voidaan helposti lopettaa ja taas on rauha maassa. Me vietimme syksyn aikana aikaa työn ulkopuolella ja sovimme, mistä ei julkisesti saa puhua.

7.2.3 Vajaa miehitys

Kun vihdoinkin koitti lähetysviikko, olimme molemmat hyvin varmoja siitä, että parityökentelymme oli tilanteeseen nähden erittäin korkealla tasolla. Olimme hieman huolestuneita siitä, että kuinka saamme tehtyä kahdestaan kaikki valmistelutyöt, joista normaalisti vastaa kolme juontajaa ja yksi tuottaja. Lisäksi meidän tilannettamme hankaloitti se, että ainoastaan toisella oli ruutini kyseisen lähetyksen läpivientiin. YleX Iltapäivä sisältää valtavan määrän erilaisia palasia, joiden sisäistäminen ei onnistu päivässä. Onneksi Karhulle tarjoutui tilaisuus tuurata lomailevaa juontajaa YleX Iltapäivässä muutamana päivänä. Karhu hoiti tuurauksen aikana online-toimittajan tehtäviä, ja sai näin tärkeää ensikosketusta lähetykseen ja sen rakenteeseen. Hän sai tuossa vaiheessa myös haltuunsa ohjelman kellot. Kelloilla tarkoitetaan radiokielessä lähetyksen aikataulua, josta käy ilmi ohjelmaosioiden paikat ja pituudet. Kellon avulla Karhu pystyi hieman ennakoitua tutustumaan ohjelmaan.

7.2.4 24h h-hetkeen

Lähetyspäivämme oli siis perjantai 23.joulukuuta. Normaalista valmistelusta tehdään samana päivänä klo 9 ja klo 13 välillä, mutta koska meillä oli huomattavasti enemmän tehtävää, päätimme aloittaa valmistelut jo edellisenä päivänä. Kävimme ensin vielä kertaalleen lähetyksen kellon läpi. Olimme jo aikaisemmin päättäneet, että Mäkilähde

ajaa lähetyksen johtuen siitä, että lähetyksen kulku oli hänelle täysin tuttu. Emme myöskään halunneet, että Karhun keskittyminen juontamiseen herpaantuu teknisten haasteiden takia.

Jaoimme samalla valmisteluvastuita ohjelmaosioiden suhteen. Molemmille valittiin yksi isompi osio, jonka pystyimme valmistelemaan illalla etukäteen. Karhun vastuulle jäi Rex Veritaksen eli YleX Iltapäivän päivittäisen tietokilpailun valmistelu. Kyseisen osion valmisteluun kuluu normaalisti rutinoituneelta tekijältä noin 45 minuuttia, mikä on lähes neljäsosa koko valmisteluajasta. Mäkilähde puolestaan valmisti ohjelman musiikkiosion RytmiBarometrin, jossa perjantaisin palkitaan viikon äänestyksen voittajakappale, sen esittäjä sekä parhaan rytmiBarometrikommentin lähettäjä. Mäkilähde säästi noin tunnin verran aikaa kirjoittamalla voittajaan liittyvän artikkelin valmiiksi ja ajastamalla sen seuraavaksi päiväksi. Lisäksi hän kontaktoi molemmat voittajat ja valmisti heidän puhelinhaastattelunsa.

Kaiken tämän lisäksi päätimme vielä muutamien pienempien osioiden toteutus- ja liidänsuhteesta sekä puhuimme siitä, kuinka on hyvä jättää myös jotain auki, jotta kokonaisuudesta ei tule liian suunniteltu. Demotusten yhteydessä kokeilemamme improvisaatiotekniikka oli osoittautunut toimivaksi, joten päätimme luottaa siihen myös lähetystilanteessa.

7.2.5 Mäkkärin ja Karhun liikenne radio

Mielestämme kaikesta ennakkovalmistelusta hedelmällisimmäksi nousi ajatus, jonka siemen istutettiin lähetyksestä edeltävänä iltana ja se sai täydellisen muotonsa seuraavana päivänä, hyvin nukutun yön lopputuloksena. Aikaisemmin on jo käynyt ilmi, että YleX Iltapäivän kuulijasuhte on hyvin vahva, ja että kuuntelijoiden osallistuminen ohjelmaan on runsasta ja värikästä. Odotettavissa oli vielä poikkeuksellisen aktiivinen lähetyksen, sillä jouluaatonaatto on matkustuspäivä, ja mitpä ne ihmiset autoissaan muuta tekevät kuin kuuntelevat radio-ohjelmaamme.

Autokuuntelusta saimme idean omasta liikenne radiosta, jonka välityksellä voisi tiedottaa oikeastaan mitä tahansa ja mistä tahansa. Ajatus tuntui jo etukäteen hyvältä, mutta emme oikein hahmottaneet, kuinka idea käytännössä toteutettaisiin. Seuraavana aamuna keksimme ratkaisun. Päätimme valjastaa YleX Iltapäivän isoimman ja laajimman

päivittäisen ohjelmaosion Päiväkahvikeskustelun, Mäkkärin ja Karhun Liikenne radion tarpeisiin. Ajatus oli hieman poikkeuksellinen, mutta niin oli päiväkin.

7.3 Mitä oikein tuli tehtyä

Suora radiolähetys on juontajille uuvuttava kokemus. Neljän tunnin rupeaman jälkeen juontajalta on useimmiten turha kysyä mitään kovinkaan tarkkaa analyysia lähetyksestä. Juontajilla voi olla tunne siitä, että lähetys onnistui, tai että se ei mennyt niin hyvin kuin piti, mutta esimerkiksi yksittäisistä spikeistä harvemmin muistaa mitään. Tässä kohtaa korostuu air checkin merkitys. Juontojen kuuntelu ja toiminnan reflektointi kannattaa tehdä vasta seuraavana päivänä tai esimerkiksi kootusti kerran viikossa. Itse teimme lähetyksen aikana muistiinpanoja lähetyksen purun tueksi.

7.3.1 Tukea ja tunnetiloja

Hyvä tunnelma on olennaista onnistuneen radiolähetyksen kannalta. Juontajat ovat lähetyksen aikana hyvin herkkiä tunnetilansa suhteen. Innostunut ja energinen tunnelma voi vaihtua hetkessä tahmeaksi ja masentuneeksi. Juontajilla ei ole mielenterveysongelmia, vaan he ovat tilassa, jossa aistit herkistyvät äärimilleen. Juontaja ottaa tuolloin pienenkin epäonnistumisen hyvin raskaasti. Vastavuoroisesti onnistuminen kasvattaa itsetuntoa ja kohottaa entisestään tunnelmaa. Olli Junes kertoi välttävänsä itse tuottajana negatiivisen palautteen antamista kesken lähetyksen (ks. luku 5.4). Sen sijaan onnistumiset hän pyrkii huomioimaan saman tien.

Huomasimme lähetyksen aikana kuinka helposti ja nopeasti tunnetilat voivat vaihdella. Lähetyksen alku ei sujunut aivan suunnitellusti, mikä vaikutti varsinkin Mäkilähteen mielenlaatuun. Kokeneena tekijänä hän kuitenkin tunnisti olotilansa ja tiesi, että siitä pääsee yli ainoastaan suuntaamalla katseen vahvasti eteenpäin ja uskomalla omaan tekemiseen.

Kuuntelijapalautteen seuraamista kannattaa välttää epäonnistuneelta tuntuvassa lähetystilanteessa. Tällaisella hetkellä yksikin negatiivinen palaute kuulijoilta saa juontajan masentumaan entisestään. Kokemus auttaa juontajaa käsittelemään, ja ennen kaikkea olemaan välittämättä yleisöpalautteesta. Tosin väärällä hetkellä myös kokeneempi tekijä voi lamaantua tai provosoitua kuulijoiden mielipiteistä.

Parijuonto on siinä mielessä kiitollista, että toisen juontajan mielialan laskiessa toinen voi vielä pelastaa tilanteen. Juontajapari, jonka välillä vallitsee syvä luottamus uskaltaa myös tukeutua toiseen hädän hetkellä. Hyvä juontajapari on tilanteen tasalla ja pystyy lukemaan parissaan tapahtuvia tunnetilan muutoksia. Juontaja voi auttaa toista esimerkiksi ottamalla hetkeksi päävastuun lähetyksestä, jonka aikana toinen saa kasattua itsensä. Hyvä juontajapari voi myös kannustaa pieleen mennyttä juontoa murehtivan parinsa asiasta yli.

Karhu oli alkulähetyksessä pitänyt tunnelmaa yllä Mäkilähteen taistellessa oman tunnetilansa kanssa. Myöhemmässä vaiheessa myös Karhu jäi harmittelemaan epäonnistumisiaan, jolloin Mäkilähde puolestaan vakuutteli parilleen etteivät asiat olleet niin huonosti kuin hän luuli. Nämä yhteiset koettelemukset ja niistä selviäminen rakensivat selvästi luottamusta juontajien välillä, mikä on kuultavissa lähetyksen loppupuolella.

Hyvän ja energisen ilmapiirin luominen radiolähetykseen on siis erittäin tärkeää, ja vastuu siitä on koko tiimillä. Mitä paremmin tiimin jäsenet luottavat toisiinsa sitä helpommin he uskaltavat tukeutua toisiinsa pahan paikan tullen. Epäonnistumiset on pyrittävä jättämään taakse ja keskityttävä kokoajan tulevaan. Juontajan on tärkeää seurata sekä omaa että parinsa tunnetilaa, jotta ailahteluilta voitaisiin välttyä tai ainakin, että niihin pystyttäisiin reagoimaan nopeasti.

7.3.2 Kuulijat löysivät Liikenne radion

Yksi yksittäinen iso onnistumisemme oli ehdottomasti Päiväkahvikeskustelun paikalle ideoitu Mäkkärin ja Karhun Liikenne radio. Sen pystyi aistimaan palautteesta sekä viestimäärästä, jolla ihmiset osallistuivat liikenne radion tiedotteiden tekemiseen. Olimme mielestämme jo suunnitteluvaiheessa hypänneet onnistuneesti kuulijan asemaan. Ajatuksemme siitä, mitä ihmiset tuona kyseisenä päivänä tekevät ja millaisessa mielentilassa he ovat, osui selvästikin oikeaan.

Kyseinen ohjelmaosio oli mielestämme hyvä esimerkki siitä, että juontoparin ja itse asiassa koko tiimin on muistettava aina sisältöä suunnitellessa ottaa huomioon kuulijat. Se ei tarkoita sitä, että kaikkia voi tai pitäisi huomioida. Kuulija ei myöskään ole aina oikeassa, mutta ilman heitä ohjelman tekeminen olisi turhaa. YleX Iltapäivän kohdalla

päätavoitteena on viihdyttää kuulijoita, mikä ei aina ole kovin helppoa. Onnistuakseen tavoitteessa juontajien on tehtävä kovasti töitä.

7.3.3 Ylivalmistelusta improvisaatioon

Viimeisenä huomiona haluamme nostaa esille improvisaation merkityksen suorassa lähetyksessä. Meillä oli lähetyksessä käytössä kaksi täysin tyhjää spiikkipaikkaa. Päätimme täyttää nämä mitan ja sijainnin suhteen käytännössä identtiset paikat hyvin eri tavalla valmistelluilla spiikeillä. Toiseen paikkaan sijoitimme Karhun edellisenä iltana esille tuoman aiheen, jota pidimme hauskana. Varoimme puhumasta aiheesta enempää valmisteluvaiheessa, jotta emme mutustelisi sitä kokonaan läpi ennen lähetystä. Toisen spiikkipaikan päätimme puolestaan täyttää improvisaatiolla. Sovimme ainoastaan, että käytämme samaa metodologia kuin demotuksessa, eli toinen juontajista valitsee aiheen uutissivustolta edellisen kappaleen aikana.

Spiikkien tulokset kuvaavat mielestämme hyvin ääriesimerkkejä. Valmisteltu spiikki epäonnistui, vaikka idea oli todella hauska. Karhu liiderinä sortui ylivalmisteluun, eikä pystynyt irrottautumaan alkuperäisestä ajatuksestaan. Myös Mäkilähde oli ehtinyt miettiä aihetta liikaa, eikä innostunut siitä ollenkaan samalla tavalla kuin valmistelun yhteydessä.

Oli mielestämme yllättävää, että sorruimme kaikista mahdollisista parijuontajien tekemistä virheistä juuri ylivalmisteluun. Olimme tutkimusten yhteydessä tulleet hyvin tietoisiksi kyseisestä riskistä. Luultavasti paineet onnistumisesta saivat meidät ylivalmistelemaan sisältöä.

Meidän epäonnistumisemme ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei juontajien pitäisi valmistella ja miettiä asioita etukäteen. Kaikkia kortteja ei vain kannata lyödä pöytään saman tien. Vaikka spiikkiä liidaavalla juontajalla on vastuu saattaa juttu loppuun, hänen kannattaa jättää liikkumavaraa niin itselle kuin myös parilleen. Näin on mahdollista, että aiheeseen löytyy tilanteessa uusia, yllätyksellisiä ja ennen kaikkea mielenkiintoisempia näkökulmia. Juontajan on tärkeä pysyä avoimena ja kuunnella, mitä juontajapari hänelle puhuu.

Jos huolella valmisteltu spiikki meni enemmän tai vähemmän pieleen, niin improvisoitu keskustelu puolestaan onnistui yli odotusten. Tämäkään ei tarkoita sitä, että spiikkien valmistelu olisi turhaa. Improvisaatio on vain yksi monista tavoista tehdä spiikkejä.

Meidän kohdallamme improvisaatio vaikuttaa erittäin toimivalta työskentelytavalta. Saamme aistimme viritettyä herkimmilleen, kuuntelemme toisiamme ja onnistumme löytämään jutulle nasevan punch linen. Lisäksi improvisaatio metodina tasoittaa voimatasapainoamme, ja kuulostamme paikoitellen hyvinkin tasavertaiselta juontajapariilta. Vaikuttaisi siltä, että improvisaatio saa juontajat työskentelemään paremmin yhdessä yhteistä tavoitetta kohden.

Vaikka nämä improvisaatiokokeilut ovatkin osoittaneet metodin toimivaksi radion tekemisen välineeksi, sen varaan ei kannata täysin hypätä. Improvisaatio on piristysruiske pitkään lähetykseen, mutta jos jokainen juontoväli on lähetyksen alkaessa suunnittelematta, sisällön tuottamisesta tulee nopeasti aivan liian raskasta.

Suorassa lähetyksessä työskentely on itse asiassa koko ajan enemmän tai vähemmän improvisaatiota. On kuitenkin eri asia improvisoida hallitusti kuin vain olla laiska ja höpöttää tyhjämpäiväisiä. Improvisaatio on haastavaa, joten sitä on harjoiteltava. Onnistuessaan se palkitsee moninkertaisesti.

8 Pohdinta

8.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyömme alussa kerroimme tavoitteeksemme ajantasaisen ja käytännönläheisen tiedonhankinnan alan käyttöön. Prosessimme oli monitahoinen ja haastava. Kirjallisuuslähteiden, haastattelujen, omien kokemusten sekä todellisen radiolähetyksen yhdistäminen loogiseksi kokonaisuudeksi siten, että olennainen tieto erottuu parhaalla mahdollisella tavalla vaati runsasta pohdintaa, keskustelua ja työstöä. Metodimme osoittautui kaikessa monimutkaisuudessaan silti kannattavaksi. Pitkän linjan ammattilaisten haastattelemisen on mielenkiintoista, inspiroivaa ja avartavaa. Heidän kokemustensa yhdistäminen uransa aloittavan radiotyöläisen näkökulmaan erottaa tehokkaasti jyvät akanoista ja auttaa ymmärtämään, mikä on olennaisinta uuden juontajan kannalta. Tässä luvussa käymme läpi niitä esiin nousseita asioita sekä havaintoja, jot-

ka koimme tärkeimmäksi ja joiden toivomme auttavan uusia radioammattilaisia kehittämään parijuontotaitojaan.

Air checkit korostuivat kaikkien haastateltaviemme puheessa yhdeksi tärkeimmistä työkaluista parijuonnon kehittämiseksi, eikä turhaan. Oman näkemyksemme mukaan air checkit ovat jokaisen radiojuontajan perusoikeus, ja merkitys korostuu kokemattomien juontajien työskentelyssä. Jos juontajaparille ei jostain syystä tarjota air checkin mahdollisuutta tuottajan toimesta, parin on syytä huomauttaa asiasta. Omien lähetysten kuuntelematta jättäminen on kuin valokuvaaminen ilman, että tarkastelee syntyneitä tuotoksia. Käytäntö on yksinkertainen, joskin raaka etenkin voimakkaaseen itsekritiikkiin taipuville persoonille. Kannattaa kuitenkin pitää mielessä, että monet saavutukset syntyvät kivun kautta.

Air checkeissä kaikki huomiot ovat tärkeitä. Kuten Sami Tenkanen totesi, radiossa ratkaisee kokonaisuus, joka koostuu monesta pienestä tekijästä. Kaikkia ongelmia ei ole tarpeellista eikä mahdollista ratkaista heti, vaan asia kerrallaan. Lähetystä kuunneltaessa kannattaa tarkastella muun muassa sitä, onko puhetyylissä jotain, mikä saattaa viedä huomiota pois sisällöstä, millainen on persoonien välinen suhde ja muistavatko juontajat tarpeeksi usein ilmoittaa, keitä ovat, mitä kanavaa kuulija seuraa ja muut radiolähetysiin kuuluvat perusasiat.

Radiojuontaminen on stressaavaa työtä. Jatkuva esiintyminen aiheuttaa ymmärrettävistä syistä paineita. Jos luottamus itseen sekä juontopariin on riittävä, ei lähetykseen meno tunnu ahdistavalta hypyltä tyhjän päälle. Juontajaparin välinen suhde ei poikkea muista ihmissuhteista siinä mielessä, että luottamuksen syntyminen vie aikaa. Radio-ohjelmaa lanseerattaessa aikaa on kuitenkin yleensä vähän. Siksi luottamusta on syytä kasvattaa tietoisesti. Juontajaparin kannattaa istua alas ennen ensimmäistä lähetystä ja keskustella näkemyksistään sekä erityisesti käydä läpi ne aiheet, joita ei ole toivottavaa käsitellä lähetystilanteessa.

Parin keskinäistä luottamusta voidaan kehittää myös improvisaatioharjoituksilla. Jenny Lehtisen suosittamat teatterityyppiset harjoitteet voivat olla eduksi, ja niitä kannattaa kokeilla, jos ohjausta on saatavilla, mutta itse hyödyimme suuresti yksinkertaisesta harjoituksesta, jossa valitsemme kappaleen aikana uutissyöttestä aiheen, joka on meille tuntematon. Aihetta valitessa riittää usein jo se, että se herättää edes yhden uuden ajatuksen. Vastaavat improvisaatioharjoitukset lisäävät kummankin juontajan

uskoa siihen, että hän itse ja hänen parinsa kykenevät tarttumaan aiheeseen kuin aiheeseen ja viemään keskustelua omalla tavallaan suuntaan, joka on viihdyttävää sisältöä kuulijalle. Lisäksi yhteinen harjoittelu auttaa hahmottamaan parin ajatustapaa sekä huumorintajua.

Ihmisten näkemys itsestään on usein kaukana puolueettomasta. Näemme persoonasamme niitä piirteitä, joita haluaisimme meillä olevan ja väheksymme niitä, joita emme tahdo myöntää. Joitakin ominaisuuksia pidämme niin mitättöminä, ettemme edes havaitse niitä. Radiotyötä aloitettaessa odotukset ja ennakkokäsitykset saattavat yhtä lailla olla korkealla ja virheellisiä. Ennen opinnäytetyön harjoitusnauhoituksia oletimme, että molemmat ovat studiossa tasa-arvoisissa rooleissa. Mäkilähde hallitsee punch linet, Karhu oletti pystyvänsä pienellä harjoittelulla samaan. Näin ei kuitenkaan käynyt, mutta tapahtunutta ei pidä luulla epäonnistumiseksi. Myöhemmin kävi ilmi, että Karhu osaa alustaa juonnot ja tarjoilla herkullisia lähtökohtia tarinalle, kun Mäkilähteelle lankeaa kuulijan korvissa hauskan miehen rooli. Huomio puhuu osaltaan Vallerie Gellerin esittelemän generaattori ja reaktori -teorian puolesta. Asetelmaa voidaan pitää epätaasa-arvoisena tai sellaisena se ainakin kuulijalle välittyy, mutta radiolähetyksessä tavoitellaan yhteistä päämäärää eikä henkilökohtaista huomiota.

Oman roolin ja persoonan tunnistamisessa auttaa generaattori ja reaktori -teorian lisäksi Olli Juneksen näkemys kameleonteista ja ei-kameleonteista. Junes tarkoittaa kameleonteilla sellaisia juontajia, jotka muuttavat omaa persoonaansa toisen juontajan vastaiseksi. Näkemys herättää kysymyksen, voiko kameleontiksi sanoa myös niitä, jotka alkavat peilaamaan omaa tyyliään vahvemman juontajan persoonan mukaiseksi. Lehtisen mukaan se on hyvin yleistä uusilla juontajilla ja hänen mukaansa silloin tuoreen tekijän kannattaa pyrkiä pitämään tiukemmin kiinni omasta tyylistään. Oman kokemuksemme perusteella olemme havainneet että silloin, kun omaa persoona vielä etsitään, on ihan luonnollista, että mallia otetaan kokeneemmilta tekijöiltä. Siihen liittyvät riskit kannattaa kuitenkin pitää mielessä ja omaa persoona kannattaa analysoida sekä pohtia. Kukaan ei halua päätyä tunnetun radiopersonan pastissiksi.

Juneksen esittämän teorian pohjalta voidaan myös spekuloida sen yhtäläisyyksiä Gellerin reaktori ja generaattori -teoriaan. Koska generaattori ja ei-kameleontti ovat voimakkaan persoonan piirteitä, kulkevatko ne käsi kädessä? Entä voiko kameleontti muovata itsestään reaktorin, vaikka luontaisesti olisikin generaattori?

Oman näkemyksemme mukaan on tärkeää, että jokainen aloitteleva radiojuontaja pohjusti, millainen heidän persoonansa on, jotta he voivat soveltaa sitä parhaalla mahdollisella tavalla työskentelyynsä. On myös hyvä pitää mielessä, että persoona muotoutuu ja vahvistuu kokemuksen myötä. Monesta aloittelevat kameleontit voivat muuttua eikameleonteiksi oman radiopersonan löydyttyä ja itsevarmuuden kartuttua.

Lisäksi kannattaa muistaa, että juontajan persoonallisuus on monitahoinen eikä roolitaminen siksi ole yksiselitteistä. Roolit saattavat muuttua tilanteesta riippuen ja niitä kannattaa myös suhteuttaa omaan juontajapariin. Roolin löydyttyä sitä ei ole syytä lähteä keinotekoisesti muuttumaan, sillä se johtaa todennäköisesti hyvin vaivaannuttavaan radiolähetykseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö omaa roolia tulisi rohkeasti etsiä ja rajoja rikkoa.

Ilman kuulijaa juontajan työ on tarpeetonta. Kuulija on juontajan oikeutus olla studiossa ja siksi aina tärkeimmässä asemassa. Spiikkejä suunniteltaessa tulee miettiä, kuka radiota kuuntelee, missä tilanteessa ja minkä takia. Kuulijan huomioimisen tärkeys konkretisoitui mainiosti lähetyksemme osiossa "Mäkkärin ja Karhun liikenne-radio". Ajankohdasta johtuen oli helppoa päätellä sille tyypillinen kuuntelutilanne, koska lähetyksemme tuli 23. joulukuuta. Tuolloin oli varsin selvää, että suuri osa radion kuuntelijoista on autossa matkalla joulun viettoon. On kärjistettyä, mutta hyvin havainnollistavaa todeta, että vastaava idea ei olisi toiminut yöradiossa, kun tieliikenne on vähäistä.

Asetuimme kuulijan asemaan ruuhkaisille teille. Humoristinen liikenne-radio kohtasi heidät ja saimme paljon viestejä. Tarjosimme siis kuulijoillemme samaistumiskohteen auttamalla heitä jakamaan omia kokemuksiaan muille matkustajille. Wilbyn ja Conroyn mukaan kuulijan tulisi samaistua juontajaan. Liikenne-radio oli hyvä esimerkki siitä, että juontajan toimiessa eräänlaisena välittäjänä myös toinen kuulija voi toimia samaistumisen kohteena.

Kuulijan asemaan asettuvaa ajattelutapaa kannattaa laajentaa päivittäiseen työhön. Jos kanavan odotetaan olevan uuteen populaarimusiikkiin profiloitunut nuortenkanava, ikivihreiden soittaminen ja kuntapolitiikasta puhuminen ei ole kovin huomaavaista kuulijaa kohtaan.

Olellaisena osana luoviin prosesseihin kuuluu omista ideoista luopuminen. Ideoita karsitaan ja muovataan jo suunnitteluvaiheessa, mutta myös yksittäisten juontojen si-

sällä kannattaa olla avoin yllättäville sekä suunnitellusta poikkeaville ajatuksille. Valaisevin kokemus oli toisella harjoituskerralla toteuttamamme juonto ihokarvojen poistosta. Mäkilähteen viedessä puhetta yllättävään suuntaan Karhu teki nopean päätöksen, jossa hylkäsi suunnittelemansa käsikirjoituksen. Lopputuloksena syntyneitä spiikkiä kumpikaan ei osannut odottaa ja se olisi todennäköisesti toiminut varsin mainiosti myös oikeassa radiolähetyksessä. Omasta näkemyksestä ei siis kannata aina pitää kynsin ja hampain kiinni, koska silloin juonto saattaa menettää mahdollisuutensa yllättää, eikä kuulosta luontevalta.

Yksi konkreettisimmista huomioistamme liittyy juontajan tapaan kirjoittaa sekä suunnitella juontoja. Osa juontajista kirjoittaa spiikin pääpiirteet ranskalaisilla viivoilla, kun toiset ovat mieltyneet miellekarttoihin. Tuottaja Olli Junes huomautti aiheesta keskustellessamme, että miellekartat saattavat antaa ajatuksille jopa liikaa tilaa jolloin seurauksena voi olla epäjohdonmukaisuutta. Ranskalaisten viivojen puolesta puhuu myös se, että Juuson ja Peltsin kerrotaan juontaja-aikoinaan kirjoittaneen usein spiikeistään muistiin ainoastaan alun ja lopun.

Lisäksi merkitystä on sillä, kuinka tarkasti muistiinpanot kirjoitetaan. Kokonaisten lauseiden sisällyttämistä käsikirjoitukseen kannattaa harkita, sillä paperista suoraan luettu juonto on haastavaa saada kuulostamaan luontevalta. Usein ongelman ratkaisee se, että asiat kirjoitetaan lyhyillä lauseilla muistiin siten, että juontoon sisällytettävät asiat on pakko muotoilla puhekieliseksi lähetystilanteessa. Menettely edesauttaa juontajaa säilyttämään luontaisen puhetapansa.

Omalla kohdallamme suunnitteluvaiheen ongelmat eivät kuitenkaan johtuneet muistiinpanotekniikoista, vaan tavastamme analysoida ja suunnitella juontoja omissa päisämme. Toteutimme sekä demoissa että lähetyksessä muutaman spiikin, jotka olivat lähtökohdiltaan mielenkiintoisia ja hauskoja, mutta ylisuunnittelun seurauksena muodostuivat kankeiksi ja latteiksi. Tulkitsimme ylisuunnittelun kahlinneen meidän ajatteluumme liikaa ja saatoimme asettaa liian kovat odotukset ennalta hauskoina pitämillemme spiikeille.

Lisäksi kannattaa miettiä, kuinka paljon juonnosta on tarpeen paljastaa juontajaparille. Radiossa tavoitellaan aitoja reaktioita ja spontaanin vastauksen saaminen parilta on todennäköisempää, jos hän kuulee juonnon sisällön ensimmäistä kertaa vasta lähetyksessä. Usein parin tarvitseekin tietää tulevasta juonnosta ainoastaan aihe.

On ristiriitaista sanoa, että liiallista suunnittelua tulee välttää samaan aikaan, kun lähe-tykseen valmistautumista korostetaan. Jokaisen juontajan kannattaa pohtia omakohtai-sesti tasapainoa liiallisen sekä liian vähäisen suunnittelun välillä. Kun oman ohjelman osiot tulevat tutuiksi paranee käsitys siitä, mitä kannattaa suunnitella tarkoin ja mitkä asiat voi jättää vähemmälle huomiolle.

8.2 Lopputulos

Työllämme kartutettu tieto on mielenkiintoinen pohja, jota pystymme soveltamaan am-mattitaitomme kehittämiseen nyt ja tulevaisuudessa. Havaintomme juontajaparin dy-namiikasta ovat opinnäytetyömme näkökulmasta johtuen kuitenkin rajoittuneet. Ammat-tilaisten näkemys aiheesta on mielenkiintoinen lähtökohta, mutta kattavampia tuloksia varten tulisi haastatella myös kuulijajoukkoa. Radion kuluttajan näkemys siitä, mikä lähetyksessä on olennaista, saattaa poiketa valtavasti työtä tehneen oletuksesta. Asi-aan vihkiytynyt tarkastelee asiaa varsin läheltä ja etäinen, puhdas kuulijakokemus saat-taisi tuottaa sellaisia havaintoja, joita emme me eikä haastateltavamme huomaa johtu-en suhteestamme radion tekemiseen.

Lukuisista hyödyllisistä ja valaisevista huomioista huolimatta selkeää vastausta siihen, mitä hyvä juontajadynamiikka on, emme kykene tämän opinnäytetyön puitteissa anta-maan. Perustava käsitys asiasta on kuitenkin muodostunut. Hyvä dynamiikka on ensi-sijaisesti kokonaisuus, jonka kaikkiin osiin tulee kiinnittää huomiota. Se on työyhteisö-taitoja sovellettuna radiotyön arjen vaatimuksiin, ihmistuntemusta sekä tilannetajua. Lähetyksen kannalta kuvaava on termi flow. Sillä tarkoitetaan tunnelman, rytmin ja juontojen aaltoliikettä sekä etenemisen vaikutelmaa. Parhaimmillaan parijuontaminen on vaivattoman kuuloista lähetysvirtaa, joka herättää kuulijassaan tunteen. Hyvän dy-namiikan ja flow'n asettamat vaatimukset saavutetaan persoonallisten juontajien halulla ylittää odotukset ja kehittää omaa ammattitaitoaan sekä yhteistyötään jatkuvasti..

Lähteet

Döveling, K., von Scheve, C. & Konijn E. A. 2011. The Routledge Handbook of Emotions and Mass Media. New York: Routledge.

Finnpanel 2011

Geller, V. 2011. Beyond Powerful Radio: A Comunnicator's Guide To The Internet Age: News, Talk, Information & Personality. Boston: Focal Press.

Geller, V. 2007. Creating Powerful Radio: Getting, Keeping & Growing Audiences. Oxford & Burlington: Focal Press.

Heikkinen, H L.T., Huttunen, R. & Moilanen, P. 1999. Siinä tutkija missä tekijä: Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita 15.-16. uud. p. Helsinki: Tammi.

Hyppönen, H. 2005. Kuinka SE tehdään esiintyjänä. Helsinki: Talentum.

Junes, O. 2011. YleX Aamu -ohjelman tuottaja, Yleisradio. Haastattelu 10.11.2011

Kaivola, M. & Paukkunen, K. 2009. Tahdon juontajaksi! Unelma-ammattiin ilman missikisoja. Helsinki: MediaCaoch Oy & KP-Mediat Oy.

Keith, M. C. 2004. The Radio Station. Focal Press: Burlington, MA.

Kemppainen, P. 2011. Aina soi Sävelradio. Vantaa: Avain.

Kujala, T. Lahti, J. & Tamminen, H. 1998. Radiotyön perusteet: johdatus suoran lähetksen tekemiseen. Tampere: Gaudeamus.

Kuutti, H. 2006. Uusi Mediasanasto. Jyväskylä: Atena.

Lehtinen, J. YleX Iltapäivä -ohjelman juontaja, Yleisradio. Haastattelu 11.11.2011.

Lentinen, J. 2005. Viihteellinen parijuontaminen lähetysvirtaradiossa. Stadia AMK

MOT Gummerus Uusi suomen kielen sanakirja 1.0. 1998.

<http://www.jamk.fi/opiskelijoille>

Nukari, M. & Ruohomaa, E. 1997. Uusi vanha radio: sen tulevaisuus, tekeminen, tuotteet ja hallinta. Porvoo: WSOY.

Scannel, P. 1991 Broadcast Talk. London: SAGE Publications.

Suuri Musiikkitietosanakirja osa 3. 1990. Keuruu: Weilin + Göös ja Otava.

Tenkanen, S. Radio Rockin ohjelmapäällikkö, Nelonen Media. Haastattelu 29.11.2011.

Korpela, J. 2005 Pienehkö sivistyssanakirja. Viitattu 2011.
<http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/sanatk.html>.

Viljakainen, J. 2004. Radiomonopolista kanavatulvaan: poimintoja Suomen radio- ja televisiotoiminnan vaiheista. Helsinki: Edita.

Wilby, P. & Conroy, A. 1994. The Radio Handbook. New York: Routledge.

WSOY:n Iso Tietosanakirja, osa 7. 1996. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Teososa

YleX Iltapäivän lähetys 23.12.2011 (CD)